

การสื่อสารความเล็งการสร้างเขื่อนไซยะบุรีที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่ง
แม่น้ำโขง

สาวตรี วิทยานุกรณ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิเทศศาสตร์คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ.2560

**Risk Communication of Xayaburi dam which impact to Thai people
living on the banks of the Mekong River**

Savitee Vitayanukorn

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

For the Degree of Master Communication Arts

Department of Communication Arts

Faculty of Communication Arts, Dhurakijpundit University

2016

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การสื่อสารความเสี่ยงการสร้างเขื่อนไซยะบุรีที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง
ชื่อผู้เขียน	สาวิตรี วิทยานุกรณ์
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผศ.ดร.จิตินัน บุญภาพ คอมมอน
สาขาวิชา	นิเทศศาสตร์การสื่อสารการตลาด
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการสื่อสารความเสี่ยงการสร้างเขื่อนไซยะบุรีที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารในการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีกับชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง 2) เพื่อศึกษาผลสะท้อนกลับจากการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีกับชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง 3) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการการสื่อสารความเสี่ยงในการสร้างเขื่อนที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลเอกสารและข้อมูลการใช้ช่องทางการสื่อสารที่ใช้ในการสื่อสารจากการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ของคณะกรรมการแม่น้ำโขง และสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ทั้งผู้ทำหน้าที่ส่งสารและผู้รับสาร จากกลุ่มประชาชนที่เข้ารับฟังกระบวนการ ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 12 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structural Interview) ซึ่งจะแบ่งผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ส่วนคือ

1) กระบวนการสื่อสารในการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีกับชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง พบว่า

คณะกรรมการแม่น้ำโขง (MRC) โดยกรมทรัพยากรน้ำเป็นตัวแทนในการจัดประชุม ไม่มีตัวแทนจากเจ้าของโครงการเข้าร่วมการประชุม PNPCA กับชาวบ้านทางฝั่งไทย ซึ่งเนื้อหาที่สื่อสารไปยังชาวไทยริมฝั่งโขงที่ได้เข้าร่วมการประชุม มีเพียงข้อมูลทั่วไปของ โดยมีช่องทางสื่อสารไปยังผู้รับสารมีเพียง 2 ช่องทางคือ การจัดการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) และ ช่องทางอินเทอร์เน็ตผ่านเว็บไซต์ (www.xayaburi.com)

2) ผลสะท้อนกลับจากการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีกับชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง พบว่า

ประชาชนชาวไทยผู้ที่เข้าร่วมการประชุม PNPCA มีการประท้วงและเรียกร้องให้ยุติการประชุมโดยชาวบ้านและแกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดที่เข้าฟังการประชุม และต่อมาภายหลังมีการรวมตัวกันเพื่อคัดค้านการก่อสร้างโครงการ ด้วยวิธีการต่างๆ จนในสุดท้ายมีการยื่นเรื่องเพื่อฟ้องศาลปกครองเพื่อระงับการก่อสร้างโครงการเขื่อนไซยะบุรี

3) แนวทางการบริหารจัดการการสื่อสารความเสี่ยงในการสร้างเขื่อนที่มีที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง พบว่า

เจ้าของโครงการเขื่อนไซยะบุรี คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง (MRC : Mekong River Commissions) หรือ กรมทรัพยากรน้ำ ผู้เป็นตัวแทนในการสื่อสารความเสี่ยงต่อผลกระทบข้ามพรมแดนของเขื่อนไซยะบุรี ควรให้ความสำคัญในการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงในทุกๆ ด้านที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงการเยียวยาหากเกิดภัยคุกคาม ต่อประชาชน อย่างจริงจังและจริงใจ แต่ในการจัดการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ทั้ง 3 ครั้งที่เกิดขึ้น มีเพียงกลุ่มผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย ทางอ้อม คือประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ชั้นในของจังหวัดหรือแม่น้ำสาขา ซึ่งจะได้รับผลกระทบโดยอ้อม ทำให้การสื่อสารความเสี่ยงดังกล่าวเป็นการสื่อสารที่ไม่เกิดประโยชน์ และส่งผลให้เกิดความคลางแคลงใจระหว่างผู้ทำการสื่อสารและกลุ่มเป้าหมายหลักของการสื่อสารความเสี่ยงในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี

Thesis Title	Risk Communication of Xayaburi dam which impact to Thai people living on the banks of the Mekong River
Author	Savitee Vitayanukorn
Thesis Advisor	Asst.Prof.Dr. Thitinan boonpap common
Department	Communication Arts (Marketing Communication)
Academic Year	2016

ABSTRACT

Research on Risk Communication on constructing Xayaburi Dams that Affecting local people living along the Mekong River. Objective: 1) To study the communication process for risk communication between the Mekong River Commission as a participant in the construction of the Xayaburi dam and the Thai s people living along the Mekong. . 2). To study outcome of the Risk Communication between the Mekong River Commission as a participant in the construction of the Xayaburi dam with the Thai s people living along the Mekong. 3). To study the communication risk management approach for dam construction that affects the Thai s people living along the Mekong River, the researcher collected data from documents, information and communication channels used in communications. The Mekong Commission's PNPCA (Procedures for Notification, Priority and Agreement) In-depth interviews with both dispatchers and receivers. From people who are listening to the process. There were 12 participants in this study, using Structural Interview, which divided the study and analyzed into 3 parts.

1) Communication process in risk communication between the Mekong River Commission as a participant in the construction of the Xayaburi dam with the Thais along the Mekong River.

The Mekong River Commission (MRC) by the Department of Water Resources is the representative for the meeting. No representative from the project owner attended the PNPCA meeting with villagers on the Thai side. There is only general information for communicates with the Mekong people who attended the meeting. Are Only Two Of Communication Channels flowerpotThere: PNPCA (the Notification Procedures, For, And Prior Consultation Agreement dialog) of Internet And The (www.xayaburi.com).

2) The reflection of risk communication between the Mekong River Commission as a participant in the construction of the Xayaburi dam with the Thais living along the Mekong.

The Thai s people who attended the PNPCHA meeting was protested and the villagers along with leaders of the 8-nation People's Network who attended the meeting demanded that the meeting should be terminated. Later on, they assembled to protest the construction of the project with various methods. Finally, the case was filed to the Administrative Court to suspend the construction of the Xayaburi Dam.

3) The approach on the communication risk management to dam construction that affects the Thai people along the Mekong River indicate that.

Owner of Xayaburi Dam Project, The Mekong River Commission (MRC: Mekong River Commissions) or the Department of Water Resources Representatives to communicate the risk of transboundary impacts of the Xayaburi dam. They should give priority in disclosing risk information in every possible risk that may occur, Including the compensation with serious and sincere for the people. But for the three PNPCHA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) meeting held. Only indirect stakeholders who are people in the inner areas of the province or tributaries. They only indirectly affected. So, Risk communication is not beneficial . Which in turn causing distrust between the communicators and the main target groups of communication risk in the construction of the Xayaburi Dam

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจากหลายท่านทั้งแก่นำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำใจตัวแทนจากกรมทรัพยากรน้ำ และพี่ NGO ที่สละเวลาให้สัมภาษณ์หลายครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนมากที่สุด และขอขอบคุณ ผศ.ดร.จิตินัน บุญภาพ คอมมอน ที่ปรึกษาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาอย่างละเอียดพร้อมทั้งแนะนำให้เข้าใจถึงความสำคัญของการใส่ใจในทุกรายละเอียดของทำงานจนวิทยานิพนธ์นี้เสร็จสมบูรณ์

สาวิตรี วิทยานุกรณ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๘
กิตติกรรมประกาศ.....	๑
สารบัญ.....	๑
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
1.3 สมมติฐานของการศึกษาหรือวิจัย.....	6
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น หรือนิยามศัพท์.....	7
2. แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
2.1 ทฤษฎีหน้าที่การสื่อสาร.....	10
2.2 แนวคิดการสื่อสารความเสี่ยง.....	11
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม.....	16
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	18
3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	21
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	21
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล.....	21
3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	23
3.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล/สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	24
4. ผลการศึกษา.....	25
4.1 กระบวนการสื่อสารในการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่น้ำโขง ในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีกับชาวไทย ริมฝั่งแม่น้ำโขง.....	25
4.2 ผลสะท้อนกลับจากการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่น้ำโขง ในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีกับชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง....	35

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
4.3 แนวทางการบริหารจัดการการสื่อสารความเสี่ยงในการสร้างเขื่อน ที่มีที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง.....	41
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	51
5.1 สรุปผลการศึกษา(นำเสนอตามวัตถุประสงค์)	52
5.2 อภิปรายผลการศึกษา.....	64
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	73
บรรณานุกรม.....	75
ประวัติผู้เขียน.....	79

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 ความแตกต่างระหว่าง Technical Rationality และ Cultural Rationality.....	12
5.1 ความแตกต่างระหว่าง Technical Rationality และ Cultural Rationality.....	67

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ความเชื่อมโยงระหว่าง ผู้เชี่ยวชาญ – ผู้สื่อสารความเสี่ยง – สาธารณชน.....	12
4.1 ภาพจากหน้าเว็บไซต์ของเจ้าของโครงการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรี ที่ได้เพิ่มเนื้อหาที่เป็นภาษาไทยให้เป็นทางเลือกในการรับทราบข้อมูล เกี่ยวกับโครงการ.....	32
4.2 ข้อมูลด้านใน เว็บไซต์ของเจ้าของโครงการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรี ที่ได้เพิ่มเนื้อหาที่เป็นภาษาไทยให้เป็นทางเลือกในการรับทราบ ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ.....	32
4.3 โครงการเขื่อนพลังน้ำไชยะบุรี ภาพInfographicที่แสดงให้เห็นถึงการทำงาน ของทางระบายน้ำสัน เพื่อใช้อธิบายเรื่องการแก้ปัญหาการไหลของตะกอน ที่จะสามารถไหลผ่านเขื่อนไชยะบุรีได้อย่างไร.....	35
4.4 ภาพข่าวจากการจัดงานพญานาค ปลายแดน คนลุ่มน้ำโขง: กับเขื่อนไชยะบุรี.....	36
4.5 ภาพข่าวชาวบ้านน้ำโขงบุกยื่นหนังสือคัดค้านที่บริษัท ช.การช่าง และสนง.ใหญ่ ช.ไทยพานิชย์.....	37
4.6 ภาพข่าวการเข้ายื่นฟ้องต่อศาลปกครองคดี ชื่อไฟ “เขื่อนไชยะบุรี” ไม่ชอบด้วยกฎหมาย.....	38
4.7 ภาพข่าวของชาวบ้านริมโขงยื่นหมั้นรายชื่อถึงสถานทูตลาว-นายกไทย เพื่อคัดค้านการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรี.....	39
4.8 เฟสบุ๊คของกลุ่มเครือข่ายแม่โขง: อีสระแห่งสายน้ำ ที่จัดทำขึ้นเพื่อกระจาย ข้อมูลข่าวสารกันในกลุ่มและเพื่อเผยแพร่ข้อมูลไปยังประชาชนผู้สนใจ.....	40
4.9 ภาพInfographicแสดงการสร้างไฟฟ้าจากโครงการเขื่อนพลังน้ำไชยะบุรี.....	49
5.1 ความเชื่อมโยงระหว่าง ผู้เชี่ยวชาญ – ผู้สื่อสารความเสี่ยง- สาธารณชน.....	70

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เดนนิส แมคควอล (McQuail, 2005) กล่าวว่า การสื่อสารหมายถึงการให้และการรับ ความหมาย การถ่ายทอดและการรับสาร ซึ่งรวมถึงแนวคิดของการโต้ตอบ แบ่งปัน และมี ปฏิสัมพันธ์กันด้วย คำว่า “การสื่อสาร” จึงมีความหมายที่กว้างขวางและเลื่อนไหลได้ จึงออกจะ เป็นการยากที่จะกำหนดคำนิยามถึง “การสื่อสาร” โดยให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป อย่างไรก็ตาม หนึ่งในนิยามเชิงปฏิบัติการ (Working Definition) ที่นักวิชาการด้านการสื่อสารทั้งหลายใช้กัน มากคือ “การสื่อสารคือการส่ง (Transmitting) ข้อมูล (Information) จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกคน หนึ่ง” ซึ่งเป็นนิยามที่ทำให้มองเห็นภาพง่ายๆ ของการสื่อสารได้

ความเสี่ยง หมายถึง โอกาสที่จะเกิดความผิดพลาด ความเสียหาย การรั่วไหลความ สูญ เปล่าหรือ เหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งอาจเกิดขึ้นในอนาคต และมีผลกระทบหรือทำให้การ ดำเนินงานไม่ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ เป้าประสงค์ และเป้าหมายขององค์กร ทั้งใน ด้านยุทธศาสตร์การปฏิบัติงาน การเงิน และการบริหาร ซึ่งอาจเป็นผลกระทบทางบวกด้วยก็ได้ โดย การวัดจากผลกระทบ (Impact) ที่ได้รับและ โอกาสที่จะเกิด (Likelihood) ของเหตุการณ์ (บันทึกา สุนทรไชยกุล 2551)

ดังนั้น การสื่อสารความเสี่ยง จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่งยวด ที่จะใช้ในการ สื่อสารระหว่างเจ้าของโครงการหรือผู้ประเมินความเสี่ยง(Risk Assessor) ผู้จัดการความเสี่ยง (Risk Manager) นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา องค์กรภาครัฐ และเอกชน รวมถึงประชาชนที่ ได้รับผลกระทบ รวมถึงกลุ่มอื่นๆ ที่มีส่วนได้ ส่วนเสีย เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ถึงกระทบที่อาจ เกิดขึ้นได้ทั้งผลดี และผลร้าย

เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2546 สมาชิกประเทศอาเซียนได้มีการประกาศความร่วมมือ กันทางด้านเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดอำนาจการต่อรองกับประเทศมหาอำนาจมากขึ้น และก่อให้เกิด ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจร่วมกันภายในภูมิภาคนั้นคือ AEC หรือ ASEAN Economics Community (กรมการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ 2014) นั่นเองเป็นผลให้ ประเทศสมาชิกต่างกำหนดตนเองให้เป็นศูนย์กลางในด้านต่างๆ ของ AEC หรือ ASEAN

Economics Community โดยสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ประกาศตนเป็น “แหล่งพลังงานแห่งเอเชีย (Battery of ASEAN)” (สปป.ลาว กํากับการเป็นแหล่งพลังงานแห่งอาเซียน (Battery Of ASEAN) ม.ป.ป.) มีการก่อสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังงานน้ำ 10 โครงการตามแผน ทำให้ลาวเป็น “แบตเตอรี่แห่งเอเชีย” และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ยังมีแผนที่จะสร้างเขื่อนอีกหลายโครงการทั้งเขื่อนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก ที่อยู่ในระหว่างการศึกษาความเป็นไปได้อีกประมาณ 144โครงการ ที่หวังจะช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจมหภาคของลาวและการก่อสร้างเหล่านี้เองที่จะมีผลต่อการนำเข้าอุปกรณ์ด้านการก่อสร้างจากประเทศไทย จำนวนมากนั้นเป็นเหตุให้ในปี 2007 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ได้ลงนามบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding : MOU) กับรัฐบาลประเทศไทย เพื่อส่งเสริมการผลิตไฟฟ้าสำหรับจำหน่ายให้ประเทศไทย ภายใต้ชื่อโครงการ โรงไฟฟ้าพลังงานน้ำไซยะบุรี ซึ่งเป็นโครงการที่จะผลิตพลังงานไฟฟ้าเพื่อจำหน่ายให้แก่ประเทศไทย โดยโรงไฟฟ้าพลังงานน้ำไซยะบุรีนั้นเป็นหนึ่งในโครงการสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขงตอนล่างจาก 12 เขื่อนที่ถูกผลักดันให้เกิดขึ้นบนแม่น้ำโขงสายหลัก เขื่อนไซยะบุรีมีความก้าวหน้ามากที่สุด และถูกเสนอให้สร้างบริเวณแก่งหลวงห่างจากตัวเมืองไซยะบุรีในตอนเหนือของลาวประมาณ 30 กิโลเมตร และห่างจากประเทศไทย 200 กิโลเมตร มีความยาว 810 เมตร สามารถผลิตกระแสไฟฟ้า 1,260 เมกะวัตต์ มีวัตถุประสงค์หลักของการสร้างเขื่อนไซยะบุรีคือการสร้างรายได้เพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับประเทศลาว เนื่องจาก 95 เปอร์เซ็นต์ของไฟฟ้าที่ผลิตได้จะขายให้กับประเทศไทย

ประเด็นสำคัญเรื่องหนึ่งของการสร้างเขื่อนนี้ คือความตกลงว่าด้วยความร่วมมือเพื่อการพัฒนาแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืน ปี 1995 ที่กำหนดให้มีระเบียบปฏิบัติเรื่องการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้าและข้อตกลง (PNPCA: Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ซึ่งกำหนดไว้ว่าประเทศสมาชิกจะต้องแจ้งต่อคณะกรรมการแม่น้ำโขงหรือเอ็มอาร์ซี (MRC : Mekong River Commissions) ในกรณีที่ประเทศสมาชิกมีโครงการพัฒนาสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ใดๆ บนแม่น้ำโขงสายหลักหรือแม่น้ำสาขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าโครงการดังกล่าวอาจจะสร้างผลกระทบข้ามเขตแดนต่อประชาชนหรือสิ่งแวดล้อมที่อยู่ปลายน้ำ และนำเสนอข้อมูลให้ประเทศสมาชิกทั้ง 4 ประเทศ (สปป.ลาว กัมพูชา เวียดนาม ไทย) ร่วมกันพิจารณาในระดับภูมิภาคด้วย เพื่อร่วมกันตรวจสอบปัญหา ผลกระทบข้ามพรมแดน ที่จะเกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อนแห่งนี้ การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ของโครงการเขื่อนบนแม่น้ำโขง 12 เขื่อน ที่ออกมาเมื่อเดือนตุลาคม 2553 โดยสำนักเลขาธิการคณะกรรมการแม่น้ำโขง ทั้งนี้ รัฐบาลกัมพูชา ยังเคยแถลงถึงจุดยืนที่ไม่เห็นด้วยต่อโครงการนี้ และระบุว่าอาจนำประเด็นปัญหาเขื่อนไซยะบุรีเข้า

สู่การพิจารณาของศาลโลก จะเห็นได้ว่าความห่วงใยต่อผลกระทบจากเขื่อนไซยะบุรีได้เกิดขึ้นแล้ว ในระดับรัฐบาลของประเทศแม่น้ำโขง ไม่เพียง เอ็นจีโอ หรือ กลุ่มนักอนุรักษ์ธรรมชาติ เท่านั้น

ด้านผลกระทบข้ามพรมแดนสำคัญๆ ได้ถูกอธิบายไว้อย่างชัดเจนในเอกสาร การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ของโครงการเขื่อนบนแม่น้ำโขง 12 เดือน จำนวน 198 หน้า ในที่นี้จะได้หยิบยกบางประเด็นที่ผู้ดำเนินโครงการได้กล่าวอ้างถึงในเรื่อง การเปลี่ยนแปลงของระดับแม่น้ำโขง ตะกอน และทางปลาผ่าน ผลของการปิด-เปิดเขื่อนเพื่อผลิตไฟฟ้าในแต่ละวัน จะทำให้เกิดความผันผวนของระดับน้ำโขง เปลี่ยนแปลงแบบวันต่อวัน หรือ แม้แต่ชั่วโมงต่อชั่วโมง ในกรณีของเขื่อนไซยะบุรี อาจเปลี่ยนแปลงได้ถึง 5 เมตร ในหนึ่งวัน ซึ่งจะเกิดกับชุมชนหรือหมู่บ้านต่างๆ ที่ตั้งอยู่ท้ายเขื่อนภายในระยะ 40-50 กม. ซึ่งยังคงอยู่ในเขต สปป. ลาว ระดับน้ำโขงจะเปลี่ยนแปลงในระยะทางดังกล่าวภายใน 1-2 ชั่วโมง และการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำจากการสร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขงตอนล่าง จะส่งผลให้ช่วงรอยต่อของฤดูกาลตามระบบนิเวศจะสูญเสียไปอย่างสิ้นเชิง และความผันผวนของแม่น้ำโขงที่เกิดขึ้นนี้ ไม่ได้เกิดจากเขื่อนแบบเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ แต่ทั้งหมดเกิดจากเขื่อนแบบ Run-of-river หรือแบบให้น้ำไหล จึงเกิดคำถามสำคัญคือ เมื่อแม่น้ำโขงเข้าสู่ประเทศไทยตั้งแต่ อ.เชียงคาน จ.เลย ไปจนถึง อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี มีระยะกว่า 800 กิโลเมตรนั้น จะเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านอุทกวิทยาอย่างไรในแต่ละวัน

คำถามข้อนี้ประชาชนริมแม่น้ำโขงได้ตั้งไว้ตั้งแต่การประชุมชี้แจงข้อมูลโครงการเขื่อนไซยะบุรีในเดือนกุมภาพันธ์ 2553 ซึ่งจัดขึ้นโดยกรมทรัพยากรน้ำ ในฐานะที่เป็นเลขานุการคณะกรรมการแม่น้ำโขงแห่งชาติไทย ควรต้องมีบทบาทในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของพี่น้องประชาชนริมแม่น้ำโขงของไทย และยังไม่เคยมีความชัดเจนในเรื่อง ผลกระทบข้ามพรมแดนเหล่านี้จากผู้พัฒนาโครงการแต่อย่างใด ในเรื่องของตะกอนและทางปลาผ่านนั้น แบบของเขื่อนที่กล่าวอ้างกันในขณะนี้ไม่ได้มีนวัตกรรมอะไรใหม่ไปจากการออกแบบเขื่อนในลักษณะเดิมๆ หากแต่เขื่อนไซยะบุรีจะสร้างผลกระทบที่ไม่อาจย้อนคืนมาได้ต่อธรรมชาติของแม่น้ำโขง ดังที่ในรายงานการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ฯ ฉบับดังกล่าวได้ระบุไว้ เช่น 1) การเปลี่ยนแปลงต่อการขนถ่ายตะกอนในทุกขนาด 2) การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของวังน้ำลึกทั้งด้านเหนือเขื่อนและท้ายเขื่อน 3) การเปลี่ยนแปลงต่อการขนถ่ายอินทรีย์สารต่างๆ 4) การเปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจย้อนคืนได้ของการอพยพและเส้นทางอพยพของปลา 5) การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับแรงของน้ำจะเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ของแม่น้ำ เช่น ความเสียหายต่อการเดินเรือ และโอกาสในการจับปลา ยิ่งไปกว่านั้น ในการออกแบบการระบายตะกอนและทราย แท้ที่จริงแล้วก็เป็นไปเพื่อป้องกันความเสียหายต่อระบบกังหันของเครื่องกำเนิดไฟฟ้า และการรักษาอายุใช้งาน

ของเขื่อนไม่ให้เกิดการสะสมตะกอนในอ่างเก็บน้ำของเขื่อน หากได้มีวัตถุประสงค์เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมดังที่กล่าวอ้างแต่ประการใด (มนตรี จันทวงศ์ 2556)

จากประเด็นคำถามต่างๆ ที่ถูกตั้งขึ้นไม่ว่าจะจากนักวิชาการ หรือ ประชาชนผู้ที่อาจจะได้รับผลกระทบด้านใดด้านหนึ่งหากการสร้างเขื่อนได้เสร็จสิ้นลงนั้น ดูราวจะไม่ได้รับการตอบรับที่จะเปิดเผยข้อมูลหรือสร้างความเข้าใจในเรื่องผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นหลังการก่อสร้างจากเจ้าของโครงการการก่อสร้างเท่าใดนัก มีเพียงการให้ข้อมูลผ่านช่องทางเว็บไซต์หลักของโครงการคือ http://www.xayaburi.com/index_eng.aspx เท่านั้น ที่เปิดให้เข้าไปสืบค้นข้อมูลและติดตามความคืบหน้าของโครงการได้ คำอธิบายการป้องกันด้านผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับทรัพยากรอันมีค่าบนลุ่มน้ำโขง ที่ก่อให้เกิดสรรพชีวิต วิถีชีวิต ความเป็นไปของชุมชน การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมที่ต้องพึ่งพาแม่น้ำโขง จะคงอยู่ต่อไป หรือจะต้องสูญไป เพราะการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติไปสู่ความเจริญที่มุ่งมองหาแต่ผลตอบแทน ซึ่งในหลายๆ ครั้ง มนุษย์ได้ประสบการณ์จากการก่อสร้างที่ไม่คำนึงถึงสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ที่อาจจะได้รับผลกระทบในการดำรงอยู่ของถิ่นฐานเดิมได้ถูกทำลาย หรือเปลี่ยนแปลงไป จนไม่สามารถสืบต่อเผ่าพันธุ์ได้อีก เช่น เขื่อนไฟฟ้าพลังงานน้ำ Condit ในสหรัฐอเมริกา ถูกสร้างขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1913 และถูกรื้อทิ้งในปี ค.ศ. 2011 เมื่อมีการศึกษาพบว่าเขื่อนนี้ได้สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การวางไข่ของปลาแซลมอน ที่ไม่สามารถว่ายขึ้นไปวางไข่ได้ตามปกติ ถึงแม้จะมีการสร้างบันไดปลาที่กล่าวกันว่า จะสามารถช่วยให้ปลากลับขึ้นไปวางไข่ที่ต้นน้ำได้ แต่ผลกลับไม่เป็นไปตามที่อ้างไว้ วงจรชีวิตของปลาเริ่มเปลี่ยนแปลง ยังผลไปถึงพืชและพันธุ์ไม้ โดยรอบอีกด้วย (Richard A. Lovett 2014). จากบทเรียนราคาแพงนี้ กับการสร้างเขื่อนไซยะบุรี ที่เป็นเขื่อนผลิตไฟฟ้าจากพลังงานน้ำเช่นกันนั้น ข้อมูลอันน้อยนิดที่เปิดเผยต่อประชาชนริมโขง หรือการทำตามระเบียบปฏิบัติเรื่องการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้าและข้อตกลง (PNPCA: Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ที่เกิดขึ้นทั้ง 3 ครั้งในไทยก็ไม่น่าเป็นที่ยอมรับของประชาชนริมโขง เรื่องราวเหล่านี้ย่อมก่อให้เกิดความหวาดระแวง การต่อต้าน และความไม่พอใจต่อภาครัฐที่เปรียบเสมือนปรากฏการณ์แรกที่จะปกป้อง กลุ่มครองสิทธิ์ และวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนชาวไทย ที่มีความเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบอันนำไปสู่การสูญเสียแหล่งมรดก และถิ่นอาศัย จากหลายๆ กรณีของผลกระทบหลังจากการก่อสร้างเขื่อนต่างๆ ในประเทศไทย โดยเฉพาะในภาคอีสาน เช่นเขื่อนปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นกรณีการสร้างเขื่อนที่สร้างความตื่นตัวให้กับประชาชนทั้งในประเด็นของผลกระทบด้านต่างๆ ภายหลังการก่อสร้างและสิทธิอันชอบธรรมที่จะเรียกร้องรัฐ ในการปกป้องพื้นที่ทำมาหากินและถิ่นอาศัยในประเทศไทย (ประสาร มฤคพิทักษ์, 2547) เมื่อมีกรณีของเขื่อนไซยะบุรีเกิดขึ้น ทำให้ประชาชนชาวไทยในพื้นที่ในลุ่มน้ำโขง 8 จังหวัด คือจังหวัดเชียงราย จังหวัดเลย

จังหวัดหนองคาย จังหวัดนครพนม จังหวัดบึงกาฬ จังหวัดมุกดาหารและจังหวัดอำนาจเจริญ ที่มีอาชีพหลักจากการทำประมงพื้นบ้านจากแม่น้ำโขงและมีอาชีพเสริมเป็นการปลูกผักกิมโงช่วงฤดูแล้ง จึงเป็นพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี ที่แม้จะเป็นการก่อสร้างในเขตของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)ก็ตามที่

ดังนั้น เมื่อตัวแทนของสำนักเลขาธิการคณะกรรมการแม่ข่ายของไทยต้องเข้าพื้นที่ที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีเพื่อทำตามระเบียบปฏิบัติเรื่องการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้าและข้อตกลง (PNPCA: Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) จึงเป็นเรื่องสำคัญมากต่อประชาชนในพื้นที่ ที่มีความตื่นตัวในประเด็นการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีที่จะมีผลกระทบต่อวัฒนธรรม การเป็นอยู่ หรือแม้แต่ที่อาศัยของตน จึงไม่สามารถใช้วิธีการสื่อสารในรูปแบบทั่วไป ที่มีความมุ่งหวังเพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจในสารที่ผู้ส่งสารได้สื่อไปนั้นจึงไม่เพียงพอ และการสื่อสารที่ไม่ได้ศึกษาบริบทของผู้รับสารที่มีความอ่อนไหวต่อประเด็นในการสื่อสารอยู่แล้วนั้น จึงเป็นสาเหตุแห่งการล้มเหลวในการสื่อสารและอาจจะขยายจากการสื่อสารที่ไม่เพียงไม่เข้าใจไปเป็นความขัดแย้งระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ได้ การสื่อสารความเสี่ยงจึงเป็นกระบวนการที่แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นที่เกี่ยวกับความเสี่ยง (Risk) และ ภัยคุกคาม ที่เป็นกังวล รวมถึงปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการรับรู้ความเสี่ยง (Risk Perception) ระหว่างผู้ประเมินความเสี่ยง (Risk Assessor) ผู้จัดการความเสี่ยง (Risk Manager) นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน และประชาชนที่ได้รับผลกระทบรวมทั้งกลุ่มอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง การสื่อสารความเสี่ยงนี้ต้องเกี่ยวข้องกับข้อมูลจำนวนมากในการอธิบายถึงลักษณะของภัยคุกคาม ความเสี่ยง และปัจจัยประเภทอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง (เช่น ความเชื่อของท้องถิ่น ศาสนา ประสบการณ์ในอดีต) เพื่อที่จะสามารถเข้าใจได้ถึงระดับของความกังวล ความคิดเห็น หรือปฏิกิริยาของผู้ที่มีความเสี่ยงต่อผลกระทบกับภัยคุกคาม นอกจากนี้ยังรวมความถึงกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการจัดการความเสี่ยง นับว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ประชาชนเข้าใจในความเสี่ยงที่ตนกำลังเผชิญดีขึ้น และมีความเป็นไปได้ที่จะสามารถตัดสินใจเลือกทางเลือกในการบรรเทาที่เหมาะสมกับปัญหามากที่สุดและจะเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการหันหน้าเข้ามาช่วยกันบูรณาการการแก้ไข หาทางออกต่างๆ ร่วมกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่ายอย่างยั่งยืน

1.2 ปัญหาการวิจัย

- 1) คณะกรรมการแม่บ้านในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีมีการสื่อสารเรื่องความเสี่ยงเกี่ยวกับผลกระทบด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นหลังการก่อสร้างเขื่อนกับชาวบ้านอย่างไร
- 2) ผลสะท้อนกลับจากการสื่อสารเรื่องความเสี่ยงที่คณะกรรมการแม่บ้านในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีต่อชาวบ้านคนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีเป็นอย่างไร
- 3) แนวทางการบริหารจัดการการสื่อสารความเสี่ยงไปยังประชาชนที่เป็นผู้รับสารควรเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารในการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่บ้านในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีกับชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง
- 2) เพื่อศึกษาผลสะท้อนกลับจากการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่บ้านในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีกับชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการการสื่อสารความเสี่ยงในการสร้างเขื่อนที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

การวิจัยครั้งนี้ศึกษารูปแบบการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่บ้านในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีกับเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขง ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดเชียงราย เลย หนองคาย บึงกาฬ นครพนม อุดรธานี อำนาจเจริญและอุบลราชธานี ในฐานะตัวแทนชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงที่เป็นผู้มีความเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบต่อการสูญเสียถิ่นที่อยู่ และวิถีการดำรงชีวิตที่อาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือสิ้นสุดลง อันเนื่องมาจากความเสี่ยงในผลกระทบต่างๆ จากการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) สามารถนำกระบวนการการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีกับเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขงในฐานะตัวแทนชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงไปใช้เป็นแนวทางในการสื่อสารความเสี่ยงในกรณีการสร้างเขื่อนในโครงการอื่นๆ ได้

2) สามารถป้องกันการเกิดผลสะท้อนกลับเชิงลบในรูปแบบและวิธีการต่างๆ ของผู้รับสารที่เกิดขึ้นภายหลังจากได้รับสาร ซึ่งสามารถนำไปเป็นแนวทางในการสื่อสารความเสี่ยงในกรณีการสร้างเขื่อนในโครงการอื่นๆ ได้

3) สามารถนำเอาปัจจัยสำคัญในแนวทางการบริหารจัดการการสื่อสารความเสี่ยงที่ส่งผลให้เกิดผลสะท้อนกลับจากผู้รับสารเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการสื่อสารความเสี่ยงในกรณีการสร้างเขื่อนในโครงการอื่นๆ ได้

1.6 นิยามคำศัพท์

ผู้วิจัยได้กำหนดความหมายของคำศัพท์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้อ่านงานวิจัยเล่มนี้ได้เข้าใจเนื้อหาที่ตรงกัน

ผู้มีส่วนร่วมทั้งทางตรง และทางอ้อม (Stakeholders) คือ คณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะตัวแทนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี และ เครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขงในฐานะตัวแทนชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงที่อาจสูญเสียวิถีชีวิตและแหล่งทำมาหากินซึ่งเป็นผลจากการสร้างเขื่อนไซยะบุรี

ผลกระทบในเชิงลบ (Negative Consequence) คือ สูญเสียวิถีชีวิต แหล่งทำมาหากิน และพันธุ์สัตว์น้ำที่อาศัยในกลุ่มน้ำโขง

กระบวนการการสื่อสารความเสี่ยง หมายถึง กระบวนการสื่อสารระหว่าง คณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีกับเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขงในฐานะตัวแทนชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง เช่น กระบวนการรับฟังความเห็นตามวิธี PNPCA ของเขื่อนไซยะบุรี

ผู้ส่งสาร คือ คณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะเป็นตัวแทนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี

สาร คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาข่าวสารที่ผู้ส่งสารจะส่งไปยังผู้รับสาร

ช่องทางการสื่อสาร คือ ระเบียบปฏิบัติเรื่องการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้าและข้อตกลง (PNPCA: Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ของ

คณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะเป็นตัวแทนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อน ไชยะบุรี ซึ่งได้จัดขึ้นที่ประเทศไทยแล้ว 3 ครั้งที่ อ.เชียงของ จ.เชียงราย อ.เชียงคาน จ.เลย และที่จ.นครพนม

ผู้รับสาร คือ เครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขงในฐานะตัวแทนชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงตามแนวคิดประชาสังคม

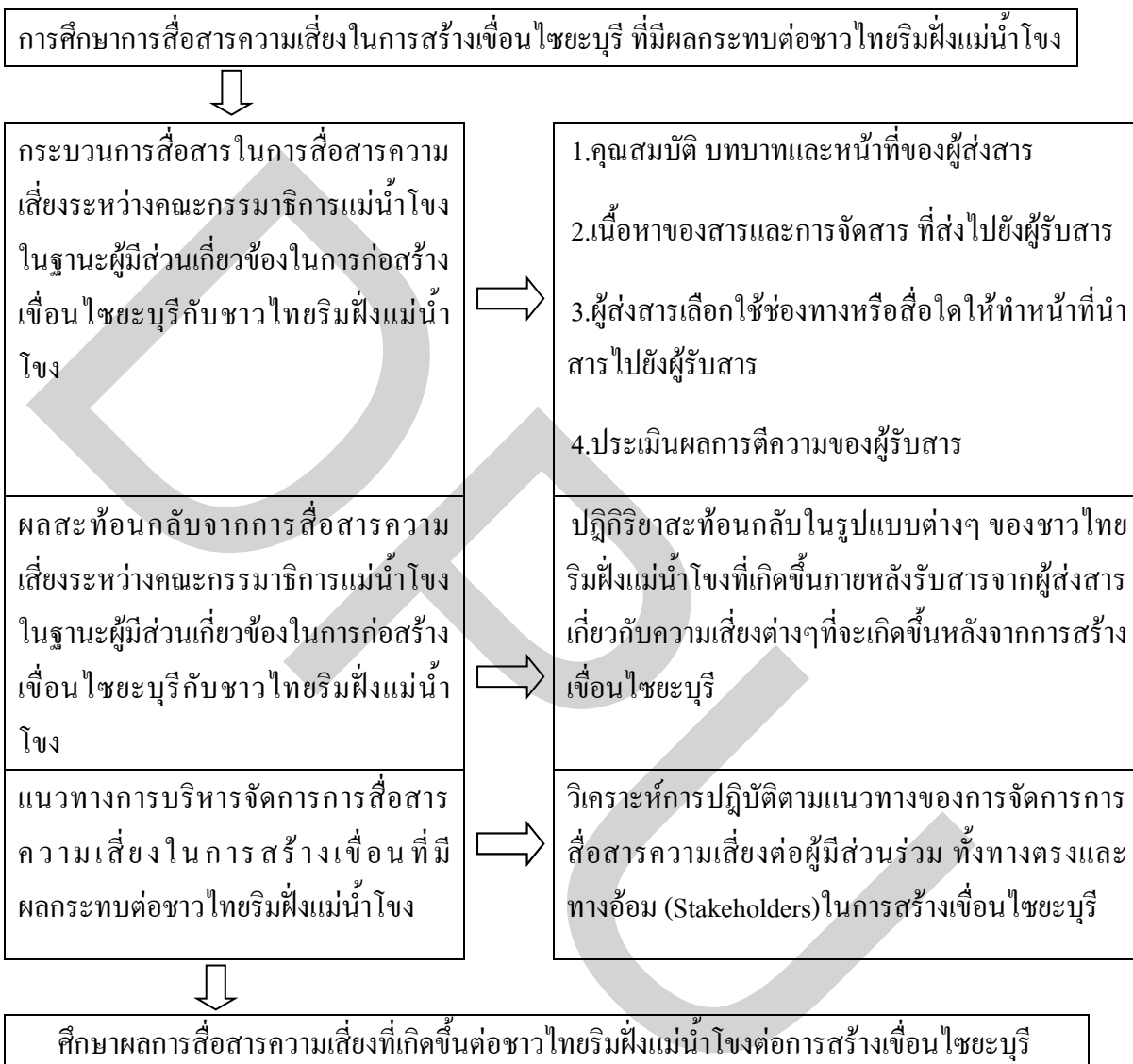
ผลสะท้อนกลับ คือ ปฏิกริยาสะท้อนกลับในรูปแบบต่างๆ ของเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขงในฐานะตัวแทนชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงที่เกิดขึ้นภายหลังรับสารจากผู้ส่งสาร

ความเสี่ยง คือ โอกาสที่ชาวบ้านจะประสบปัญหาเรื่องมาตรฐานความปลอดภัยของเขื่อน ซึ่งรวมถึงการเตรียมความพร้อมต่างๆ การเปิดเผยพื้นที่ที่จะถูกน้ำท่วมและแผนฉุกเฉินในการอพยพประชาชนหากเขื่อนพัง รวมทั้งต้องจัดให้มีการประกันภัย บันทึกลงเกี่ยวกับความปลอดภัยของเขื่อนที่จะต้องเปิดเผยต่อสาธารณะ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการพัฒนามาตรฐานความปลอดภัยของเขื่อน ซึ่งรวมไปถึงผลเสียต่อระบบนิเวศ การขึ้น-ลงของน้ำ การไหลของตะกอน การอพยพของปลา ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการทำอาชีพประมง การทำเกษตร การท่องเที่ยว ที่เป็นรายได้หลักและวิถีถิ่นยังผลที่จะก่อให้เกิดผลร้ายต่อพื้นที่อยู่อาศัยของประชาชนนับล้านในทุกประเทศกลุ่มน้ำโขงตอนล่างเมื่อการก่อสร้างเขื่อน ไชยะบุรีดำเนินการเสร็จสิ้น

ผลสะท้อนกลับ คือ สาร แต่เป็นสารที่ผู้รับสารไปให้กับผู้ส่งสารเมื่อได้ตีความหมายของสารที่ตนได้รับ ในเมื่อความหมายของสารมิได้อยู่ที่ตัวสาร แต่อยู่ที่การตีความของผู้รับสารแล้วเกิดการเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับสารที่ส่งมาจากผู้ส่งสาร

1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การสื่อสารความเสี่ยงในการสร้างเขื่อนไชยะบุรี ที่มีผลกระทบต่อชาว
ไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง มีกรอบแนวคิด ดังนี้

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะกล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีที่จะนำมาใช้เป็นกรอบในการวิจัยดังต่อไปนี้

2.1 ทฤษฎีหน้าที่การสื่อสาร (Lasswell's Model of Communication)

2.2 แนวคิดการสื่อสารความเสี่ยง (Risk Communication - Process Framework)

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม (Civil Society Concept)

2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีหน้าที่การสื่อสาร (Lasswell's Model of Communication)

การสื่อสาร (Communication) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน Communicare ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Communicate ซึ่งแปลตามตัวอักษรว่า Make Common หมายถึง ทำให้มีสภาพร่วมกัน ซึ่งเป็นความหมายที่ตรงกับธรรมชาติของการสื่อสาร คือ การทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ตรงกัน กล่าวคือ มนุษย์มีการสื่อสารซึ่งกันและกันก็เพื่อเข้าใจให้ตรงกันนั่นเอง ดังนั้นการนิยามความหมายคำว่า การสื่อสารจึงเป็นการนิยามที่ตั้งอยู่บนรากฐานของรากศัพท์เดิม คือ ความเข้าใจร่วมกัน (สมควร กวียะ บ.ป.ป.2) ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (2530, น.825) ให้ความหมายไว้ว่า การสื่อสารหมายถึง การนำหนังสือข้อความของฝ่ายหนึ่งส่งให้อีกฝ่ายหนึ่งฮาโรลด์ลาสเวลล์ (Harold Lasswell) ได้ทำการวิจัยในเรื่องการสื่อสารมวลชนไว้ในปีพ.ศ. 2491 และได้คิดสูตรการสื่อสารที่ถึงพร้อมด้วยกระบวนการสื่อสารที่สอดคล้องกัน โดยในการสื่อสารนั้นจะต้องตอบคำถามต่อไปนี้ให้ได้คือ

2.1.1 ใครพูดอะไรโดยวิธีการและช่องทางใดไปยังใครด้วยผลอะไร

สูตรการสื่อสารของลาสเวลล์เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับใช้กันทั่วไป โดยนำมาเขียนเป็นรูปแบบจำลองและเปรียบเทียบกับองค์ประกอบของการสื่อสาร โดยใช้เหตุการณ์สมมุติของผู้ใหญ่บ้านที่ประกาศผ่านวิทยุกระจายเสียงของหมู่บ้านเพื่อแจ้งให้ลูกบ้านทราบเกี่ยวกับกำหนดการทำบุญประจำปีของหมู่บ้านเป็นตัวอย่างได้ดังนี้

1. ใคร (Who) เป็นผู้ส่งหรือทำการสื่อสาร ในเหตุการณ์นี้ผู้ที่ทำหน้าที่ผู้ส่งหรือทำการสื่อสารในสถานการณ์นี้คือ ผู้ใหญ่บ้าน

2. พูดอะไรด้วยวัตถุประสงค์อะไร (Says What, With What Purpose) หมายถึงเนื้อหาของข่าวสารที่ส่งไปส่วนผู้ส่งจะส่งเนื้อหาอะไรนั้นขึ้นกับวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร เช่นในเหตุการณ์นี้ พูดอะไรด้วยวัตถุประสงค์อะไรในสถานการณ์นี้คือ การแจ้งให้ลูกบ้านทราบเกี่ยวกับกำหนดการทำบุญประจำปีของหมู่บ้าน

3. โดยใช้วิธีการและช่องทางใด (By What Means, in What Channel) ผู้ส่งสารทำการส่งข่าวสารโดยวิธีการใด การพูด ภาษามือการนำเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อช่วยในการกระจายข้อมูลได้มากขึ้น กว้างขึ้น เหล่านี้ ถือเป็นวิธีการและช่องทางในการสื่อสารทั้งสิ้น ส่วนในเหตุการณ์สมมุตินี้ ผู้ส่งสารทำการส่งข่าวสารโดยวิธีการพูดผ่านวิทยุกระจายเสียงของหมู่บ้าน

4. ส่งไปยังใครในสถานการณ์อะไร (To Whom, in What Situation) ผู้ส่งจะส่งข่าวสารไปยังผู้รับเป็นใครบ้างเนื่องในโอกาสอะไรตัวอย่างในเหตุการณ์สมมุตินี้ ผู้ส่งสารต้องการส่งสารมายังลูกบ้าน เนื่องในโอกาสที่จะมีงานบุญประจำปีของหมู่บ้าน

5. ได้ผลอย่างไรในปัจจุบันและอนาคต (With What Effect, Immediate and Long Term ?) การส่งข่าวสารนั้นเพื่อให้ผู้รับฟังผ่านไปเฉยๆ หรือจดจำด้วยซึ่งต้องอาศัยเทคนิควิธีการที่แตกต่างกันเช่น หากผู้ใหญ่บ้านต้องการให้ลูกบ้านมาร่วมงาน อาจจะต้องใช้ความถี่ในการประกาศเป็นประจำทุกวันในช่วงเช้า หรือช่วงเย็นเพื่อให้ลูกบ้านเกิดการจดจำ เป็นต้น

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีหน้าที่การสื่อสารมาใช้ประยุกต์ โดยเปรียบเทียบองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารความเสี่ยงที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารรวมถึงผลสะท้อนกลับที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารโดยการวิเคราะห์ห้จะศึกษารูปแบบและวิธีการตลอดจนผลจากสื่อสารระหว่างกันของคณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี เครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขงในฐานะตัวแทนชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงและผู้นำหรือตัวแทนจากองค์กรที่เข้ารับฟังการประชุม PNPCA(Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement)

2.2 แนวคิดการสื่อสารความเสี่ยง (Risk Communication)

ความเสี่ยง (Risk) นั้นหมายถึงความเป็นไปได้ของเหตุการณ์หรือผลของการกระทำต่างๆที่อาจจะเกิดขึ้นต่างไปจากที่ได้วางแผนเอาไว้ หรือตามที่คาดการณ์ไว้ และเมื่อจำเป็นต้องอธิบายความเป็นไปได้ที่จะเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดถึงเกิดขึ้นกับผู้ที่จะหรือคาดว่าจะได้รับผลกระทบต่อเหตุการณ์หรือผลลัพธ์ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องฟังการสื่อสารที่มีแบบแผน มีความเข้าใจและมีความรู้ในเรื่องที่จะทำการสื่อสารเป็นอย่างดี ผู้ส่งสารจะต้องสามารถตอบคำถามพร้อมทั้งสร้างความเชื่อใจและไว้ใจให้กับผู้รับสาร ดังนั้นการสื่อสารความเสี่ยงจึงถือได้ว่าเป็นการสื่อสาร

สองทางระหว่างผู้มีส่วนได้เสียทั้งทางตรงและทางอ้อม (Stake Holder) กับผู้ประเมินความเสี่ยง (Risk Assessor) ผู้จัดการความเสี่ยง (Risk Manager) เพื่อเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร อันนำมาสู่การตัดสินใจยอมรับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้มีส่วนได้เสียทั้งทางตรงและทางอ้อม (Stake Holder)

การสื่อสารความเสี่ยงนั้นเป็นการสื่อสารข้อมูลที่มีปริมาณมหาศาล มีความซับซ้อน และอาจจะขัดกับกับหลักความเชื่อของสังคม แต่เพื่อที่จะอธิบายถึงลักษณะของความเสี่ยงและภัยคุกคาม ผู้ที่ทำหน้าที่ในการส่งสารจำเป็นที่จะต้องมีความเข้าใจทางวิชาการ แต่จะต้องเข้าใจถึงผู้รับสารที่มีพื้นฐานการรับรู้ที่แตกต่างกันในเรื่อง เช่น ความเชื่อของท้องถิ่น ศาสนา ประสบการณ์ในอดีต ความรู้ ฯลฯ จึงจะสามารถเข้าใจได้ถึงระดับของความกังวล ความคิดเห็น หรือปฏิกิริยาของผู้ที่มีความเสี่ยงต่อผลกระทบกับภัยคุกคาม นอกจากนี้ยังรวมถึงกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกัน การสื่อสารความเสี่ยงจึงถือว่าเป็นเครื่องมืออันสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้ผู้มีส่วนได้เสียทั้งทางตรงและทางอ้อม (Stakeholder) จึงจะทำความเข้าใจต่อความเสี่ยงที่ตนกำลังเผชิญดีขึ้น และสามารถตัดสินใจเลือกทางเลือกในการป้องกันหรือแก้ไขที่เหมาะสมกับปัญหามากที่สุด แต่ความรู้และความเข้าใจที่เกี่ยวกับ ‘ภัยคุกคาม’ และ ‘ความเสี่ยง’ ในประชากรแต่ละกลุ่มไม่เท่ากันนั้น ก็ยังมาจากปัจจัยอีกหลากหลายประการ จึงได้มีการอธิบายเพิ่มเติมไว้ถึงเหตุที่มีผลต่อการรับรู้ในเรื่องของความเสี่ยง (Risk Perception) ในกลุ่มประชากรนั้นมีอยู่ 2 แบบได้แก่ : 1) ข้อพิจารณาทางวิชาการ (Technical Rationality) และ 2) ข้อพิจารณาทางความเชื่อหรือแนวปฏิบัติ (Cultural Rationality) รายละเอียดในการเปรียบเทียบของข้อพิจารณาทั้งสองแบบ แสดงในตารางที่ 2.1

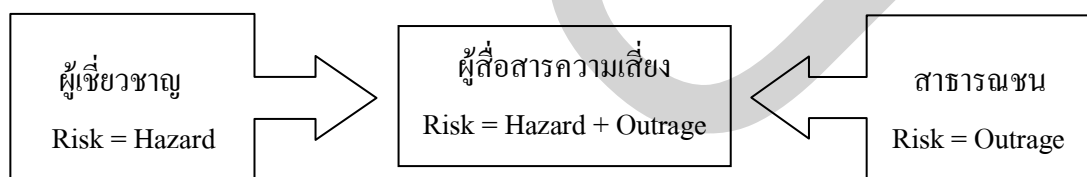
ตารางที่ 2.1 ความแตกต่างระหว่าง Technical Rationality และ Cultural Rationality

Technical rationality	Cultural rationality
<ul style="list-style-type: none"> - เชื่อถือในหลักวิทยาศาสตร์ วิธีการ ต้องสามารถอธิบายได้ โดยมีเหตุผลสนับสนุน (Evidence Based) - ทำงานผ่านเจ้าพนักงาน และผู้เชี่ยวชาญ - การวิเคราะห์และตีความมีขอบเขตที่แน่นอน และมักเป็นในเจาะลึก (In-depth Interview) ที่มีประเด็นเฉพาะ 	<ul style="list-style-type: none"> - เชื่อถือในวัฒนธรรม การเมือง และวิถีแห่งประชาธิปไตย - อาศัยความเห็นของส่วนใหญ่ หรือธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมา - การวิเคราะห์ตีความมักเป็นในเชิงกว้าง และมักจะอิงกับเหตุการณ์หรือข้อความในอดีตที่เคยประสบความสำเร็จ

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

Technical rationality	Cultural rationality
<ul style="list-style-type: none"> - ความหมายของ 'Risk' บัญญัติขึ้นตามข้อมูลและเหตุผลทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น ไม่ขึ้นกับบุคคล - มุ่งเน้นอธิบายด้วยค่าในเชิงปริมาณ เช่น ค่าทางสถิติ ค่าทางคณิตศาสตร์ หรือความน่าจะเป็น - ให้ความสำคัญในเรื่องของความสม่ำเสมอและเป็นสากล - มักจะใช้หลักทางวิทยาศาสตร์ในแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง - ถ้าผลกระทบนั้นไม่สามารถพิสูจน์ได้ตามหลักทางวิทยาศาสตร์ ให้ถือว่าไม่มีความเกี่ยวข้อง (Irrelevant Evidence) 	<ul style="list-style-type: none"> - ความหมายของ 'Risk' ขึ้นกับบุคคล หรือกลุ่มคน - สนใจเฉพาะที่กระทบต่อตนเองหรือครอบครัว - มองเฉพาะเจาะจงที่จุดใดจุดหนึ่ง ไม่สนใจว่าการกระทำนั้นมีความสม่ำเสมอหรือไม่ - ไม่เป็นไปตามหลักทางวิทยาศาสตร์ - หลักเกณฑ์จากวัฒนธรรมของกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญ - ความเสี่ยงใดที่ไม่สามารถคาดเดา หรือทำความเข้าใจได้ต้องนำเข้ามาพิจารณาหมด (Relevant Evidence)

จากตารางได้แยกความแตกต่างและช่องว่างระหว่างการรับรู้ของประชาชนที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นต้นเหตุที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายเกิดการขัดแย้งกันเองและโดยเฉพาะถ้าหากเหตุการณ์นั้นมีการลุกลามของข้อขัดแย้งกันในระดับที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ การนำเอาผู้สื่อสารความเสี่ยงเข้ามาจึงเป็นที่คาดหวังที่จะมาทำหน้าที่ประสานทั้งสองฝ่าย (รูปที่ 2)

ภาพที่ 2.1 ความเชื่อมโยงระหว่าง ผู้เชี่ยวชาญ – ผู้สื่อสารความเสี่ยง – สาธารณชน

ความแตกต่างระหว่างการสื่อสารความเสี่ยง และการสื่อสารทั่วไปนั้น สามารถอธิบายได้ด้วย 3 ภารกิจหลักของ Risk Communication ดังต่อไปนี้

1. การสื่อสารความเสี่ยงทำหน้าที่ให้ข้อมูล (Informing) เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในข้อมูลที่สื่อสารออกไป

2. การสื่อสารความเสี่ยงทำหน้าที่สร้างแรงจูงใจและโน้มน้าว (Persuading) เพื่อสามารถเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมได้

3. การสื่อสารความเสี่ยงทำหน้าที่ให้คำปรึกษา (Consulting) เพื่อให้เกิดการปรึกษาหารือ (การมีส่วนร่วมนั่นเอง)

2.2.1 จุดประสงค์ของการสื่อสารความเสี่ยง

จุดประสงค์หลักของการสื่อสารความเสี่ยงนั้น เพื่อให้ผู้ส่งสารสามารถส่งข้อมูลที่มีปริมาณมากมายและซับซ้อน ไปยังกลุ่มเป้าหมายโดยตรง ด้วยข้อมูลที่ยังมีความหมายที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงและยังคงไว้ซึ่งถูกต้องมากที่สุด เพื่อให้ผู้รับสารสามารถทำความเข้าใจได้มากที่สุด ต่อความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น ถึงแม้ว่าการสื่อสารความเสี่ยงไม่อาจจะแก้ปัญหาได้ในเรื่องของความแตกต่างระหว่างกลุ่มชนได้ทั้งหมด แต่ก็สามารถทำให้เกิดความเข้าใจในความแตกต่างได้ดีขึ้นและขยายเป็นวงที่กว้างขึ้นซึ่งจะส่งผลดี ต่อการจัดการความเสี่ยง

การสื่อสารความเสี่ยงที่มีประสิทธิภาพ ผู้ทำการสื่อสารความเสี่ยงจำเป็นต้องดำเนินการตามวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินการที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้ไปถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ใน การสร้างและคงไว้ซึ่งความเชื่อมั่นและไว้วางใจ (Trust และ Confidence) ทั้งนี้ด้วยหลักการที่ว่าต้องให้ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ ย่อมจะทำให้ได้มาซึ่งมิติที่เป็นเอกลักษณ์ ทำให้ง่ายต่อการตัดสินใจในการเลือกวิธีหรือมาตรการการลดความเสี่ยง (Risk Mitigation Options)

เป้าหมายของการสื่อสารความเสี่ยง มีดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมให้มีความตระหนักและเข้าใจระหว่างผู้มีส่วนร่วมทั้งหมดในประเด็นที่กำลังพิจารณาตลอดช่วงที่มีการประเมินและการจัดการความเสี่ยง

2. ทำให้เกิดความสม่ำเสมอและโปร่งใสเมื่อตัดสินใจทำโครงการ

3. ทำให้มีความเข้าใจอย่างสมเหตุสมผลต่อการตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติสำหรับการจัดการความเสี่ยง

4. ปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการประเมินและการจัดการความเสี่ยง

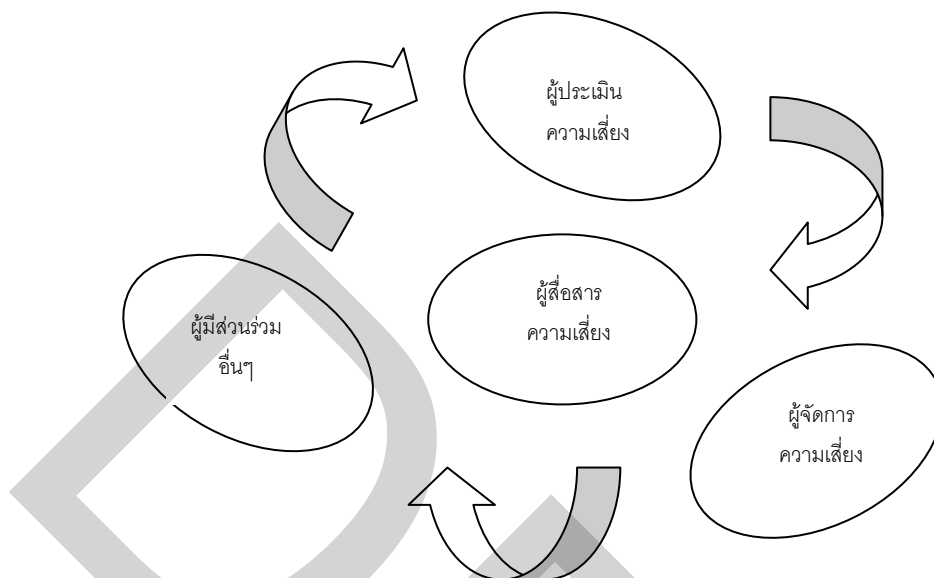
5. นำไปสู่การพัฒนาและสร้างข้อมูลรวมถึง โปรแกรมศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

6. ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจ

7. ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่าง Stakeholders มีความเข้มแข็งและเป็นไปในเชิงบวก

8. เกิดการไหลของความรู้ทัศนคติ ค่านิยม แนวปฏิบัติ และการรับรู้ ในระหว่างผู้มีส่วนร่วมทั้งหมดต่อ ภัยคุกคาม และความเสี่ยง

9. ส่งเสริมให้เกิดรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมในระหว่าง Stakeholders ต่อการสื่อสารความเสี่ยง

ภาพที่ 2.2 แบบจำลองรูปแบบการสื่อสารความเสี่ยง

องค์ประกอบของการดำเนินการสื่อสารความเสี่ยง

1. กำหนดวัตถุประสงค์เบื้องต้น อาทิ
 - 1) เพื่อชี้แจงความยาก หรือปัจจัยที่ยังไม่รู้ หรือความขัดแย้งในเรื่องที่เกี่ยวกับความเสี่ยง รวมถึงปัญหาของการดำเนินการ
 - 2) เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือความก้าวหน้าของความรู้ และทัศนคติต่อ ภัยคุกคามและการเสี่ยงภัย
 - 3) เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กับความเสี่ยงของประชาชนต่อการได้รับรู้ของภัยคุกคาม
 - 4) เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา (Hazard Mitigation)
 - 5) เพื่อกระจายแนวทางปฏิบัติที่ทำให้เกิดความร่วมมือและลดภาวะขัดแย้งอันเนื่องมาจากการรับรู้ความเสี่ยงที่แตกต่างกัน
 - 6) เพื่อพัฒนาระบบการจัดการที่เหมาะสมกับการเกิดภาวะวิกฤตต่างๆ
2. ข้อความและช่องทางของการสื่อสาร เช่น
 - 1) เอกสาร (รูปแบบต่างๆ เช่น แผ่นพับ)
 - 2) อุปกรณ์สำหรับสอน
 - 3) วิดิทัศน์, วิดีโอ

- 4) บริการข้อมูลข่าวสารสาธารณะ เช่น 'Hotline'
 - 5) โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วารสาร อินเทอร์เน็ต
 - 6) การประชุม หรือสัมมนา
 - 7) สัญญาณเตือน เช่น Line, Facebook หรือ Twitter เป็นต้น
3. เวทีที่จะสามารถดำเนินการสื่อสารความเสี่ยง
- 1) การเผยแพร่ข่าวสารของหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง
 - 2) กฎระเบียบ ข้อกำหนด หรือกฎหมาย
 - 3) การประชุม/การทำประชาพิจารณ์
 - 4) หนังสือเผยแพร่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 - 5) การให้คำปรึกษาของหน่วยงานทางสาธารณสุข
 - 6) ส่วนบุคคล เช่น ครอบครัว
4. กลุ่มเป้าหมาย (ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย)
- 1) กลุ่มเสี่ยงโดยตรง (Population at risk)
 - 2) โรงงานอุตสาหกรรม บริษัท
 - 3) สถาบันทางการศึกษา หรือทางวิทยาศาสตร์
 - 4) ประชาชนทั่วไป
 - 5) หน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับและดูแล
 - 6) สื่อสารมวลชน

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารความเสี่ยงมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวัตถุประสงค์และความมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการการสื่อสารความเสี่ยงการสร้างเขื่อนไซยะบุรี ที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงของผู้มีส่วนร่วมทั้งทางตรง และทางอ้อม(Stakeholders) นั้น เป็นไปตามหลักการสากลหรือไม่

2.3 แนวคิด ประชาสังคม (Civil Society concept)

ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้ให้คำนิยามถึงหลักประชาสังคมผ่านงานเขียนเรื่อง “สังคมสมานภาพและวิชา” ว่าในสภาพของสังคมไทยปัจจุบัน ภาคส่วนหลัก (Sectors) ของสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างมากคือ ภาครัฐ หรือ "รัฐนาฎภาพ"และภาคธุรกิจเอกชน หรือ "ธนาณภาพ" ซึ่งปรากฏการณ์นี้ส่งผลทำให้สังคมขาดดุลยภาพและเกิดความล่าช้าในการพัฒนา ของฝ่ายประชาชนหรือ ภาคสังคม ซึ่งเรียกว่า "สังคมนาฎภาพ"

ดังนั้นแนวคิดของ ศ.นพ.ประเวศ วะสีจึงเป็นการนำเสนอเพื่อมุ่งประเด็นไปที่การทำ
 อย่างไรที่จะสร้างให้เกิดการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน จนก่อให้เกิดเป็นความเข้มแข็งและคุณภาพทาง
 สังคมต่อภาคสังคมหรือภาคประชาชนที่เรียกว่าเป็น "สังคมสมานภาพ" โดยนัยยะนี้ ศ.นพ.ประเวศ
 วะสีเชื่อว่าจะต้องพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งที่ชุมชน (Community Strengthening) (ประเวศวะสี
 2536) จนเกิดคำขยายความตามมา อาทิ ชุมชนเข้มแข็ง ความเป็นชุมชน เป็นต้นดังการให้
 ความหมายของการเป็น "ชุมชน" ในที่นี้ว่าหมายถึง "การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมี วัตถุประสงค์
 ร่วมกันมีอุดมคติร่วมกันหรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการ
 รวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพมีการเรียนรู้ร่วมกันในการ ปฏิบัติบางสิ่ง
 บางอย่างและมีระบบการจัดการในระดับกลุ่ม" (ประเวศ วะสี 2539) ซึ่งประชาสังคมจะเข้มแข็งได้
 จะต้องเกิดมาจากชุมชนที่มีหลากหลายในองค์ประกอบของสังคมแต่ถูกผูกเชื่อมต่อกันด้วย
 วัตถุประสงค์เดียวกัน

การที่จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้นั้นต้องอาศัยระยะเวลา ความเข้าใจ และความ
 เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะการที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งได้นั้นต้องเกิดจากความร่วมมือ
 และการทำงานร่วมกันของภาคสังคมต่างๆ ซึ่งรวมทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนด้วย “สังคมสม
 นภาพ”จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยกระบวนการถักทอความรักของคนในสังคม ของคนในชุมชนถักทอทั้ง
 แนวตั้ง อันหมายถึง โครงสร้างอำนาจที่เป็น ทหารและการและแนวนอนซึ่งหมายถึงพันธมิตร/เพื่อน/
 เครือข่ายเข้าหากัน ซึ่งหากพิจารณาจากประเด็นนี้การให้ความหมายหรือความสำคัญของ "ประชา
 สังคม" ของ ศ.นพ. ประเวศ วะสี นั้นมิได้กล่าวถึง"การปฏิเสธรัฐ" หรือ State Disobedience แต่อย่าง
 ใด

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำแนวคิดประชาสังคมมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางใน
 การรวมตัวกันของผู้มีส่วนร่วมทั้งทางตรง และทางอ้อม(Stakeholders) จากการสร้างเขื่อน ไชยะบุรี
 ที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งการรวมกลุ่มกันของชาวไทยริมฝั่งโขงนี้ เป็นการ
 รวมกลุ่มกันตามหลักประชาสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เดียวกันคือต้องการทราบผลกระทบจากการ
 สร้างเขื่อน ไชยะบุรี ซึ่งเป็นสิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของพวกตนไปอย่างถาวร ทำให้เกิด
 ปฏิกริยาการรวมตัวกันของภาคสังคมที่พยายามเรียกร้องด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การพิริบวชป่า ตาม
 ความเชื่อของชาวพื้นที่ หรือการที่พระสงฆ์ไทย ลาวและเขมร ร่วมกันเดินขบวนธรรมยาตรา
 อธิษฐานจิตเพื่อขอความสมบูรณ์คืนสายน้ำ

2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พัชรมณี เย็นมันคง (2539) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารในภาวะความเสี่ยงของผู้รับสารในเขตที่จะมีการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังความร้อนจากขยะ จังหวัดเชียงใหม่” โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. วิเคราะห์กระบวนการสื่อสารในภาวะความเสี่ยง ที่ประกอบด้วยผู้รับสาร ผู้ส่งสาร และสาร

2. วิเคราะห์บทบาทการใช้ข่าวสารในการดำเนินกิจกรรมเพื่อจัดการกับความเสี่ยง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2538 ถึงเดือน ธันวาคม 2539 จากการสำรวจความคิดเห็นของผู้รับสารจำนวน 120 คน ในเขตพื้นที่ที่ กฟภ.ประกาศจะมีการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังความร้อนจากขยะ และวิเคราะห์เอกสาร โดยใช้แนวคิดเรื่องการสื่อสารในภาวะความเสี่ยง ยุทธวิธีในขบวนการทางสังคมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

(1) ในเรื่องของแหล่งข้อมูล ความใกล้ชิดทางสภาพภูมิศาสตร์และความมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ทำให้สื่อบุคคลเป็นแหล่งข้อมูลที่ผู้รับสารเลือกเปิดรับและแสวงหาข่าวสารมากที่สุด เนื่องจากให้ข้อมูลที่ตรงกับความต้องการรับรู้ข่าวสารของผู้รับสาร

(2) ข่าวสารไม่มีบทบาททำให้ผู้รับสารส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงการรับรู้ความเสี่ยงโดยส่วนใหญ่อัดค้ำยัน โครงการตั้งแต่แรกจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะได้รับข่าวสารเพิ่มขึ้นจากแหล่งข้อมูลต่างๆ

(3) ในทางตรงกันข้าม ผู้ส่งสารที่เป็นแหล่งข้อมูล 3 แหล่ง คือสื่อบุคคล สื่อมวลชน และกลุ่มคัดค้าน (ยกเว้นแหล่งข้อมูล กฟภ.) กลับเปลี่ยนแปลงท่าทีที่มีต่อการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังความร้อนจากขยะ จังหวัดเชียงใหม่ จากจุดยืนที่ประนีประนอมมาเป็นคัดค้าน

(4) ผู้รับสารส่วนใหญ่มีแบบแผนการแสวงหาข่าวสารที่เป็นความรู้และข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจและได้ใช้ยุทธวิธีการชักจูงใจและการเจรจาต่อรองในการจัดการกับความเสี่ยงมากกว่าการใช้กำลัง

สมใจ อรุณชาติตระกูล (2546) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความปลอดภัยของชุมชนท้ายเขื่อน : ศึกษากรณี ชุมชนท้ายเขื่อนศรีนครินทร์ บ้านแก่งแคบ ตำบลท่ากระดาน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี”

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสถานการณ์การดำเนินงานขององค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการเตรียมพร้อมเพื่อรับเหตุฉุกเฉินอันเนื่องมาจากเขื่อนศึกษาถึงการตอบสนองชุมชนท้ายเขื่อนศรีนครินทร์ บ้านแก่งแคบ ต.ท่ากระดาน อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี ต่อปัญหาความ

ปลอดภัยของเขื่อน และแสวงหาแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานการเตรียมพร้อมเพื่อรับเหตุฉุกเฉินอันเนื่องมาจากเขื่อน โดยในการดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนามโดยใช้แบบสอบถามวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า การดำเนินงานขององค์กรต่างๆ ในการเตรียมพร้อมเพื่อรับเหตุฉุกเฉินอันเนื่องมาจากเขื่อนยังมีค่อนข้างน้อย ส่วนการตอบสนองของชุมชนบ้านแก่งแคบต่อปัญหาความปลอดภัยของเขื่อน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการรับรู้ข่าวสารน้อยมาก พวกเขามีความคิดเห็นว่าเขื่อนทุกเขื่อนมีความปลอดภัยเหมือนกันหมด และไม่มีความเสี่ยงจากการวิบัติ พวกเขาเชื่อว่าถ้าเขื่อนเกิดการวิบัติจะเกิดอันตรายสูงมากและรู้ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น แต่พวกเขาไม่มีความวิตกกังวลต่อความปลอดภัยของเขื่อน พวกเขาไม่เคยได้รับแนวทางในการปฏิบัติและไม่รู้ว่าจะปฏิบัติตัวอย่างไรถ้าเกิดเหตุขึ้น พวกเขาไม่รู้ว่าหน่วยงานต่างๆ มีการวางแผนสำหรับการเตรียมพร้อมรับเหตุฉุกเฉินอันเนื่องมาจากเขื่อนหรือไม่ ส่วนหน่วยงานที่พวกเขาจะรับฟังคำสั่งในกรณีที่เกิดเหตุฉุกเฉิน คือ กฟผ. และมีความคิดเห็นว่าการเตรียมความพร้อมเพื่อรับเหตุฉุกเฉินอันเนื่องมาจากเขื่อนนั้นเป็นเรื่องที่จำเป็นโดย กฟผ.ควรเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องนี้ สำหรับข้อเสนอแนะในการพัฒนาการเตรียมความพร้อมเพื่อรับเหตุฉุกเฉินอันเนื่องมาจากเขื่อน พบว่า องค์กรเจ้าของเขื่อนควรมีมาตรการหรือกิจกรรมในการปรับปรุงและนำแผนปฏิบัติการฉุกเฉินมาใช้ ควรมีการประสานงานระหว่างองค์กรต่างๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของประชาชนในพื้นที่ควรจัดทำแผนของตนเองและให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของกฟผ. ส่วนชุมชนบ้านแก่งแคบควรจัดตั้งกลุ่มสำหรับทำงานตอบสนองต่อเหตุฉุกเฉินในชุมชน และปรับปรุงวิธีการสื่อสารในชุมชน

พวงพนา คุณวัฒน์ (2545) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล
2. ศึกษากระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้าน
3. ศึกษาการประเมินผลสื่อและข่าวสารของกลุ่มผู้คัดค้าน

โดยมีแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองและสิทธิชุมชน และแนวคิดเรื่องสิทธิในการสื่อสารของพลเมืองเป็นแนวทางในการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มชาวบ้านมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อที่จะสื่อสารกับรัฐบาลและสาธารณะในหลายแนวทาง เช่น ยื่นหนังสือโดยตรงต่อรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ สร้างกิจกรรมต่างๆ ขึ้นมาเปิดประเด็นสื่อสารกับสาธารณะ ตลอดจนสื่อสารผ่านสื่อมวลชนกระแสหลักและสื่อที่จัดทำขึ้นเอง เพื่อขยายความรู้ สร้างความเข้าใจ และเห็นอกเห็นใจให้กับสังคมในวงกว้างสำหรับกระบวนการสื่อสารสาธารณะในระหว่างปี พ.ศ.2543

พบว่า การเคลื่อนไหวในกรณียึดสันเขื่อน ปีนทำเนียบ และอดอาหาร ซึ่งมีลักษณะของการคือแฟงและไม่เชื่อฟังรัฐเป็นวิธีการที่มีผลต่อการสื่อสารกับสาธารณะเป็นอย่างมาก เนื่องจากวิธีการเคลื่อนไหวดังกล่าวสามารถดึงดูดความสนใจของสื่อมวลชนและสังคมจนกระทั่งรัฐบาลต้องหันมารับฟังและหาทางแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้านในที่สุด ทั้งนี้ ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้าน มีลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ซึ่งไม่ได้มุ่งเน้นที่จะโค่นล้มอำนาจรัฐ แต่ต้องการสื่อสารเพื่อปกป้องสิทธิชุมชนและยืนหยัดในสิทธิของพลเมืองซึ่งมีสิทธิเลือกที่จะอยู่อย่างคงอัตลักษณ์ของกลุ่มไว้ นอกจากนี้ กระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านจะได้สร้างการเรียนรู้และบรรทัดฐานใหม่ๆ ให้กับสังคมในเรื่องของสิทธิแล้ว กระบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านยังได้ก่อให้เกิดธรรมเนียมและรูปแบบใหม่ของการสื่อสาร เช่น การประชาพิจารณ์ และการจัดเวทีสาธารณะซึ่งเป็นสาระสำคัญของการเมืองและการสื่อสารในสังคมประชาธิปไตยอีกด้วย

รจนา คำดีเกิด (2554) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความตื่นตัวด้านสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี จากโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนบ้านกุ่ม”

การศึกษาวินิจฉัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง จังหวัดอุบลราชธานี รวมถึงศึกษาการรวมกลุ่ม การสื่อสาร ความตื่นตัว รูปแบบความตื่นตัว และปัจจัยที่มีผลต่อความตื่นตัวด้านสิทธิชุมชน ในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง จังหวัดอุบลราชธานี จากโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนบ้านกุ่ม โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา เน้นที่ชาวบ้านในชุมชน วิธีการศึกษาใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การศึกษาจากเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่าคนลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานีมีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำโขงเป็นอย่างมาก มีการสื่อสารเรื่องเขื่อนในหลายรูปแบบ มีความตื่นตัวด้านสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตจากโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนบ้านกุ่ม ในสามลักษณะ คือ เพิกเฉย คัดค้าน และยอมรับเขื่อน มีรูปแบบความตื่นตัวในรูปแบบต่างๆ คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชุมชน การแสดงออกต่อสาธารณะ การสอบถามข้อมูลจากภาครัฐ การแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนที่เคยได้รับผลกระทบเรื่องเขื่อน การศึกษาดูงาน และการเตรียมรับมือกับเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้น

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารความเสี่ยงการสร้างเขื่อน ไชยะบุรี ที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากเป็นการวิจัยนี้มุ่งศึกษารูปแบบการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อน ไชยะบุรีกับเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขง ในฐานะตัวแทนชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงตามแนวคิดประชาสังคม โดยมีระเบียบวิธีการศึกษาดังนี้

3.1 แหล่งของข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีวิธีการศึกษา 2 วิธี ดังนี้

1. การศึกษาจากข้อมูลเอกสาร (Documentary Research)เป็นการศึกษาจากเอกสารวิชาการ บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต จดหมายเปิดผนึก ร้องความตกลงว่าด้วยความร่วมมือในการพัฒนาแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืน เอกสารประกอบการประชุมตามกระบวนการ PNPCA(Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ซึ่งเป็นข้อมูลทฤษฎีเพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา สารและช่องทางการสื่อสารต่างๆ ที่ใช้ในการสื่อสารความเสี่ยงไปยังกลุ่มเป้าหมาย

2. การวิจัยภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)ผู้รับสารจากกลุ่มประชาชนที่เข้ารับฟังกระบวนการ PNPCA(Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ทั้ง 3 ครั้ง ที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และอำเภอเมือง จังหวัดนครพนมถึงการตีความสารที่ได้รับและปฏิกิริยาสะท้อนกลับในรูปแบบต่างๆ ของเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขงในฐานะตัวแทนชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

ในการดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การกำหนดกลุ่มตัวอย่างเพื่อทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) วิธีการวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดกลุ่ม

น้ำโขง ในเรื่องการรับรู้และความเข้าใจต่อผลกระทบด้านต่างๆ ของการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีที่จะมีผลต่อแม่น้ำโขงอย่างไร หลังจากการประชุมตามกระบวนการแจ้งการปรึกษาหารือล่วงหน้าและข้อตกลงหรือPNPCA: Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement ที่มีการจัดขึ้นโดยคณะกรรมการแม่น้ำโขงจัดขึ้นทั้ง 3 ครั้งที่อ.เชียงของจ.เชียงรายอ.เชียงคานจ.เลยและที่อ.เมืองจ.นครพนม โดยกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 12คน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1) ผู้นำหรือแกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขง จำนวน 9 ท่าน เนื่องจากเป็นกลุ่มประชาสังคมของผู้ที่มีความเสี่ยงจากผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี ประกอบด้วย แกนนำทั้ง 8 จังหวัดๆ ละ 1 ท่านและผู้ประสานงานเครือข่าย 1 ท่าน ได้แก่

- 1.1) นายนิพนธ์ มูลเมืองแสน จังหวัดสกลนคร
- 1.2) นางดวงดา นาคเรไร จังหวัดเลย
- 1.3) นางอ้อมบุญ ทิพย์สุนา จังหวัดหนองคาย
- 1.4) นางจินตนาเกษรสมบัติจังหวัดบึงกาฬ
- 1.5) นายอำนาจ ไตรจักร์ จังหวัดนครพนม
- 1.6) นายณรงค์บุญทาปจังหวัดอำนาจเจริญ
- 1.7) นายสมพงษ์ ดาวเรืองรัมย์จังหวัดอุบลราชธานี
- 1.8) นายนิวัฒน์ ร้อยแก้ว จังหวัดเชียงราย
- 1.9) นางฐาปณี เมืองโคตรจังหวัดมุกดาหาร

2) ตัวแทนจากคณะกรรมการแม่น้ำโขง (MRC : Mekong River Commissions) ประเทศไทยในฐานะเจ้าหน้าที่ที่ทราบข้อมูล ระเบียบในการดำเนินการเขื่อนไซยะบุรี และเป็นผู้ให้ข้อมูลต่อประชาชนชาวไทยริมฝั่งน้ำโขงทั้ง 3 ครั้ง จำนวน 2 ท่าน ได้แก่

- 2.1) นายบุรี สุวรรณรัตน์ National Resource Planning Specialist ภายใต้งานพัฒนา
ลุ่มน้ำกรมทรัพยากรน้ำ
 - 2.2) นายนิรัช ภูริพันธุ์ภิญโญ ตัวแทนสำนักบริหารจัดการลุ่มน้ำโขง กรมทรัพยากรน้ำ
- 3) ผู้นำหรือตัวแทนจากองค์กรที่เข้ารับฟังการประชุม PNPCA(Procedures for

Notification, Prior Consultation and Agreement)มีส่วนร่วมและบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาวไทยริมฝั่งน้ำโขง จำนวน 2 ท่าน ได้แก่

3.1) นายหาญณรงค์ เยาวเลิศ ประธานมูลนิธิเพื่อการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ (ประเทศไทย)

3.2) นายมนตรี จันทวงศ์ ผู้ประสานงานฝ่ายเผยแพร่และรณรงค์ โครงการฟื้นฟูนิเวศน์ในภูมิภาคแม่น้ำโขง(TERRA)

3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเลือกใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิเคราะห์สารและช่องทางการสื่อสารจากการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ของคณะกรรมการแม่น้ำโขง เพื่อนำมาประกอบการการตีความเนื้อหาสารและผลสะท้อนกลับของกลุ่มตัวอย่างหลังจากการรับสารที่เกิดขึ้น โดยดำเนินงานตามขั้นตอนต่างๆ ด้วยตัวผู้วิจัยเอง ข้อมูลที่ได้รับทั้งหมดจัดเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ที่จะนำไปประกอบกันเพื่อค้นหาข้อสรุปเรื่อง การสื่อสารความเสี่ยงการสร้างเขื่อนไซยะบุรีที่มีผลกระทบต่อชาวบ้านคนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

3.3.1. วิเคราะห์เนื้อหาของสารและช่องทางการประชุมฯ ที่คณะกรรมการแม่น้ำโขงใช้ในการสื่อสารความเสี่ยงไปยังผู้รับสาร จากการประชุมตามกระบวนการแจ้งการปรึกษาหารือล่วงหน้าและข้อตกลงหรือ PNPCA: Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement ที่มีการจัดขึ้นโดยคณะกรรมการแม่น้ำโขงจัดขึ้นทั้ง 3 ครั้งที่ อ.เชียงของ จ.เชียงราย, อ.เชียงคาน จ.เลย และที่ จ.นครพนม เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารในการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีกับชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง

3.3.2. การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structural Interview) เป็นเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเป็นรายบุคคล (Face-to-Face) โดยใช้แนวคำถามจำนวน 3 ชุดคำถาม โดยคำถามแต่ละข้อจะกำหนดเพื่อให้ได้คำตอบในแต่ละด้านและชุดที่ 1 คือ แนวคำถามสำหรับเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขงชุดที่ 2 คือ แนวคำถามสำหรับตัวแทนจากคณะกรรมการแม่น้ำโขง (MRC: Mekong River Commissions) ประเทศไทยชุดที่ 3 คือ แนวคำถามผู้นำหรือตัวแทนจากองค์กรที่เข้ารับฟังการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) มีส่วนร่วมและบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาวไทยริมฝั่งน้ำโขง โดยการสัมภาษณ์จะไม่ยึดติดกับเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ เปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างเปิดเผยเท็จจริง แสดงความคิดเห็น อธิบายขยายความ หรือย้อนถามคำถามมาได้ด้วยเพื่อให้บรรยากาศการสัมภาษณ์เป็นกันเองและบรรลุจุดประสงค์มากที่สุด

3.3.3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะอาศัยการพรรณนาและวิเคราะห์ (Descriptive and Analytical) โดยยึดทฤษฎีและกรอบแนวคิดที่ได้ศึกษาไว้ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลจะประกอบด้วยการจำแนกและจัดระบบข้อมูลเพื่อให้เข้าใจถึงความหมายและความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์จากทัศนะของผู้ถูกวิจัย (Native's Category) เป็นการจับหมวดหมู่ของข้อมูลหาแบบแผนความหมายและความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ภายใต้บริบททางสังคมวัฒนธรรมที่ศึกษาและทำความเข้าใจกับความหลากหลายและความแตกต่างของข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาการหาความสัมพันธ์ของข้อมูลแยกแยะเงื่อนไขเพื่ออธิบายสาเหตุความสัมพันธ์รวมทั้งเป็นการอธิบายการเกิดขึ้นการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารความเสี่ยงการสร้างเขื่อนไชยะบุรี ที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง” ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลเอกสารและข้อมูลการใช้ช่องทางการสื่อสารที่ใช้ในการสื่อสารจากการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ของคณะกรรมการแม่น้ำโขง และสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ทั้งผู้ทำหน้าที่ส่งสารและผู้รับสาร จากกลุ่มประชาชนที่เข้ารับฟังกระบวนการ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structural Interview) ซึ่งจะแบ่งผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ

- 4.1 กระบวนการสื่อสารในการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรีกับชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง
 - 4.2 ผลสะท้อนกลับจากการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรีกับชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง
 - 4.3 แนวทางการบริหารจัดการการสื่อสารความเสี่ยงในการสร้างเขื่อนที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง
- โดยมีรายละเอียดของแต่ละส่วนดังต่อไปนี้

4.1 กระบวนการสื่อสารในการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรีกับชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง

ผลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) จากคณะกรรมการแม่น้ำโขงแกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดและตัวแทนจากองค์กรที่เข้ารับฟังการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) มีส่วนร่วมและบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง ในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรีกับชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงในคำถามว่า ตั้งแต่มีการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรีและมีการจัดการประชุมประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ได้มีหน่วยงาน

ของไทย หรือรัฐบาลลาว ได้เข้ามาให้ข้อมูลเกี่ยวกับการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีใดบ้างกับชาวบ้าน และมีการสื่อสารในหัวข้อความเสี่ยงและผลกระทบด้านต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นหลัง หรือไม่

ผลของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตรงกันในเรื่องผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่สื่อสารกับชาว ไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง ทั้ง 3 ครั้งคือ.เชียงของจ.เชียงรายน.เชียงคานจ.เลยและที่ อ.เมือง จ.นครพนม ดังนี้

4.1.1 ผู้ที่ทำหน้าที่สื่อสารในการประชุมPNPCA (Procedures for Notification,

Prior Consultation and Agreement)

ทั้ง 3 ครั้งที่เกิดขึ้นในประเทศไทย คือ เจ้าหน้าที่ของกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะตัวแทนประเทศไทยในคณะกรรมการแม่น้ำโขง (MRC) เป็นผู้จัดการประชุม ไม่มีตัวแทนจากเจ้าของโครงการไม่ว่าจะรัฐบาลลาว หรือรัฐบาลลาว ในฐานะเจ้าของโครงการ หรือ บริษัท ช.การช่าง จำกัด(มหาชน) ในฐานะที่เป็นผู้ดำเนินการ ทำการศึกษาสำรวจออกแบบเขื่อนไซยะบุรี หรือ บริษัททิมคอนซัลติ้ง เอนจิเนียริงแอนด์แมนเนจ เม้นท์จำกัดที่ในปี 2550 บริษัท ช.การช่างจำกัด (มหาชน) ได้มอบหมายให้บริษัททิมคอนซัลติ้ง เอน จิเนียริงแอนด์แมนเนจเม้นท์จำกัดเป็นที่ปรึกษา(สถณี อาชวานันทกุล2556) เพื่อทำการรวบรวมศึกษา สํารวจและศึกษาความเหมาะสมของโครงการ เข้ามาให้ข้อมูลใดๆ กับชาวบ้านทางฝั่งไทย ทั้งนี้ชาว ไทยริมฝั่งโขงที่ได้เข้าร่วมการประชุม PNPCA ได้เรียกร้องให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเข้า มาให้ข้อมูล แต่ก็ไม่ได้รับการตอบรับแต่อย่างใดมีแต่เพียงการเสนอข่าวผ่านสื่อมวลชนของทางการ ลาวเท่านั้น โดยวิเคราะห์ได้จากข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้มีส่วน ได้ส่วนเสีย ดังนี้

นางจินตนา เกษรสมบัติ แกนนําเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด ตัวแทนจังหวัดบึงกาฬ ให้ความเห็นว่ “การพูดคุยไม่มีแต่มีการออกข่าวของทางการลาวที่จะเกิดหลังการก่อสร้างเขื่อนใน ครั้งสุดท้ายที่ออกข่าวนั้นบอกว่าไม่มีผลกระทบนี้คือสิ่งที่เขาบอก” เป็นการให้ความเห็นต่อผู้ สัมภาษณ์เมื่อถูกถามว่า เคยมีเจ้าของโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี หรือผู้เกี่ยวข้องกับการสร้าง เขื่อนได้เข้ามาให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบด้านใดบ้างหรือไม่ หากการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี ก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว” (การสื่อสารระหว่างบุคคล, 23 กันยายน 2557)นอกจากนางจินตนา เกษรสมบัติ แกนนําเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด ตัวแทนจังหวัดบึงกาฬ แล้วจากการให้ข้อมูล ผ่านการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียอีกหลายท่านยังพบอีกว่า นอกจากกลุ่มประชาชนที่อยู่ริมแม่น้ำโขงนั้น ทั้งเจ้าของโครงการหรือผู้ได้รับสัมปทานในก่อสร้าง เขื่อนไซยะบุรีไม่เคยเข้ามาทำการประชุมเพื่อชี้แจงหรือให้ข้อมูลใดๆกับประชาชน หรือกลุ่มแกน

นำในการต่อต้านการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีที่อยู่ในฝั่งประเทศไทย หรือแม้กระทั่งประชาชนริมโขงที่อยู่ในฝั่งลาวเอง ก็ไม่ได้รับข้อมูลเรื่องผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีเช่นกัน

ที่กล่าวได้ว่าประชาชนริมโขงทางฝั่ง สปป.ลาว เองก็ไม่ได้รับข้อมูลเรื่องผลกระทบหลังการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีนั้นมาจากข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ตัวแทนจังหวัดนครพนมนายอำนาจ ไตรจักร์แกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดให้ข้อมูลไว้ว่า “ผมมีลูกสะใภ้เป็นคนฝั่งลาว แล้วแม่ของสะใภ้เขาก็เป็นครูอาจารย์ทางฝั่งลาว ผมถามว่าแม่ของสะใภ้ว่ารู้เรื่องการสร้างเขื่อนไซยะบุรีหรือไม่ รู้ไหมว่าถ้าสร้างแล้วจะมีผลกระทบ เขาบอกคนฝั่งของเขานั้นพูดอะไรไม่ได้ เขารู้แค่ถ้าสร้างแล้วเขาจะได้รับประโยชน์ได้รายได้จากการขายไฟได้ แต่เรื่องผลกระทบนั้นพวกเขาไม่เคยรู้”(การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2558)

จากข้อมูลที่ได้เห็นได้ว่าประชาชนที่อยู่ริมโขงทั้งไทยและลาว ดังนั้นการจัดประชุม PNPCA(Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ยังไม่ได้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวกับผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น มีเพียงการแจ้งให้ทราบว่าจะมีการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี และเขื่อนนี้มีประโยชน์อย่างไร แต่ในประเทศไทยมีการจัดการประชุม PNPCA(Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ที่จัดขึ้นในประเทศไทยทั้งสิ้น 3 ครั้ง ที่จัดขึ้นที่ อ.เชียงของ จ.เชียงราย อ.เชียงคาน จ.เลย และที่ อ.เมือง จ.นครพนมซึ่งมีเพียงตัวแทนจากกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เข้าไปข้อมูลกับชาวบ้าน โดยการจัดงานทั้ง 3 ครั้งนั้น เป็นการ จัดหางบประมาณที่กรมทรัพยากรน้ำเป็นผู้จัดหาเองด้วยการจัดทำโครงการขออนุมัติไปยังคณะกรรมการแม่น้ำโขงหรือ MRC ในการจัดงานประชุมแต่ละครั้ง ไม่มีทีมงานโดยเฉพาะที่เข้ามาดูแลกันจัดการประชุม PNPCA(Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) เบื้องต้นทางกรมทรัพยากรน้ำ

นายนิรัช ภูริพันธุ์ภิญโญตัวแทนสำนักบริหารจัดการลุ่มน้ำโขง กรมทรัพยากรน้ำได้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ไว้ว่า “ผมคิดว่าไม่นะเพราะ โครงการนี้ตั้งอยู่ที่ประเทศลาวเค้าก็ได้ทำการศึกษาของโครงการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือผลกระทบใกล้เคียงที่ทำโครงการซึ่งอยู่ในประเทศลาวเพราะฉะนั้นเค้าจึงยังไม่เคยเข้ามาคุยกับฝั่งไทยเลย เขาแค่พูดอยู่ในประเทศเขา”(การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2558) ซึ่งแสดงว่า สาธารณรัฐประชาชนลาว หรือ สปป.ลาว ชี้แจงต่อคณะกรรมการแม่น้ำโขง หรือ MRC ว่า เขื่อนไซยะบุรีไม่มีผลกระทบข้ามพรมแดน จึงเป็นสิทธิของ สปป.ลาว ตามอำนาจอธิปไตยที่จะไม่ต้องเข้ามาชี้แจง หรือทำจัดการประชุม PNPCA(Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) กับประเทศสมาชิกที่อาจจะได้รับผลกระทบข้ามพรมแดน

ดังนั้น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบหลังการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี จึงสรุปได้ว่า การจัดการประชุมPNPCA(Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ทั้ง 3 ครั้งที่ผ่านมาในประเทศไทย มีเพียงกรมทรัพยากรน้ำ ทำหน้าที่ตัวแทนในการเข้าให้ข้อมูลของการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี กับกลุ่มประชาชนไทยในจังหวัดที่ติดริมแม่น้ำโขงและอยู่ได้จุดก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี เท่านั้น ไม่มีกลุ่มของเจ้าของโครงการ เช่น ตัวแทนจากรัฐบาลลาว หรือ ตัวแทนจากบริษัท ช. การช่าง ซึ่งเป็นผู้ได้รับสัมปทานในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี เข้ามาให้ข้อมูลใดๆ กับชาวบ้านริมฝั่งแม่น้ำโขงฝั่งไทย แต่อย่างใด

4.1.2 เนื้อหาของสารและการจัดการ ที่ส่งไปยังชาวบ้านในพื้นที่

เนื้อหาของสารที่คณะกรรมการแม่น้ำโขงหรือกรมทรัพยากรน้ำ สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการทำความเข้าใจกับผู้รับสาร ในช่วงการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) นั้นเป็นเอกสารแผ่นพับภาษาอังกฤษ มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่แปลเป็นภาษาไทย ซึ่งเนื้อหาของสารภายในเอกสารแผ่นพับนั้น ก็เป็นเพียงข้อมูลทั่วไปของโครงการ เช่น โครงการก่อสร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์อย่างไร ครอบคลุมพื้นที่ใดบ้าง ประโยชน์ที่จะได้รับมีมากมายอย่างไร ใช้ระยะเวลาในการก่อสร้างเท่าใด ฯลฯ แต่ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นหรือข้อมูลผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่อาจจะเกิดขึ้นกับแม่น้ำโขง หากโครงการเขื่อนไซยะบุรีสร้างเสร็จแล้ว และใช้คำศัพท์ทางวิศวกรรม และเนื้อหาของสารที่ส่งไปยังผู้รับสารยังมีไม่มีเนื้อหาสำคัญในเรื่องความเสี่ยงต่อผลกระทบข้ามพรมแดนในเรื่องต่างๆ ที่จะตามมาหลังการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ดังนี้

นางดวงดา นาคเรไร เกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด ตัวแทนจังหวัดเลย ให้ข้อมูลว่า“ก่อนหน้านี้ที่จะมีเขื่อนเนี่ย ก็คือ พวกเราชาวบ้านก็ได้ยินข่าวเฉยๆ ว่าเขาจะสร้างเขื่อนใกล้บ้านพวกเรา แต่ถามว่ามีใครมาพูดคุยอะไรได้ไหม อย่างรัฐบาลก็ไม่เห็นพูดคุยอะไร แต่พวกเราว่ามีการร่วมมือหลายประเทศ และหลายๆฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐของเรา หรือว่าเป็นบริษัทของเอกชน หรือว่าธนาคารพาณิชย์ต่างๆที่ให้ความร่วมมือในการก่อสร้างเขื่อนกัน เรารู้เฉยๆ ว่าพวกเขามีการร่วมมือกันที่จะสร้างเขื่อนแห่งนี้ แต่พวกเราไม่ได้ข้อมูลว่า การจะสร้างเขื่อนเป็นยังไง มีข้อมูลอะไรมาก่อนพวกเราไม่เคยรู้ ประชาชนที่นี่ไม่เคยรู้”(ดวงดา นาคเรไร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 23 กันยายน 2557) เป็นข้อมูลที่เกนนำยืนยันว่าไม่เคยได้ยินเรื่องผลกระทบข้ามพรมแดน หรือ อาจจะมีความเสี่ยงใดๆ เกิดขึ้นได้บ้างไม่ว่าจะจากเจ้าของโครงการเองหรือคณะกรรมการ MRC

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ นายหาญณรงค์ ยาวเลิศ ประธานมูลนิธิเพื่อการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ (ประเทศไทย) ให้ข้อมูลว่า “ในช่วงที่ MRC ทำเวทีรับฟังความคิดเห็น คือกระบวนการ PNPCA ประมาณปี 2553 ซึ่งในการทำ การมีการเปิดเวทีทั้งหมด 4 เวที ที่เชียงราย ที่

เชียงคาน ที่นครพนม และที่กรุงเทพฯ สิ่งที่ชาวบ้านได้ถามที่เวทีว่า ในรายงานเจ้าของโครงการเขื่อนไชยะบุรีเขียนกันอย่างไรบ้าง ก็มีคนจาก MRC มาอธิบายให้ฟัง ชาวบ้านก็พยายามจะอธิบายผลกระทบจากเขื่อนจีนที่มีอยู่แล้ว 4-5 เขื่อน และอันนี้คือผลกระทบจากเขื่อนปากมูล แล้วโยงเข้าด้วยกันว่าจะมีผลกระทบอย่างไรถ้าสร้างเขื่อนไชยะบุรี ซึ่งทางผู้แทนที่มาตอบ คือ MRC แต่ก็ไม่ได้มาอธิบายว่า เจ้าของโครงการเขื่อนไชยะบุรี จะมีแนวทางแก้ไขอย่างไร ซึ่งถ้าถามว่าอธิบายความเสี่ยงใหม่ เป็นกรณีความเสี่ยงจากการที่ชาวบ้านยกขึ้นมาด้วย จากการสร้างเขื่อนอื่น ทาง MRC ไม่ได้บอก แต่เป็นการที่ชาวบ้านยกข้อมูลขึ้นมาดังนั้นช่วงที่เขาทำPNPCAคือเขาก็ไม่ได้บอกว่า จะเกิดอะไรขึ้นหลังจากนั้น ไม่ได้มาชี้แจงใดๆเกี่ยวกับเรื่องการเป็นอยู่การทำมาหากิน ระดับน้ำไม่ได้บอก”(หาญณรงค์ เยาวเลิศ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 22ตุลาคม2558)

ซึ่งตรงกับกรให้ข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ที่รับหน้าที่ทำการสื่อสารในการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ทั้ง 3 ครั้งในประเทศไทย ดังนี้

นายบุรี สุวรรณรัตน์ National Resource Planning Specialist ภายได้แผนงานพัฒนาลุ่มน้ำกรมทรัพยากรน้ำให้ข้อมูลว่า “เวลานำเสนอ มันต้องในเชิงบวก คือไปบอกผมพูดมันไม่ได้ ซึ่งบางทีอย่างนี้ เวลาผมพูด ผมก็พยายามบอกข้อเท็จจริงซึ่งไม่อาจไปกล่าวล่วง ของสิทธิของแต่ละประเทศ ซึ่งต้องคำนึง ในเวทีเนี่ย ในสิทธิของแต่ละประเทศ ต้องไม่กล่าวล่วง ที่เขาบอกไว้เราไปพูดในฐานะอย่างนั้นไม่ได้ อันนี้ต้องระวัง ระบุว่าแบบนี้เสียหาย ซึ่งเราเป็นคนพูดบางทีเราก็มารู้ไ้กรณีที่เกิดขึ้นที่ผ่านมา บางทีสัมภาษณ์ไปแบบนี้ คนเอาไปเขียนแบบนี้ กลายเป็นคนนั้นโดนโจมตี ซึ่งจริงๆไม่ได้พูดอย่างนั้น อันนั้นคือข้อที่ควรระวัง คือต้องระวังเวลาจดปากกาอะไรลงไป คือผมเหมือนกัน เวลาเขียนอะไรลงไป เวลาเขียนบรรยายซึ่งเอกสารเวลาออกไปมันมีผลกระทบ มันหลายฝ่าย ยิ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมันเป็นอะไรที่ละเอียดอ่อนมาก”(บุรี สุวรรณรัตน์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 5 มิถุนายน 2558)

จากการสัมภาษณ์พบว่าสาเหตุที่กรมทรัพยากรน้ำผู้ทำหน้าที่ของผู้ส่งสารไม่สามารถให้ข้อมูลหรือแม้แต่การตอบคำถามด้านอื่นๆของโครงการ ได้เลยนั้น เป็นผลเกี่ยวเนื่องมาจากรัฐบาลลาวยังไม่อนุญาตให้เปิดเผยข้อมูลออกไป ทำให้กรมทรัพยากรน้ำผู้ทำหน้าที่ของผู้ส่งสารไม่สามารถจะชี้แจง หรือให้ข้อมูลได้อย่างละเอียด มีแต่เพียงการชี้แจงในเบื้องต้นว่าเจ้าของโครงการได้ระบุไว้ในเอกสารการก่อสร้างโครงการเขื่อนไชยะบุรีว่า การก่อสร้างจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบข้ามพรมแดนต่อประเทศปลายทาง ซึ่งหมายถึง ไทย เวียดนามและกัมพูชา ทางกรมทรัพยากรน้ำทำหน้าที่เป็นตัวแทนคณะกรรมการแม่น้ำโขง (MRC) ที่เข้าไปให้ข้อมูลต่อประชาชนไทยริมแม่น้ำโขง จึงไม่สามารถละเมิดสิทธิของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ได้จึงเป็นที่มา

ของการให้ข้อมูลเพียงข้อมูลทั่วไปของโครงการก่อสร้างและประโยชน์ที่ได้จากการสร้างเขื่อนไซยะบุรี ส่วนในกรณีความเสี่ยงต่อการเกิดผลกระทบข้ามพรมแดนในด้านลบนั้น ทางกรมทรัพยากรน้ำผู้ทำหน้าที่เป็นผู้สื่อสารจำเป็นต้องยืนยันตามคำกล่าวอ้างของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ที่ได้ชี้แจงไว้กับคณะกรรมการแม่น้ำโขง (MRC)

4.1.3 กรมทรัพยากรน้ำผู้ทำหน้าที่ของผู้ส่งสารเลือกใช้ช่องทางหรือสื่อใดที่ทำหน้าที่นำสารไปยังชาวบ้านริมโขงที่เป็นผู้รับสาร

ช่องทางสื่อที่กรมทรัพยากรน้ำผู้ทำหน้าที่ผู้ส่งสารใช้ทำหน้าที่นำสารไปยังผู้รับสารมีเพียง 2 ช่องทางคือ

1) การจัดการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ทั้ง 3 ครั้ง ที่ อ.เชียงของจ.เชียงรายอ.เชียงคานจ.เลยและที่จ.นครพนม โดยการจัดเวทีในแต่ละครั้งจะไม่มีมีการเชิญกลุ่มที่คัดค้านเข้าร่วมงานด้วย อีกทั้งยังจัดในพื้นที่ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีน้อยหรือแทบไม่มีส่วนเลย เช่น จัดในตัวอำเภอ นครพนม ซึ่งไม่คิดริมน้ำโขงโดยสื่อที่กรมทรัพยากรน้ำใช้ทำหน้าที่ส่งสารไปยังผู้รับสารคือประชาชนไทยริมแม่น้ำโขงที่เข้าร่วมในการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) 3 ครั้ง มี 3 สื่อ คือ แผ่นพับ, Powerpoint ประกอบการประชุมและเว็บไซต์ www.xayaburi.com สำหรับผู้ที่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติมและจากการให้ข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการได้มาซึ่งข้อมูลด้านต่างๆ ของเขื่อนไซยะบุรีนั้น ผ่านเพียงช่องทางการสื่อสาร 3 สื่อที่ได้กล่าวถึงไปแล้ว ดังนี้

นายบุรี สุวรรณรัตน์ National Resource Planning Specialist ภายได้แผนงานพัฒนาผู้นำกรมทรัพยากรน้ำให้ข้อมูลว่า “ส่วนมากที่เราทำก็จะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่เข้าใจง่ายเป็นโบรชัวร์กระบวนการ PNCA เป็นยังไง รูปแบบการสร้างเป็นยังไง”(บุรี สุวรรณรัตน์ , การสื่อสารระหว่างบุคคล, 5 มิถุนายน 2558)

นายสมพงษ์ ดาวเรืองรัมย์ แกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด ตัวแทนจังหวัดอุบลราชธานีให้ข้อมูลว่า “ทางรัฐบาลลาว หรือกรรมการแม่น้ำโขง ก็ไม่เคยมาคุยกับชาวบ้านเลยที่เขาประชุมเขาก็ประชุมเงียบๆ อย่างเช่น ตอนนี้กรมทรัพยากรน้ำกำลังออกประชาคมชานานเพราะโครงการทุกโครงการได้ลงมติแล้วว่าจะมีการทำงานยังไง ก็ได้ทำกันแล้ว อย่างเช่น ขอนแก่นเลย ร้อยเอ็ด ก็ทำโดยที่เขาไม่รู้โอโหนโอหน เพราะบ้านเขาไม่ได้คิดน้ำ เขามาพูดแล้วจะรู้เรื่องหรือคนที่อยู่ตรงกลุ่มแม่น้ำโขงจริงๆ ยังไม่รู้เรื่อง”(สมพงษ์ ดาวเรืองรัมย์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 11 พฤศจิกายน 2557)

นางจินตนา เกษรสมบัติ แกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด ตัวแทนจังหวัดบึงกาฬ ให้ข้อมูลว่า “เขาก็มีเรื่องเชื่อมโยงครับ ไม่มีบอกถึงเรื่องผลกระทบอะไรเลยบอกว่าเชื่อมลักษณะอย่างไรจะมาสร้างแบบไหนจะไม่บอกว่าถ้าสร้างเสร็จแล้ว ช่างๆจะเป็นอย่างไรผลกระทบอย่างไรไม่ได้พูดกัน”(จินตนา เกษรสมบัติ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 23 กันยายน 2557)

จากการให้ข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สอดคล้องกัน และยังสอดคล้องกับเนื้อหาจากการสัมภาษณ์ ผู้ที่ทำหน้าที่ส่งสารในการประชุมPNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ที่ส่งไปยังผู้รับสารที่นายบุรี สุวรรณรัตน์ National Resource Planning Specialist ภายใต้แผนงานพัฒนาลุ่มน้ำที่ได้กล่าวถึงการขาดแคลนงบประมาณที่จะมาทำการสื่อสารเกี่ยวกับการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรี ไปยังประชาชนไทยริมแม่น้ำโขง

2) ช่องทางอินเทอร์เน็ตผ่านเว็บไซต์ www.xayaburi.com โดยไม่มีการลงพื้นที่เพื่อพูดคุยทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชนเพื่อให้กระจายและทำความเข้าใจกับลูกบ้านอีกที ในช่วงก่อนการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) หรือแม้แต่หลังการประชุมดังกล่าวแล้ว 3-4 ปี ยังไม่มีให้ข้อมูลภาษาไทย

นางฐาปณี เมืองโคตรแกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด ตัวแทนจังหวัดมุกดาหาร ให้ข้อมูลว่า “ไม่มี ไม่มีการให้ข้อมูล ไม่ว่าจะจากหน่วยงานไหนๆส่วนมากจะปิดข้อมูลด้วยซ้ำ หรือไม่ก็แจ้งข้อมูลเอาไปเป็นอยู่ในเว็บต่างๆชาวบ้านเนี่ยจะเข้าถึงเว็บหรือ อินเทอร์เน็ต เฟสบุ๊ค หรืออะไรก็ดี เครื่องไม้เครื่องมือที่ทันสมัย แล้วถ้าเอาไว้อย่างนั้น บางทีก็เป็นภาษาอังกฤษที่นี้จะไปอ่านได้จะไปเห็นก็ทำไม่ได้ คุณแน่จริงคุณมากุยกกับชาวบ้านสิ โอเคถ้าสร้างเขื่อนตรงนี้นะ จะเกิดอย่างนี้นะ แล้วถามเขาให้เขาตอบถ้าเขาตอบว่าเอา โอเคคุณทำไปเลย”(ฐาปณี เมืองโคตร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 11 พฤศจิกายน 2557)

ในการเพิ่มเติมภาษาไทยนั้น ค่อยๆ มีการทยอยเพิ่มเข้ามาใน 2-3 ปีจนถึงปัจจุบัน(พ.ศ. 2560) ดังนั้นในช่วงแรกชาวบ้านจึงไม่สามารถหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับโครงการสร้างเขื่อนไชยะบุรีได้ หรือเมื่อเข้าไปหาข้อมูลทางเว็บไซต์ได้ ก็ไม่เข้าใจเพราะเนื้อหาภายในเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด

ภาพที่ 4.1 ภาพจากหน้าเว็บไซต์ของเจ้าของโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี ที่ได้เพิ่มเนื้อหาที่เป็นภาษาไทยให้เป็นทางเลือกในการรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ

ที่มา: <http://www.xayaburi.com>

ภาพที่ 4.2 ข้อมูลด้านในเว็บไซต์ของเจ้าของโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี ที่ได้เพิ่มเนื้อหาที่เป็นภาษาไทยให้เป็นทางเลือกในการรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ

ที่มา : <http://www.xayaburi.com>

จากการให้ข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดมีความสอดคล้องกันในเรื่องช่องทางการสื่อสารในโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีไปยังประชาชนไทยริมแม่น้ำโขงแล้วยังสอดคล้องอย่างมีนัยยะทำให้สรุปได้ว่าช่องทางในการสื่อสารไปยังกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในฝั่งไทยมีเพียง2ช่องทาง ซึ่งไม่เพียงพอต่อการสื่อสารในหัวข้อความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นจากผลกระทบข้ามพรมแดนของเขื่อนไซยะบุรีได้ ยิ่งเมื่อผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นนั้นเป็นผลกระทบต่อการวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนนับล้านปลายเขื่อนไซยะบุรี

4.1.4 ประเมินผลการตีความของประชาชนไทยริมแม่น้ำโขงในฐานะผู้รับสาร

ผลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) จากแกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดและตัวแทนจากองค์กรที่เข้ารับฟังการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) มีส่วนร่วมและบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง ในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีกับชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงพบว่า

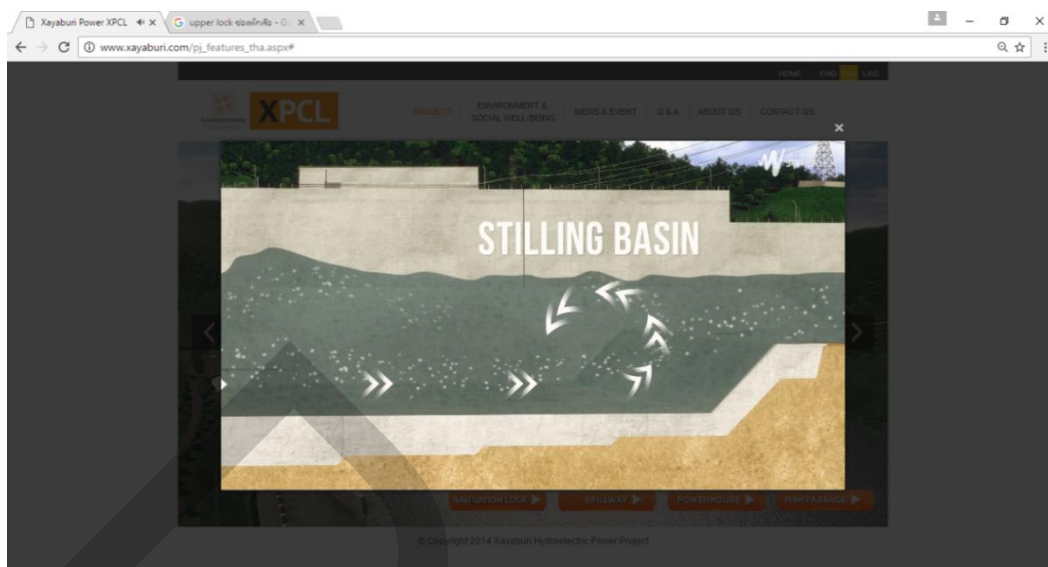
ประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงที่เข้าร่วมการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) 3 ครั้ง ไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาของสารที่กรมทรัพยากรน้ำส่งมาได้ทั้งหมด มีเพียงส่วนน้อยในบางข้อมูลที่กลุ่มชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงพอจะเข้าใจได้บ้าง คือข้อมูลพื้นฐานของโครงการที่กลุ่มกลุ่มชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง ได้รับข้อมูลเบื้องต้นเหล่านี้มาตั้งแต่มีกการจัดประชุม ไม่ใช่จากการให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่ที่จัดการประชุมดังกล่าว แต่เป็นความรู้ที่ได้จากการให้ข้อมูลของกลุ่ม NGO หลายกลุ่มที่ทำงานในพื้นที่ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ยังพบว่า NGO เช่น คุณมนตรี จันทวงศ์ ผู้ประสานงานฝ่ายเผยแพร่และรณรงค์ โครงการฟื้นฟูนิเวศน์ในภูมิภาคแม่น้ำโขง (TERRA) และคุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ ประธานมูลนิธิเพื่อการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ (ประเทศไทย) สามารถเข้าใจข้อมูลที่ได้รับจากผู้ส่งสารได้ เพราะผ่านการทำงานและศึกษาดูงานด้านผลกระทบจากเขื่อนและการอนุรักษ์มานาน จึงมีความรู้ด้านวิศวกรรมด้านนี้มาบ้าง และจากการให้ข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ข้อมูลดังนี้

นายอำนาจ ไตรจักร์แกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด ตัวแทนจังหวัดนครพนมให้ความเห็นว่า “ถ้าคนที่มีความรู้หน่อย ก็จะรู้อะไร แต่คนที่เขาเอามา มีแต่คำสัญญา เขาบอกถ้าอยากทำอะไรเพิ่มให้ไปเข้าเว็บไซต์ จะเว็บไซต์อะไร แค่อคอมพิวเตอร์เขายังเปิดไม่เป็นเลย จะให้เขาไปดูอะไร อย่างโทรศัพท์นี่เขาบอกรับได้โทรได้ก็พอแล้ว จะให้ไปส่งเมลล์อะไร เขาทำไม่เป็นหรอก ฉันแสดงว่าข้อมูลที่เราอยากได้คำตอบอะไร ก็มีอยู่ในเว็บไซต์ให้ไปหาเอาแล้วจะให้พี่น้อง

ประชาชนเขารู้ เขาไม่รู้หรอก แต่ถ้าอยากจะให้ข้อมูลจริงๆต้องลงมา มาหาพี่น้องประชาชน แล้ว ข้อมูลของงานวิจัยไทยบ้านเนี่ย เขาก็มี เขาก็เคยทำไว้ว่ามันจะได้รับผลกระทบอย่างไร ผมก็เคยทำไว้ แล้วเราก็เคยส่งให้กรมทรัพยากรน้ำว่าถ้าท่านสร้างเขื่อนอย่างนี้ๆ จะมีผลกระทบแบบนี้ๆนะ สุดท้ายเขาก็กันข้อมูลตรงนี้ออกก็อย่างที่ผมว่า เขาจัดประชุมตรงนี้ที่นครพนมที่เขาจัดประชุมห่างจากบ้านผม 30 กม. แต่ผมไม่รู้ ว่ามีจัดประชุม ถ้าไม่ฉันผมก็ต้องพาพี่น้องของผมไปนั่งฟังข้อมูลจริงๆ คือข้อมูลจริงๆนะ ไม่ใช่เอาข้อมูลที่ไปรังสรรมานำเสนอให้ฟัง เขื่อนที่เคยทำกันมา ผลกระทบหลังการก่อสร้างนั้น บางคนต้องย้ายบ้านหนี บางคนที่น่าฟัง ต้องขายบ้านทิ้ง ขายเขาดีกว่ามันจะไม่มีอะไร มีแต่ไบโอนด์ ไม่มีที่ดิน”(อำนาจ ไตรจักร์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2558)

ซึ่งจากข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์แกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดทุกท่านแล้ว สามารถสรุปได้ว่าประชาชนริมแม่น้ำโขงไม่ได้รับสารในเรื่องที่ต้องการทราบ เช่น ผลกระทบข้ามพรมแดนที่อาจจะเกิดขึ้นหลังการก่อสร้าง หรือข้อมูลด้านสภาพสิ่งแวดล้อมที่อาจจะเกิดความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และในช่วงนำเสนอข้อมูลโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีในการประชุม PNPCA นั้น กรมทรัพยากรน้ำใช้ภาษาที่เป็นทางการเกินไป ทำให้ชาวบ้านเกิดการตีความเนื้อหาที่กรมทรัพยากรน้ำสื่อสารมาได้ยาก และแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการหลีกเลี่ยงที่จะตอบคำถามบางคำถามที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงภัยและผลกระทบข้ามพรมแดนที่อาจจะเกิดขึ้นหลังการก่อสร้างเขื่อนที่ประชาชนพยายามถามด้วยการให้ประชาชนไปหาข้อมูลดังกล่าวเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลอื่น

และจากการค้นหาข้อมูลจากเว็บไซต์ของโครงการเขื่อนไซยะบุรีเพิ่มเติม พบว่ายังมีการใช้คำศัพท์ทางวิศวกรรมอยู่ แต่ได้มีการเพิ่มเติมการอธิบายทั้งคำศัพท์ภาษาอังกฤษ เช่น Stilling Basinซึ่งหมายถึงบ่อเก็บน้ำ อ่างกักน้ำหรือ Intermediate Block ซึ่งหมายถึง แกนกลางเขื่อนที่เดิมในเว็บไซต์ไม่มีการอธิบายว่า Stilling Basin มีความหมายว่าอะไร และมีการทำงานอย่างไร และนำมาใช้เพื่ออะไร และมีการทำวีดีโอแบบ Infographic เพื่อการอธิบายการนำเทคโนโลยีแต่ละอย่าง ที่นำมาใช้ในเขื่อนไซยะบุรีเพื่อให้เกิดความเข้าใจคำศัพท์ทางวิศวกรรมที่ใช้มากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 4.3 โครงการเขื่อนพลังน้ำไซยะบุรี ภาพ Infographic ที่แสดงให้เห็นถึงการทำงานของทางระบายน้ำล้น เพื่อใช้อธิบายเรื่องการแก้ปัญหาการไหลของตะกอนที่จะสามารถไหลผ่านเขื่อนไซยะบุรีได้อย่างไร

ที่มา :<http://www.xayaburi.com>

4.2 ผลสะท้อนกลับจากการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีกับชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงต่อข้อคำถามที่ว่าผลตอบรับจากการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้าและข้อตกลง (PNPCA: Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ที่จัดขึ้น ทั้ง 3 ครั้ง เป็นอย่างไรบ้าง

ผลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) พบว่า ผู้ที่เข้าร่วมการประชุม PNPCA มีการประท้วงและเรียกร้องให้ยุติการประชุมโดยชาวบ้านและแกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดที่เข้าฟังการประชุม และต่อมาภายหลังมีการรวมตัวกันเพื่อคัดค้านการก่อสร้างโครงการ ด้วยวิธีการต่างๆ ตามการให้ข้อมูลของแกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดดังนี้

นางอ้อมบุญ ทิพย์สุนา แกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดหนองคายตัวแทนชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงให้ข้อมูลว่า “มีประชุมเครือข่าย 7 จังหวัดและแต่ละจังหวัดก็ไปทำหน้าที่ของตัวเองส่วนมากก็เหมือนกับว่าแกนนำประชุมกันและไปบอกเครือข่ายของตัวเองอีกนั้นก็ไปสื่อสารแต่มันก็จะมียุทธวิธีอย่างอื่นด้วยนอกจากประชุมไปสื่อสารกิจกรรมรณรงค์ตามงานประเพณีกิจกรรมวิชาการพี่น้องเครือข่ายปากมูลพี่น้องเครือข่ายภาคเหนือมาคุยกันแลกเปลี่ยน”(อ้อมบุญ ทิพย์สุนา, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 23 กันยายน 2557)

และจากการสืบค้นเพิ่มเติมจากสื่อออนไลน์ทำให้พบว่ากลุ่มแกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดได้ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่ม NGO เพื่อเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบข้ามพรมแดน รวมถึงความเสี่ยงต่อผลกระทบด้านลบที่จะเกิดขึ้นหลังการก่อสร้างเขื่อนต่อพื้นที่ได้เขื่อนไชยะบุรี โดยผู้วิจัยค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมจากสื่อออนไลน์และขอยกตัวอย่างการกิจกรรมที่กลุ่มแกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดและกลุ่ม NGO ได้มีจัดขึ้นนั้นมีหลากหลายรูปแบบเช่น

1. เวทีภาคประชาชน "พญานาค ปลาแดก คนลุ่มน้ำโขง: กับเขื่อนไชยะบุรี" ที่จ. สกลนคร เป็นการจัดงานร่วมกันระหว่างประชาชน นักการเมือง และอาจารย์จากมหาวิทยาลัย ซึ่งมีประชาชนไทยกว่าห้าร้อยคน ร่วมยื่นยันคัดค้านเขื่อนไชยะบุรีและเรียกร้องให้ตัวแทนจากกรมทรัพยากรน้ำของไทย ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรรมาธิการร่วม และเลขาธิการคณะกรรมการแม่น้ำโขงแห่งชาติไทย มีจุดยืน โดยต้องใช้กฎหมายไทยในการพิจารณาโครงการเขื่อนไชยะบุรี และยื่นยันพร้อมประท้วงใหญ่ หากยังมีการผลักดันให้ก่อสร้าง ใดๆก็ตาม ตัวแทนกรมทรัพยากรน้ำกลับยังไม่แสดงท่าทีที่ชัดเจนในประเด็นจุดยืน ในกรณีเขื่อนไชยะบุรี ที่ไทยจะเป็นทั้งผู้ลงทุน และผู้ซื้อไฟเกือบทั้งหมดแห่งนี้ โดยถ้อยแถลงความกังวลหลักของประชาชนในตอนนี้ คือไม่สามารถมั่นใจได้ว่าข้อคิดเห็นต่อเขื่อนไชยะบุรีที่แสดงออกไปแล้วนั้น จะได้รับการนำเสนอในระดับนโยบาย

ภาพที่ 4.4 ภาพข่าวจากการจัดงานพญานาค ปลาแดก คนลุ่มน้ำโขง: กับเขื่อนไชยะบุรี

ที่มา : ประชาไท, 24 มีนาคม 2554

2. แกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดยื่นหนังสือคัดค้านต่อหน่วยราชการ รัฐบาล บริษัท ช.การช่าง จำกัด(มหาชน) และธนาคารที่เป็นแหล่งเงินทุน รวมถึงหน่วยราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องการบริหารจัดการน้ำ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2555

ภาพที่ 4.5 ภาพข่าวชาวบ้านน้ำโขงบุกยื่นหนังสือคัดค้านที่บริษัท ช.การช่างและสนง.ใหญ่ ช.ไทยพานิชย์

ที่มา : สำนักข่าวชายขอบ, 24 เมษายน 2555

3. นายนิวัฒน์ร้อยแก้วประธานกลุ่มรักษ์เชียงของ, เชียงรายและสมาชิกในเครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขงยังมีการจัดกิจกรรมแสดงการคัดค้านการก่อสร้าง เช่น ธรรมชาติที่จังหวัดเชียงราย, การล่องเรือบนน้ำโขงฝั่งหนองคายตรงข้ามที่ประชุมอาเซียน รมรณงค์ด้านเขื่อนไชยะบุรี ฯลฯ

4. เครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขงจัดงานเสวนา หรืองานประชุมในพื้นที่ 8 จังหวัดกลุ่มน้ำโขง เพื่อให้ความรู้และให้เกิดความตระหนักในภัยคุกคามที่อาจจะเกิดขึ้นต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านริมโขง หากมีการก่อสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำโขงสายหลัก โดยไม่ได้จัดการคัดค้านเพียงโครงการเขื่อนไชยะบุรี เท่านั้น แต่มีการนำเอาข้อมูลของโครงการเขื่อนทุกเขื่อนที่กำลังจะเกิดขึ้น รวมถึงการนำความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติของแม่น้ำโขงสายหลักจากเดิมในรุ่นปู่ย่าตายาย มาเทียบกับปัจจุบันทั้งในด้านสายพันธุ์ปลา การขึ้นลงระดับน้ำที่เปลี่ยนแปลงอย่างไม่ปกติ ในฤดูน้ำหลาก หรือ ฤดูแล้ง มาใช้ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำโขงสายหลักหลังเกิดเขื่อนในประเทศจีน

5. ตัวแทนเครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขงรวม 37 คน ในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากเขื่อนไซยะบุรี ได้ยื่นฟ้องหน่วยงานราชการ 5 หน่วย ได้แก่ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงพลังงาน และคณะรัฐมนตรี ต่อศาลปกครอง ฐานกระทำการโดยมิชอบในการทำสัญญาซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนไซยะบุรี สปป.ลาว และศาลปกครองสูงสุดได้ตัดสินรับฟ้องเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2557(2557) และในปัจจุบันศาลปกครองได้ประทับฟ้องคดี ซื้อไฟ “เขื่อนไซยะบุรี” ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ขณะนี้ยังอยู่ในการไต่สวนคดียังไม่ถึงที่สุด

ภาพที่ 4.6 ภาพข่าวการเข้ายื่นฟ้องต่อศาลปกครองคดี ซื้อไฟ “เขื่อนไซยะบุรี” ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ที่มา : <http://www.tcijthai.com>

6. เครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขงรวบรวม 10,000 รายชื่อ โดยมีนายนิวัฒน์ ร้อยแก้วประธานกลุ่มรักษ์เชียงของจ.เชียงรายและสมาชิกในเครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขงเข้ายื่นจดหมายถึงนายทองสิง ทามะวง นายกรัฐมนตรีลาว ที่หน้าสถานทูตลาว เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2554 เพื่อแจ้งความกังวลใจและขอให้ทบทวนโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี แต่ไม่มีตัวแทนของเจ้าหน้าที่ของสถานทูตออกมารับจดหมายของกลุ่มชาวบ้าน โดยมีการแจ้งก่อนหน้าที่ว่าเอกอัครราชทูตได้ไม่อยู่ในสถานทูตชาวบ้านจึงทำได้เพียงยื่นจดหมายให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจที่

ประจําการในบริเวณดังกล่าวเป็นตัวแทนรับมอบ(มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ, 2554, เมษายน 18)

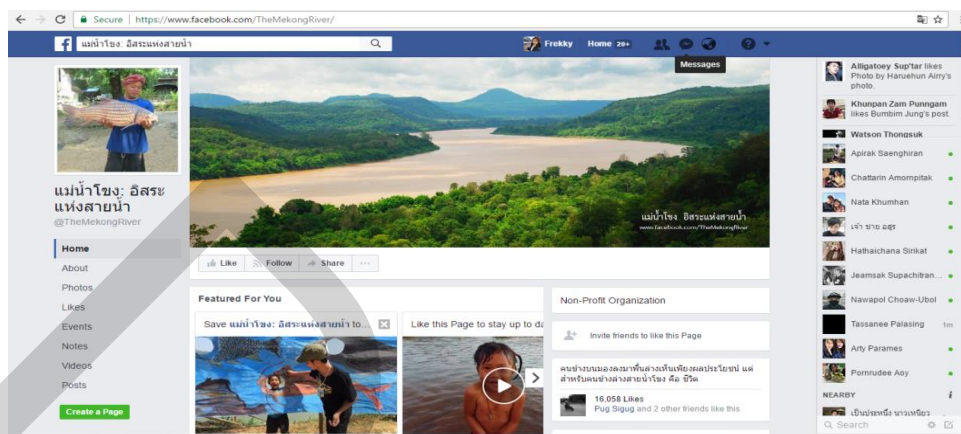

ภาพที่ 4.7 ภาพข่าวของชาวบ้านริมโขงยื่นหมิ่นรายชื่อถึงสถานทูตลาว-นายคนไทย เพื่อคัดค้านการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี

ที่มา : เว็บไซต์มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ

7.เครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขงและNGO ร่วมกันจัดกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำโขงเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับภัยคุกคามจากการสร้างเขื่อนบนลุ่มแม่น้ำโขงสายหลัก เช่น การร่วมมือกันระหว่าง โครงการฟื้นฟูนิเวศในภูมิภาคแม่น้ำโขง (TERRA) ที่ร่วมกับ เครือข่ายประชาสังคมไทยเพื่อแม่น้ำโขง ที่ เทศบาล ต.เชียงคาน จ.เลย และเฟสบุ๊กกลุ่ม “แม่โขง: อีสระแห่งสายน้ำ” จัดงานนิทรรศการภาพถ่ายเกี่ยวกับวิถีชีวิตแม่น้ำโขง เพื่อสร้างสำนึกรัก ปกป้องแม่น้ำโขง และรณรงค์คัดค้านเขื่อนไซยะบุรี เช่น งานนิทรรศการแม่น้ำโขง “เมื่อแม่น้ำ คนหาปลา และไฟฟ้า เป็นเรื่องเดียวกัน” วันที่ 3-12 ธ.ค.54 ที่ อ.เชียงคาน จ.เลย , วันที่ 29 มีนาคม 2553 เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง-ล้านนา ร่วมกับกลุ่มท่อนเงินเมืองห้วยทราย สหพันธ์แม่หญิงแขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จัดงาน สืบชะตาแม่น้ำโขง และบวงสรวงร่วมกันระหว่างไทย-ลาว ในบริเวณคอนผีหลง อ.เชียงของ จ.เชียงราย กับผาพระเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว โดยมีนางเตือนใจ ดีเทศน์ อดีตสมาชิกวุฒิสภา และท่านนางดวง

เดือน บุญญาวง นักวิชาการและนักเขียนซีไรต์จาก สปป.ลาว เข้าร่วมงานในครั้งนี้ และมีผู้เข้าร่วมกว่า 500 คนเป็นต้น(มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ, 2554, เมษายน 18)

ภาพที่ 4.8 เฟสบุ๊กของกลุ่มเครือข่ายแม่โขง: อีตระแห่งสายน้ำ ที่จัดทำขึ้นเพื่อกระจายข้อมูลข่าวสารกันในกลุ่มและเพื่อเผยแพร่ข้อมูลไปยังประชาชนผู้สนใจ

ที่มา : เฟสบุ๊ก แม่โขง: อีตระแห่งสายน้ำ

8. เครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัด ลุ่มน้ำโขงและ NGO ได้ร่วมกันจัดทำกรวิจัยชาวบ้านหรืองานวิจัยไทยบ้าน เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำโขง เพื่อนำมาสนับสนุนข้อเรียกร้องและการคัดค้านการสร้างเขื่อนต่างๆ บนลุ่มน้ำโขงสายหลัก เช่น ความรู้ท้องถิ่นเรื่องพันธุ์ปลาแม่น้ำโขง งานวิจัยชาวบ้าน โดยคณะนักวิจัยชาวบ้านเชียงของ-เวียงแก่น เป็นต้น โดย NGO จะนำข้อมูลเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ของตนแล้ว ยังได้นำผลการวิจัยจัดทำเป็นแผ่นพับและนำมาเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนริมโขงได้รับทราบและตระหนักถึงความเสี่ยงที่จะสูญแหล่งทำมาหากิน วิถีชีวิต ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นจากผลของการสร้างเขื่อนไชยะบุรี

4.3 แนวทางการบริหารจัดการการสื่อสารความเสี่ยงในการสร้างเขื่อนที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง

ผลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) จากคณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีกับผู้นำหรือตัวแทนจากองค์กรที่เข้ารับฟังการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) มีส่วนร่วมและบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง

นายสมพงษ์ ดาวเรืองรัมย์ แกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด ตัวแทนจังหวัดอุบลราชธานี ให้ข้อมูลว่า “ทางรัฐบาลลาว หรือกรรมการแม่น้ำโขง ก็ไม่เคยมาคุยกับชาวบ้านเลยที่เขาประชุมเขาก็ประชุมเงียบๆ อย่างเช่น ตอนนั้นกรมน้ำกำลังออกประชาคมชานาน เพราะโครงการทุกโครงการได้ลงมติแล้วว่าจะมีทำงานยังไง ก็ได้ทำกันแล้ว อย่างเช่น ขอนแก่น เลย ร้อยเอ็ด ก็ทำโดยที่เขาไม่รู้อิโหนอิเห่น เพราะบ้านเขาไม่ได้คิดน้ำ เขามาพูดแล้วจะรู้เรื่องหรือ คนที่อยู่ตรงลุ่มแม่น้ำโขงจริงๆยังไม่รู้เรื่องดังนั้นถ้าเขาไปที่หนองคาย คือ โคนแน่ๆ”(สมพงษ์ ดาวเรืองรัมย์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 11 พฤศจิกายน 2557)

จากการสัมภาษณ์ทำให้สามารถแบ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ของการสื่อสารความเสี่ยงในการสร้างเขื่อนไซยะบุรี แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

4.3.1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางตรง (Primary Stakeholders)

คือ ประชาชนที่อยู่ติดกับแม่น้ำโขงตอนล่างทั้งหมด นับตั้งแต่จุดการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีเป็นต้นไปจนถึงสิ้นสุดของแม่น้ำโขงที่ประเทศเวียดนาม ที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงจากการสร้างเขื่อนไซยะบุรี

4.3.2 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางอ้อม (Secondary Stakeholders)

คือ ประชาชนทั้งหมดทั้งที่อยู่ใกล้แม่น้ำโขงหรือจะอยู่ห่างไกลออกไป

และจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวแทนเครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขง ทั้ง 8 ท่าน ได้ให้ข้อมูลที่ตรงกันว่า ตัวแทนของกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในฐานะเลขาธิการคณะกรรมการแม่น้ำโขง (MRC : Mekong River Commissions) จัดการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ไม่ได้ทำการเชิญ หรือ เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางตรงเข้าร่วมในการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ทั้ง 3 ครั้ง โดยสาเหตุที่กรมทรัพยากรน้ำหลีกเลี่ยงไม่เชิญกลุ่มเครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขง นั้นเป็นเพราะหลีกเลี่ยงการปะทะและความวุ่นวายที่อาจจะเกิดขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่ที่เข้าไปให้ข้อมูลกับประชาชนที่เข้าร่วมประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement)

แหล่งข้อมูลขอให้ปิดแหล่งข้อมูล“ชาวบ้านก็จะมิกลุ่มที่มาเพื่อมาฟัง แต่อีกกลุ่มหนึ่งก็จะมีมาเพื่อมาค้าน ก็ใช้เป็นที่ของเขา คืออันนี้ผมไม่รู้ละ ผมเข้าใจว่า มันเป็นหลักประชาธิปไตยเหมือนกัน คือเราต้องฟังทุกส่วน เช่น เราต้องการให้ฟัง พอคุณพูดเสร็จแล้วคุณไม่ฟังคนอื่นมันไม่ใช่ จริงๆแล้วในกระบวนการผมยังมองในแง่ดีใจ คนที่ใส่อย่างเดียว คนที่เขาอยู่อีกฝั่ง เขาก็จะทนไม่ได้ลุกขึ้นมา บอกคุณๆพอได้แล้ว ผมอยากฟังข้อมูล คือเขาจะบอกกันเองโดยที่เราไม่ต้องพูด” (แหล่งข้อมูลขอปิดชื่อ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2558)

จากข้อมูลข้างต้นทำให้เกิดข้อสรุปได้ว่าการที่คณะกรรมการแม่น้ำโขง(MRC : Mekong River Commissions) โดยตัวแทนคือ กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เข้ามาให้ข้อมูลตามกระบวนการ PNPCA(Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) นั้น ไม่ได้เชิญกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงมาเข้าร่วมการประชุมเป็นการจัดการประชุมในพื้นที่ใกล้เคียง ที่หากเกิดผลกระทบด้านลบขึ้น ก็จะเป็นการเกิดผลโดยอ้อม เพราะพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงคือประชาชนที่อาศัยหรืออาศัยการทำกินกับแม่น้ำโขง การหลีกเลี่ยงการเข้าให้ข้อมูลตามกระบวนการ PNPCA(Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) เกิดจากการหลีกเลี่ยงความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้น จากปะทะกลุ่มผู้คัดค้าน โดยผู้วิจัยสามารถสรุปความเชื่อมโยงจากข้อมูลจากการสัมภาษณ์ NGO ดังนี้

นายหาญณรงค์ เยาวเลิศ ประธานมูลนิธิเพื่อการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ (ประเทศไทย) กล่าวตอบข้อซักถามว่า “คือ ผมเข้าใจว่า ตัวแทนกรมทรัพยากรน้ำก็พยายามหลีกเลี่ยงการสื่อสาร หลีกเลี่ยงการพูด ข้อมูลที่ตรงไปตรงมา คือทุกครั้งที่มีการเปิดเวที ก็จะมีฝ่ายประชาสัมพันธ์และฝ่ายสิ่งแวดล้อม ของบริษัท ช.การช่างตาม ไปฟังทุกที่ กลุ่มแกนนำและ NGO ได้เตือนให้กรมทรัพยากรน้ำตอบคำถามแต่กรมทรัพยากรน้ำและฝ่ายประชาสัมพันธ์และฝ่ายสิ่งแวดล้อม ของบริษัท ช.การช่างก็ไม่ตอบ เขาขอฟัง พอฟังสุดท้าย เขาก็คิดว่าพลังชาวบ้านคงไม่มีเยอะ”(หาญณรงค์ เยาวเลิศ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 22ตุลาคม2558)

จากการสัมภาษณ์ทำให้ได้ข้อมูลที่ทำให้สรุปได้ว่าการจัดประชุมตามกระบวนการ PNPCA(Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ทั้ง 3 ครั้งในประเทศไทย นั้น เป็นเพียงการจัดการประชุมไปตามระเบียบปฏิบัติของคณะกรรมการแม่น้ำโขง(MRC : Mekong River Commissions)เท่านั้น ไม่ได้มีความมุ่งหวังที่จะให้ข้อมูลหรือปรึกษาหารือเรื่องผลกระทบข้ามพรมแดนที่อาจจะเกิดขึ้น และอาจจะส่งผลกระทบต่อประชาชนไทยในพื้นที่ริมโขงอย่างจริงจัง เป็นเพียงทำการประชุมให้ครบตามกระบวนการเท่านั้น

ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการสื่อสารความเสี่ยงในการสร้างเขื่อนไซยะบุรี ที่ผู้ส่งสารคือ ตัวแทนกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในฐานะตัวแทนของเลขาธิการ

คณะกรรมการแม่น้ำโขง(MRC : Mekong River Commissions) ในการจัดการประชุม PNPCA(Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ไม่สามารถให้ข้อมูลหรือตอบคำถามจากผู้เข้าร่วมการประชุมได้ว่า หลังการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี แล้วผลกระทบที่อาจจะเกิดตามมานั้นจะแก้ไขอย่างไร หรือมีการป้องกันไว้อย่างไรบ้าง ซึ่งประเด็นคำถามที่ชาวบ้านถามไปนั้นเกิดจากประสบการณ์จริงที่ชาวบ้านกำลังประสบปัญหาอยู่ อันเป็นผลเนื่องมาจากเขื่อนอื่นๆ ที่อยู่เหนือเขตการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี ที่มีอยู่แล้ว เช่นเขื่อนสามผาของจีน

นายอำนาจ ไตรจักร์ แกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด ตัวแทนจังหวัดนครพนม ได้ให้ข้อมูลว่า “จากที่วิถีชีวิตเดิมเคยเป็นมา มันได้เปลี่ยนไปหมดแล้ว จากการสร้างเขื่อน แล้วปัญหาอีกอย่างหนึ่งที่มีคือ เรื่องยาเสพติด จากเมื่อก่อนยาเสพติดนั้นหายาก แต่หลังการสร้างเขื่อนเมื่อเขื่อนปล่อยน้ำมา ทำให้เรือสามารถวิ่งไปมาระหว่างชายแดนข้ามแม่น้ำโขงมาได้ พวกขนยา มันก็ขนมาง่าย เพราะบ้านผมอยู่ติดกับชายแดนฝั่งลาว การไปมา การซื้อยาเสพติดมันง่าย และหน้าแล้งก็มีปัญหาเรื่องหนีภาษี เพราะมันแห้ง แห้งแบบลงดินได้ รถมจะมาก็ข้ามมาคนเดียว วิ่งมาได้เลย” (อำนาจ ไตรจักร์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2558)

และอีกช่วงของการสัมภาษณ์ที่นายอำนาจ ไตรจักร์ แกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด ตัวแทนจังหวัดนครพนม ได้ให้ข้อมูลสำคัญในเรื่องผลกระทบที่ปัจจุบันชาวบ้านที่อยู่ริมแม่น้ำโขงได้รับผลกระทบอยู่ดังนี้

“เรื่องการทำนาของพี่น้องผม เมื่อก่อนแม่น้ำโขงจะมีแพส่งน้ำ เดียวนี้ก็ต้องมานั่งระวังน้ำขึ้น เพราะน้ำขึ้นเนี่ย ส่งเกตได้น้ำในแม่น้ำโขงจะเป็นน้ำใส คือถ้าน้ำขุ่นแสดงว่ายังมีในฝนตก จึงมีตะกอนที่ชะล้างมาด้วย คือน้ำขุ่นนั้นจะมีความอุดมสมบูรณ์ปนมาด้วย คือน้ำในแม่น้ำโขงมาน้ำใส พอน้ำขุ่นขึ้นมา ปลูกต่อแพทันทีรอดตัวไป ปลูกไม่ทันแพก็ล้ม ต้องให้นั่งฟัง 24 ชม.” (อำนาจ ไตรจักร์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2558)

นอกจากปัญหาเรื่องปริมาณน้ำในแม่น้ำโขงที่ผันผวนอย่างไม่เป็นไปตามธรรมชาติแล้ว ยังมีการพูดถึงปัญหาด้านความน่าเชื่อถือในงานวิจัยในต่างประเทศที่ทีมเจ้าของโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี ได้อ้างถึงว่าการโครงการเขื่อนไซยะบุรีนั้น ไม่เกิดผลกระทบข้ามพรมแดน ซึ่งมีความขัดแย้งกับข้อเท็จจริงที่ชาวบ้านไทยในพื้นที่ริมโขงประสบปัญหาอยู่

นางฐาปณี เมืองโคตร แกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด ตัวแทนจังหวัดมุกดาหาร ให้ข้อมูลว่า “ผู้ศึกษาผลกระทบไม่เข้าพื้นที่ ให้นักศึกษาพวกนั้นมาแทน มาทำวิจัยมาอะไรแทนซึ่งถ้าคุณแน่จริงคุณมาทำควบคู่กับชาวบ้านสิ ชาวบ้านเขาทำวิจัยกัน เขาเก็บข้อมูลกัน มาสิ ว่ามันเกิดอะไรขึ้น ความเสียหายที่เขาโกหกไหม เขาทำขึ้นมาเองไหม คุณมาทำควบคู่กัน ไปเลยศึกษาควบคู่กัน เนี่ยมันต้องเป็นอย่างเนี่ยผลกระทบที่ชาวบ้านคิดว่าตัวเองจะต้องโดนแน่ๆ ห่างจากที่เขื่อนไซยะบุรี

สร้างเสร็จ คืออะไรอาชีพประมง เกษตรริมโขง คือมันน้ำขึ้นน้ำลง อย่างน้อยจับปลาไม่ได้ คือน้ำมันขึ้นเราไม่รู้ น้ำลงน้ำมันไม่นิ่งเนี่ย แล้วทุกวันนี้ต้นทุนมันก็สูง อย่างน้ำมันราคาก็แพงขึ้นแพงขึ้นทุกวัน ถ้าเขื่อนสร้างเสร็จจริงๆอาชีพพวกนี้ก็จะต้องหายไป ประเพณีวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเกาะเป็นแก่งเป็นหาดเป็นอะไรที่สวยงามมันก็หายไปหมดฉะนั้นนอกจากผลกระทบเรื่องอาหารแล้วคือเราตีชะว่า ประมงกับเกษตรริมโขงเนี่ยคือเรื่องอาหาร ก็เป็นเรื่องของที่อยู่ที่จะโดนผลกระทบด้วย และเรื่องแหล่งท่องเที่ยวที่จะโดนผลกระทบเรื่องรายได้ ก็จะหายไปด้วยดังนั้นก็คือผลกระทบแน่นอนที่ชาวบ้านรู้ก็ไม่เคยมีใครบอก โคนแน่ขนาดเขื่อนเงินอยู่ไกลจากเราหลายพันกิโลอย่างหน้าแล้งเราใช้คำว่าสงครามน้ำ มันจะมีเกาะมีแก่งแต่ละพื้นที่มีหาด”(ฐาปณี เมืองโคตร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 11 พฤศจิกายน 2557)

โดยชาวบ้านได้ยกปัญหาที่เดิมเกิดจากการกัดเซาะตลิ่งตามธรรมชาติของแม่น้ำตามปกติ ทางราชการหรือหน่วยงานในพื้นที่จะมีแนวทางในการแก้ปัญหาด้วยการจัดสรรงบประมาณเพื่อป้องกันการทรุดตัวของตลิ่งแต่เมื่อเกิดเขื่อนขึ้นมาแล้วการกัดเซาะของตลิ่งมีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดปัญหาการจัดหางบประมาณเพื่อมาทำการป้องกัน

นางอ้อมบุญ ทิพย์สุนา แกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดหนองคายตัวแทนชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงให้ข้อมูลที่ทำให้เห็นถึงผลกระทบด้านที่อยู่อาศัยที่เสี่ยงต่อการสูญเสียไป หลังจากการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรี ดังนี้ “ที่อยู่ริมโขงก็ตลิ่งทางน้ำขึ้นลงตามปกติมันขึ้นลงตามฤดูกาลตอนนี้มันก็ขึ้นรายอาทิตย์รายสัปดาห์พอขึ้นแล้วดินมันอุ้มน้ำแล้วอยู่ดีๆก็ลงมันก็หายกระแสน้ำมันเปลี่ยนจังหวะการเปิดการปิดปล่อยน้ำมาแต่ละช่วงความแรงความเขี้ยวชนหน้าชนหลังตลิ่งพังทำเขื่อนกันตลิ่งพังกันเป็นแถวสำหรับพื้นที่ที่มันไม่ใช่พื้นที่ทางเศรษฐกิจทางองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นก็ไม่ได้เสนอทำตลอดแนวเพราะว่ามันใช้บะเยอะเขาก็ทำบางที่บางจุดอย่างที่บ้านที่เคยปลูกผักก็หายไปกับน้ำแกนนำหลายคนในพื้นที่ถือนอนอยู่เปล่าๆก็มีเพราะที่มันหายไปกับน้ำเหลือแต่โหนดสมมุติว่าเมื่อก่อนบ้านเราอยู่ตรงนี้แล้วน้ำมันขึ้นมาบ้านหายไปทั้งหลังก็มี” (อ้อมบุญ ทิพย์สุนา, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 23 กันยายน 2557)

และในหัวข้อคำถามเดียวกันยังพบว่าปัญหาการขึ้นลงของน้ำจะส่งผลเชื่อมโยงไปสู่ประมงพื้นบ้านอีกด้วย เนื่องมาจากปลาที่อยู่ในแม่น้ำโขงนั้นไม่สามารถวิวัฒนาการหรือปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของแม่น้ำโขงได้

นางดวงตา นาคเรไร แกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด ตัวแทนจังหวัดเลย ให้ข้อมูลว่า“ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอนก็คือจากตอนนี้ ที่จากภาวะที่เราประสบเจอจริงๆ ก็คือการขึ้นลงของน้ำมันไม่เป็นธรรมชาติ มันผิดปกติ ถ้าชาวบ้านในละแวกนี้เขาจะรู้ว่า ช่วงเดือนนี้หน้าน้ำจะขึ้นหรือลง จะได้ปลาอะไร แต่เดี๋ยวน้ำมันไม่ใช่ออย่างนั้น ปลาที่ จำนวนปริมาณก็คือลด

น้อยลง ปลาที่มีเหลืออยู่ส่วนมากก็จะเป็นปลาเก็ล็ด ไม่ใช่ปลาหนัง เพราะว่าการหากินของปลาเก็ล็ดนั้น จะแข็งแรงและอดทนกว่าปลาหนัง ปลาหนังนั้นไม่สามารถว่ายน้ำที่วางไข่หรืออะไรได้แล้ว เพราะว่ายก่อนหน้าเขียงคานเนี่ย คือมีการสร้างเขื่อน มันก็ต้องร่นถอยไป ฉะนั้นปริมาณของปลาหนังในเขียงคานเนี่ยจะลดน้อยลง ที่จะได้ปัจจุบันก็คือเป็นปลาเก็ล็ดคะ แล้วก็ผลกระทบแน่นอนก็คือว่า การขึ้นลงของน้ำเนี่ยมันผิดปกติ มันไม่สามารถคาดเดาหรืออะไรได้ เมื่อก่อนชาวบ้านแถวนี้ก็จะรู้ว่า ช่วงนี้ ฤดูนี้ น้ำจะขึ้นหรือลง แต่ตอนนี้ มันไม่ใช่อย่างนั้นมันไม่เป็นเช่นนั้น การเพาะปลูกหรือการประมงหาปลา หรือว่าวิถีชีวิตริมโขงปัจจุบันนี้ก็เปลี่ยนไป ซึ่งเรา มันเป็นอย่างนั้นที่คาดเดาไม่ได้ อยู่ๆ มันจะขึ้นมันก็ขึ้น อยู่ๆ มันจะลงมันก็ลง ก็คือตอนนี้ภาวะ ทำไม่ถึงพูดว่าแบบนี้ก็คือว่า เราจะสังเกตได้ว่า น้ำขึ้นสูง แต่มันไม่ใช่จากน้ำป่านะ หรือน้ำจากฝนตก ไหลลงสู่จากเขียงรายไหลลงมา มันไม่ใช่ เพราะว่าถ้าเป็นน้ำป่าเนี่ยมันก็จะพิเศษท่อนไม้ ขอนไม้ ขยะอะไรพวกนี้มาด้วย แต่น้ำอยู่ๆ ก็ใส แล้วก็ขึ้นสูง ซึ่งถ้าเป็นน้ำจากธรรมชาติมันก็ต้องขุ่น มันไม่ใช่ใสแล้ว มันก็ต้องมีเศษตะกอน เศษหญ้า เศษไม้ อะไรไหลตามมา ซึ่งอันนี้ก็คือแน่นอนเราฟันธงได้เลย ชาวประมงที่อยู่ริมโขงหรือว่าชาวบ้านที่อยู่ริมโขงนี้เขายกได้เลย 100% ว่า อันนี้เป็นน้ำปล่อยจากเขื่อนจีน” (ดวงดา นาคเรไร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 23 กันยายน 2557)

ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่าชาวบ้านพบปัญหานี้จากการกักเซาะของตลิ่งที่ทำใ้บางพื้นที่พื้นดินจริงหายไปและบางพื้นที่เหลือเพียงโคลนเท่านั้น และเมื่อนำผลการสัมภาษณ์กลุ่มแกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด และ NGO ทั้งหมด ผู้วิจัยสามารถแบ่งผลกระทบด้านลบที่อาจจะเกิดขึ้นหลังการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี ที่ชาวบ้านคาดว่าจะเกิดขึ้นออกได้เป็น 2 ส่วน ดังนี้

4.3.2.1 ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศวิทยา เช่น

1) สภาพการขึ้น-ลง ของน้ำในแต่ละวัน ในแต่ละฤดูกาล ที่จะเปลี่ยนไป เนื่องจากปัจจุบันชาวบ้านริมแม่น้ำโขงมีความเชื่อว่าเขื่อนที่ประเทศจีนซึ่งเป็นเขื่อนที่อยู่ต้นแม่น้ำโขงเป็นต้นเหตุของปัญหาที่ปลายน้ำในเรื่องการ ขึ้น-ลง ของน้ำที่เขื่อนซานเสียด้าป่าหรือเขื่อนสามผาของจีนเป็นผู้ควบคุมการปล่อยน้ำในแม่น้ำโขงส่งผลให้ในฤดูฝนไม่เกิดน้ำหลาก และฤดูแล้งเกิดน้ำท่วมในหลายๆ ปีที่ผ่านมา

2) ปริมาณการเกิดตะกอนในแม่น้ำโขงที่เคยไหลผ่านจากต้นแม่น้ำมาสู่ปลายน้ำซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านริมฝั่งโขงที่จะใช้ทำเกษตรกรรมและปลาบางชนิดอาศัยกินอาหารจากแหล่งตะกอนดังกล่าว

3) การวางไข่ของปลาบางชนิดที่จะต้องว่ายน้ำขึ้นไปเพื่อวางไข่จะยังขึ้นไปวางไข่อย่างไร เมื่อมีเขื่อนสร้างขวางไว้ โดยคณะกรรมการแม่น้ำโขง(MRC : Mekong River Commissions)แจ้งว่าเขื่อนไซยะบุรีแก้ปัญหาด้วยบันไดปลาโจนและจะทำการสอนปลาแต่ละสาย

พันธุ์ในการใช้บันได แต่กลุ่มประชาชนมีความเห็นแย้งว่าปลาทั้งหมดในแม่น้ำโขงมีมากกว่า 1,000 สายพันธุ์ จะใช้เวลากี่ปีที่จะสอนปลาได้ทั้งหมด

4) ดินที่อยู่ของปลาที่อาศัยพื้นที่บริเวณตลิ่ง หรือ แก่งต่างๆ ของแม่น้ำโขงที่อาจจะสูญเสียไป เพราะปริมาณการไหล และความแรงของน้ำที่เปลี่ยนแปลงไป

5) คุณภาพของน้ำในแม่น้ำโขงจะเปลี่ยนแปลงหรือไม่ เมื่อน้ำในแม่น้ำโขงเหนือเขื่อนถูกกักเก็บเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เพื่อใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า

4.3.2.2 ผลกระทบวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง เช่น

1) การเกษตรริมโขง ที่อาศัยช่วงเวลาการขึ้น-ลง ของแม่น้ำโขงตามฤดูกาลจะเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากเขื่อนไซยะบุรีจะทำให้ไม่เกิดหน้าน้ำหลากที่จะพาตะกอนมาสู่บริเวณตลิ่งช่วงปลายน้ำ และจะไม่เกิดช่วงน้ำแล้งที่ชาวบ้านจะอาศัยช่วงฤดูดังกล่าวปลูกผักขายเป็นอาชีพเสริม

2) ประมงพื้นบ้านที่เลี้ยงจะสูญเสียแหล่งทำกินไปเพราะปลาไม่สามารถวางไข่ได้

3) วัฒนธรรม และประเพณี ที่มีความผูกพันกับแม่น้ำโขงอาจจะสูญหายไป จากความไม่แน่นอนของปริมาณน้ำในแม่น้ำโขง เช่น ประเพณีฝิชน้ำ-บุญบั้งไฟ ที่จะจัดขึ้นริมฝั่งโขง ที่เชียงคาน จังหวัดเลย เป็นต้น

4) อุบัติภัยที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น การเกิดแผ่นดินไหวรุนแรงจนทำให้เขื่อนแตก เป็นต้น ความเสี่ยงนี้ส่งผลโดยตรงต่อความเสี่ยงในการดำรงชีวิตของประชาชนริมโขง

5) อุทกภัยที่ไม่สามารถคาดการณ์และป้องกันได้จากเดิมที่ชาวบ้านอาศัยฤดูกาลเป็นตัวกำหนดการเตรียมตัวป้องกัน เช่น ฤดูฝนจะต้องเตรียมตัวป้องกันน้ำท่วม หรือ เตรียมกักเก็บน้ำในช่วงฤดูน้ำแล้ง เป็นต้น

6) ภัยด้านความมั่นคงที่อาจจะเกิดขึ้นจากผลพวงของการย้ายถิ่นที่อยู่ การขาดแหล่งทำกิน หรือการกัดเซาะของพื้นที่บริเวณท้ายเขื่อนที่อาจจะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการกัดเซาะจนไม่เหลือฝินดินให้อาศัยหรือทำกินต่อไปได้ เป็นต้น

4.3.3 ช่องทางและสื่อที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อการบริหารความเสี่ยง แบ่งเป็น 2 ส่วนดังนี้

4.3.3.1 จาการสัมภาษณ์กรมทรัพยากรน้ำ ตัวแทนเลขานุการ MRC

พบว่าช่องทางและสื่อที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อการบริหารความเสี่ยงที่เข้าของโครงการผู้จัดการโครงการและคณะกรรมการแม่น้ำโขง(MRC : Mekong River Commissions)เลือกใช้เป็นการใช้ช่องทางการสื่อสารแบบเจาะจง เพื่อจะสื่อสารข้อมูลไปยังกลุ่มเป้าหมาย มีดังนี้

1) การประชุมPNPCA(Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ของโครงการเขื่อนไซยะบุรีทั้ง 3 ครั้งนั้น มีเพียงการให้ข้อมูลทั่วไปของการก่อสร้างของโครงการเท่านั้น ไม่มีข้อมูลความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นหากเขื่อนไซยะบุรีสร้างเสร็จและเปิดใช้อย่างเป็น

ทางการ แม้จะมีความพยายามให้ข้อมูลความเสี่ยงด้านต่างๆ หลังการสร้างเขื่อน ใน โครงการก่อสร้างเขื่อนที่เป็นโครงการของรัฐบาลไทย แต่ผู้ส่งสารก็ไม่สามารถระบุว่าข้อมูลความเสี่ยงนั้น จะมีความเกี่ยวข้องกับโครงการเขื่อนไซยะบุรี จึงถือได้ว่าไม่มีการจัดเวทีเพื่อให้ความรู้ที่จะสร้างความเข้าใจในปัญหาต่างๆ หรือกระจายแนวทางปฏิบัติที่ทำให้เกิดความร่วมมือและลดภาวะขัดแย้ง อันเนื่องจากการรับรู้ความเสี่ยงที่ต่างกันของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการเขื่อนไซยะบุรีที่เกิดขึ้น

2)เว็บไซต์ http://www.xayaburi.com/index_eng.aspx ที่จะแจ้งความคืบหน้าของโครงการ ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการป้องกัน และแก้ไขความเสี่ยงด้านต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น

นายนิรัช กุริพันธ์กัญญาญัตถ์ตัวแทนสำนักบริหารจัดการลุ่มน้ำโขง กรมทรัพยากรน้ำ ได้ให้ข้อมูลว่า “ปัจจุบันเจ้าของโครงการเขื่อนไซยะบุรีก็มีเผยแพร่ทางเว็บไซต์ของโครงการผู้พัฒนาโครงการ และในเว็บไซต์กรมทรัพยากรน้ำเองก็ได้ลงรายละเอียดของการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีไว้เหมือนกัน สามารถเข้าไปเยี่ยมชมเว็บไซต์กรมทรัพยากรน้ำเพื่อเปิดดูเอกสารต่างๆ ที่กรมทรัพยากรน้ำได้รับจากทางเจ้าของโครงการเขื่อนไซยะบุรี เว็บไซต์ของกรมทรัพยากรน้ำจะนำไปลงในเว็บไซต์ให้ทุกคนไปดาวน์โหลดได้”(การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2558)

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ถึงช่องทางสื่อสารที่กรมทรัพยากรน้ำ ตัวแทนเลขานุการ MRC พบว่าช่องทางและสื่อที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อการบริหารความเสี่ยงที่เจ้าของโครงการ ผู้จัดการโครงการ และคณะกรรมการแม่น้ำโขง(MRC : Mekong River Commissions)เลือกใช้ในการใช้ช่องทางสื่อสารแบบเจาะจงมากกว่าการลงพื้นที่เพื่อสื่อสารสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านที่อยู่ริมน้ำโขงฝั่งไทย

4.3.3.2 ช่องทางและสื่อที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อการบริหารความเสี่ยงที่กลุ่มแกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด และ NGO (Non-government Organizations)เลือกใช้

จะมีความหลากหลายมากกว่าและมีความพยายามในการดึงสื่อมวลชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อช่วยกระจายข่าวให้สังคมได้รับทราบถึงปัญหาและสร้างการตระหนักรู้ เพื่อให้มีพลังในการเรียกร้องต่อรัฐมากขึ้น ดังการให้ข้อมูล จากการสัมภาษณ์

นายหาญณรงค์ เยาวเลิศ ประธานมูลนิธิเพื่อการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ (ประเทศไทย) “ชาวบ้านจะจัดวิธีส่งข่าวสารกันเองเพราะว่าชาวบ้านในเครือข่ายลุ่มน้ำโขงมีเครือข่ายประชาสังคมลุ่มน้ำโขงอยู่แล้ว ประมาณ 97 ตำบล 8 จังหวัด ที่อยู่ตั้งแต่เชียงรายลงไป ซึ่งมีองค์กรที่เป็นเครือข่ายของชาวบ้านเองอยู่แล้ว ซึ่งหลังจากได้ข้อมูลจากเวทีเสวนา ก็จะมีการนำเรื่องนี้เข้าที่ประชุมกลุ่มตัวแทนที่รับรู้ก็จะนำมาบอก หรือ จะใช้วิธีสื่อสารกับคนที่รู้ข้อมูล และให้เขียนข้อสังเกตว่าตกลงมันมีผลกระทบยังไงแล้วก็คุยกันในวง โดยจะไล่จากจังหวัด อำเภอ ตำบล ไป

หมู่บ้านเพราะฉะนั้นการจะแจ้งข้อมูลให้ชาวบ้านทราบก็คือ การเข้าไปคุยตัวต่อตัว และการจัดกิจกรรมเป็นกลุ่ม ไม่ใช่กิจกรรมแบบตัวต่อตัวหรือว่า ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของเวทีพูดคุย”(หาญณรงค์ เยาวเลิศ , การสื่อสารระหว่างบุคคล, 22 ตุลาคม 2558)

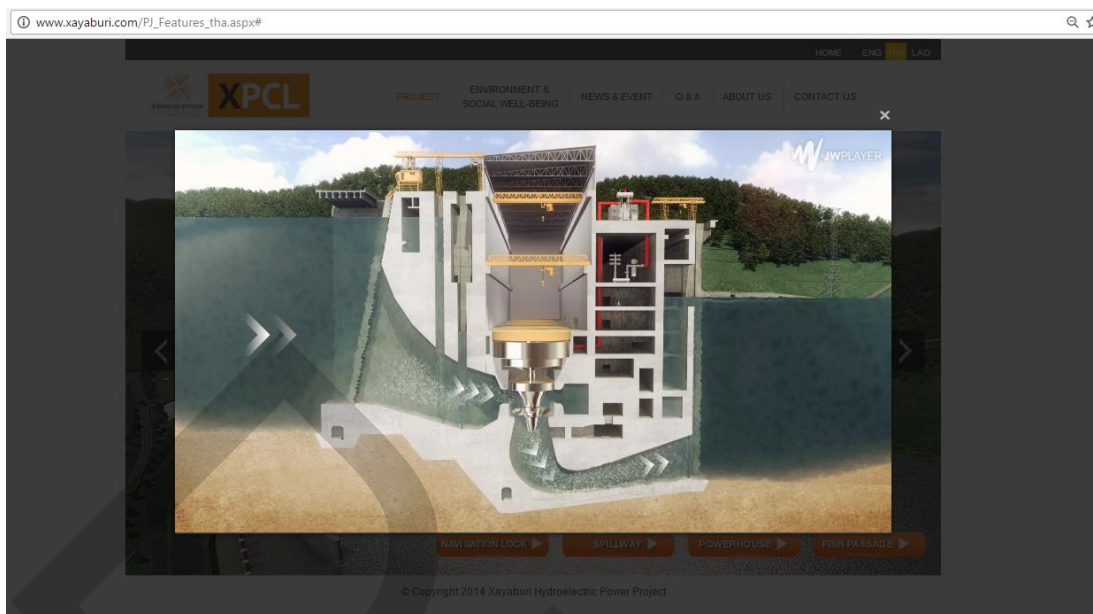
โดยการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆ มีความหลากหลายรูปแบบมีดังนี้

- 1) สื่อมวลชน เช่น จัดงานแถลงข่าว ส่งข่าวแจกไปยังสื่อมวลชนต่างๆ ฯ
- 2) สื่อกิจกรรม เช่น จัดงานสืบชะตาแม่น้ำโขง จัดนิทรรศการภาพถ่าย ฯ
- 3) สื่อใหม่ เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ และเวปไซค์
- 4) สื่อบุคคล เช่น การให้ผู้นำท้องถิ่นเข้าพูดคุยกับชาวบ้านโดยตรง ในงานเทศกาลต่างๆ

นายมนตรี จันทวงศ์ ผู้ประสานงานฝ่ายเผยแพร่และณรงค์ โครงการฟื้นฟูนิเวศน์ในภูมิภาคแม่น้ำโขง(TERRA) ให้ข้อมูลว่า “ชาวบ้านในเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขงนั้นก็จะมีแจกเอกสาร คือเอกสารที่ถ่ายเอกสารแล้วมาจัดทำเป็นสมุดเล่มเล็กๆ แล้วก็นำไปแจกกันไปในหลายโอกาส เช่น การประชุมหมู่บ้าน หรืองานเทศกาลออกพรรษา งานแข่งเรือ เป็นต้น เครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขงก็ไปแจกข้อมูลให้ชาวบ้านคนอื่นๆ ที่มาร่วมงาน”(มนตรี จันทวงศ์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 8 พฤษภาคม 2558)

4.3.4 เนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอเพื่อการบริหารจัดการความเสี่ยงในการสร้างเขื่อนไซยะบุรี ผลจากการศึกษาจากสื่อและรูปแบบของการนำเสนอวิธีการและเทคโนโลยีต่างๆ ที่เจ้าของโครงการ ผู้จัดการโครงการ และคณะกรรมการแม่น้ำโขง(MRC : Mekong River Commissions) นำมาใช้ในการสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมาย ในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหาจากเดิมที่มีเพียงภาษาอังกฤษให้มีภาษาไทยเพิ่มขึ้น และจากเดิมไม่มีคำอธิบายคำศัพท์ทางวิศวกรรมที่เข้าใจได้ยาก มีการเพิ่มเติมการใช้ Infographic มาใช้เพื่อให้ข้อมูลด้านความปลอดภัย และอธิบายการทำงานของเทคโนโลยีที่นำมาใช้เพื่อป้องกันความเสี่ยงภัยของประชาชนริมแม่น้ำโขงจากผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นภายหลังการสร้างเขื่อน ทำให้เข้าใจวิศวกรรมต่างๆ ที่นำมาใช้ในการก่อสร้างเขื่อนมากขึ้น แต่ยังไม่มีการให้ข้อมูลด้านความเสี่ยงด้านอุบัติเหตุ เช่น หากเขื่อนแตกจะมีการแจ้งข่าวเพื่ออพยพชาวบ้านที่อยู่ริมน้ำอย่างไร เพราะจุดที่ก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี เป็นจุดที่มีแผ่นดินไหวบ่อยครั้ง

นายนิรัช ฐริพันธุ์ภิญโญตัวแทนสำนักบริหารจัดการลุ่มน้ำโขง กรมทรัพยากรน้ำ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีการให้ข้อมูลความเสี่ยงต่อการแตกของเขื่อนไซยะบุรีว่า “ผมไม่มีข้อมูลมากพอที่จะตอบเพราะว่าทางเจ้าของโครงการแจ้งว่าโครงการได้ออกแบบให้เขื่อนไซยะบุรีสามารถทนต่อแรงแผ่นดินไหวได้ 7 ริคเตอร์” (นิรัช ฐริพันธุ์ภิญโญ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2558)

ภาพที่ 4.9 ภาพ Infographic แสดงการสร้างไฟฟ้าจากโครงการเขื่อนพลังน้ำไซยะบุรี

ที่มา : <http://www.xayaburi.com>

และเมื่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมถึงมาตรการที่จะแก้ไข หากเกิดเขื่อนไซยะบุรีแตกขึ้น นายนิรัช ภูริพันธุ์กัญญา โฆษกตัวแทนสำนักบริหารจัดการลุ่มน้ำโขง กรมทรัพยากรน้ำ (รัช ภูริพันธุ์กัญญา, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2558) ตอบได้เพียงคำว่า “ในการศึกษาทางทฤษฎีของโครงสร้างเขื่อนไซยะบุรีเองนั้นก็ไม่ได้มีการศึกษาไว้ในเรื่องนี้ มีแต่เพียงเขียนไว้ว่าได้ออกแบบตามมาตรฐานสากล”

ในการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับเขื่อนไซยะบุรีนั้น ทางผู้วิจัยพยายามค้นหาเอกสารที่เป็นทางการจาก สปป. ลาว หรือผู้ได้รับสัมปทานในการก่อสร้างที่ชี้แจงเรื่องผลกระทบข้ามพรมแดน หลังการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี ในหลายๆ แหล่ง ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่อออนไลน์ ในช่วงแรกของการศึกษาวิจัย พบว่ามีข้อมูลน้อยมาก และเมื่อพบก็เป็นเอกสารที่เป็นภาษาอังกฤษเสียเป็นส่วนใหญ่ ข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาเพิ่มเติมเป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นจากทางผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นส่วนใหญ่ ทั้งจาก NGO และกลุ่มเครือข่ายต่างๆ ที่มีเจตนาคัดค้านการก่อสร้างเขื่อนทั้ง 12 โครงการที่จะก่อสร้างขึ้นในแม่น้ำโขงสายหลัก การที่ชาวบ้านไทยริมแม่น้ำโขงมีการตื่นตัวต่อการก่อสร้างเขื่อนทั้ง 12 โครงการ นั้น สืบเนื่องมาจากประสบการณ์ตรงจากโครงการเขื่อนที่ล้มเหลวในหลายๆ โครงการที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เช่น เขื่อนปากมูล เป็นต้น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสื่อสารความเสี่ยงการสร้างเขื่อนไซยะบุรี ที่มีผลกระทบต่อชาว
ไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการในการสื่อสารความเสี่ยง ผลสะท้อนกลับ
จากการสื่อสาร และแนวทางในการสื่อสารความเสี่ยง ระหว่างคณะกรรมการแม่น้ำโขง(MRC :
Mekong River Commissions) และ ชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิง
คุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาที่ใช้รูปแบบแนวคิดกระบวนการสื่อสารความเสี่ยง
เป็นกรอบในการวิเคราะห์ผู้ส่งสาร สาร และช่องทางการสื่อสาร ที่คณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะ
ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีทำการสื่อสารความเสี่ยงไปยังชาวบ้านอย่างไร
รวมถึงการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการการสื่อสารความเสี่ยงไปยังชาวบ้านที่เป็นผู้รับสาร และ
ใช้ทฤษฎีหน้าที่การสื่อสารของHarold Lasswell ในการวิเคราะห์ผลสะท้อนกลับจากการสื่อสาร
เรื่องความเสี่ยงของชาวบ้านคนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนไซยะ
บุรี การศึกษาจะใช้ตัวแทนของผู้รับสารชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงซึ่งผู้ศึกษาเลือกเครือข่ายประชาชน
8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขง อันประกอบด้วยจังหวัดเชียงราย เลย หนองคาย บึงกาฬ นครพนม มุกดาหาร
อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี ตามแนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม ในส่วนของระเบียบวิธีในการวิจัย
นั้นผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลเอกสารและช่องทางการสื่อสารจากการประชุม PNPCA
(Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ของคณะกรรมการแม่น้ำโขง
(MRC : Mekong River Commissions) และสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้รับสาร จาก
กลุ่มประชาชนที่เข้ารับฟังกระบวนการ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structural
Interview) ซึ่งสรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อจำกัดในการวิจัยศึกษา

5.4 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลศึกษาวิจัยเรื่อง การสื่อสารความเสี่ยงการสร้างเขื่อนไซยะบุรี ที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง มีข้อที่น่าสนใจดังนี้

ส่วนที่ 1 กระบวนการสื่อสารในการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่น้ำโขง ในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีกับชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง โดยอ้างอิงตามหลักทฤษฎีการสื่อสารของฮาโรลด์ลาสเวลล์ (Harold Lasswell) พบว่า

1. ผู้ทำหน้าที่ส่งสารในการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ของคณะกรรมการแม่น้ำโขง (MRC : Mekong River Commissions) คือเจ้าหน้าที่ของกรมทรัพยากรน้ำ ภายใต้สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเทศไทย ซึ่งเป็นผู้ประสานงานหลักฝ่ายไทย ในสำนักเลขาธิการ (Mekong River Commission Secretariat: MRCS) ในฐานะคณะกรรมการแม่น้ำโขงแห่งชาติไทยเป็นผู้จัดการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) และตอบข้อซักถามกับผู้เข้าร่วม ทั้ง 3 ครั้ง ที่ อ.เชียงของจ.เชียงราย, เชียงคานจ.เลย และที่จ.นครพนม

การทำให้ข้อมูลเป็นเพียงข้อมูลทั่วไปของโครงการเขื่อนไซยะบุรี ไม่มีการให้ข้อมูลด้านความเสี่ยงด้านใดๆ หลังการก่อสร้าง ไม่สามารถตอบคำถามด้านความปลอดภัย และผลกระทบต่อข้ามพรมแดนที่อาจจะเกิดขึ้นภายหลังการก่อสร้างเขื่อนได้ ประชาชนมองว่าผู้ที่มีคุณสมบัติ บทบาท และหน้าที่เป็นผู้ส่งสารที่เหมาะสมควรเป็นเจ้าของโครงการคือรัฐบาลลาว ในฐานะเจ้าของโครงการ หรือ บริษัท ช การช่าง จำกัด (มหาชน) ในฐานะที่เป็นผู้ดำเนินการ ทำการศึกษาสำรวจออกแบบเขื่อนไซยะบุรี หรือ บริษัท ทีมคอนซัลติ้งเอ็นจิเนียริงแอนด์แมเนจเม้นท์ จำกัด ที่ในปี 2550 บริษัท ช.การช่าง จำกัด (มหาชน) ได้มอบหมายให้บริษัท ทีมคอนซัลติ้งเอ็นจิเนียริงแอนด์แมเนจเม้นท์ จำกัด เป็นที่ปรึกษาในการรวบรวมศึกษาสำรวจและศึกษาความเหมาะสมของโครงการตั้งแต่วันที่เดือนกันยายน 2550 และสิ้นสุดลงในเดือนเมษายน 2551 จึงเป็นกลุ่มที่สมควรเข้ามาให้ข้อมูลและตอบคำถามในประเด็นข้อสงสัยต่างๆ

อย่างไรก็ตามเมื่อการสื่อสารกับชาวไทยริมฝั่งโขงเป็นคณะกรรมการแม่น้ำโขงโดยกรมทรัพยากรน้ำที่เข้ามามีบทบาทหลักในการดำเนินการจัดการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ทั้ง 3 ครั้งที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งถึงแม้คณะกรรมการแม่น้ำโขงมีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม และประสานงานการด้านการจัดการและพัฒนาแหล่งน้ำ และทรัพยากรอันเกี่ยวเนื่องอื่นๆ แบบยั่งยืนและเพื่อสร้างผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศสมาชิกและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน โดยการส่งเสริมแผนงานยุทธศาสตร์และกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งจัดหาข้อมูลข่าวสารวิทยาศาสตร์ และให้คำแนะนำ

ด้านนโยบายแก่ประเทศสมาชิก ไม่อยู่ในฐานะที่เหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่ของผู้ส่งสาร ไปยังผู้รับสาร ทำให้ขาดความเป็นกลางในการทำงาน สารที่ถูกส่งออกไปจะไม่น่าเชื่อถือ ขาดความจริงจังต่อการให้ข้อมูล และไม่เป็นที่ยอมรับของผู้รับสาร

ตามหลักทฤษฎีการสื่อสารของฮาโรลด์ลาสเวลล์ (Harold Lasswell) แล้ว ถึงแม้กรมทรัพยากรน้ำจะเป็นผู้เกี่ยวข้องกับโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีตามหน้าที่ในโครงสร้างองค์กรก็ตาม แต่เป็นเพียงผู้เกี่ยวข้องทางอ้อมที่ไม่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านซึ่งมีทัศนคติด้านลบต่อโครงการอยู่เดิมแล้วตามหลักการสื่อสารความเสี่ยงผู้ที่ทำการสื่อสารต้องทั้งความรู้และข้อมูลเพียงพอในเรื่องที่จะสื่อสาร อีกทั้งมีทักษะและความเชี่ยวชาญด้านการสื่อสารความเสี่ยง โดยเฉพาะ เพื่อหลีกเลี่ยงการต่อต้านจากชาวไทยริมแม่น้ำโขงที่จะได้รับผลกระทบข้ามพรมแดนหลังการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีเสร็จสิ้น

2. เนื้อหาของสารและการจัดการ ที่ส่งไปยังผู้รับสาร

เนื้อหาของสารที่คณะกรรมการแม่น้ำโขงหรือกรมทรัพยากรน้ำ สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการทำความเข้าใจกับผู้รับสาร ในช่วงการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) นั้นเป็นเอกสารแผ่นพับภาษาอังกฤษ มีเพียงบางส่วนที่แปลเป็นภาษาไทย ซึ่งเนื้อหาของสารก็เป็นเพียงข้อมูลทั่วไปของโครงการและใช้คำศัพท์ทางวิศวกรรมที่ยากแก่การเข้าใจของชาวบ้านที่เป็นผู้รับสาร และเนื้อหาของสารที่ส่งไปยังผู้รับสารยังมีไม่มีเนื้อหาสำคัญในเรื่องความเสี่ยงต่อผลกระทบข้ามพรมแดนในด้านต่างๆ ที่จะตามมาหลังการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี เนื่องจากรัฐบาลลาวยังไม่อนุญาตให้เปิดเผยข้อมูลออกไป ทำให้ผู้ส่งสารไม่สามารถจะชี้แจง หรือให้ข้อมูลได้อย่างละเอียด มีแต่เพียงการชี้แจงจากผู้ส่งสารว่าเจ้าของโครงการได้ระบุไว้ในเอกสารการก่อสร้างโครงการเขื่อนไซยะบุรีว่า การก่อสร้างจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบข้ามพรมแดนต่อประเทศปลายน้ำ ซึ่งหมายถึง ไทย เวียดนามและกัมพูชาถึงแม้ในภายหลังได้มีการเพิ่มข้อมูลที่เป็นภาษาไทยในเวปไซต์แล้ว และมีการใช้การอธิบายการทำงานของเทคโนโลยีต่างๆ ของเขื่อนไซยะบุรีในรูปแบบ Infographic เพื่อให้เกิดการเข้าใจที่ง่ายขึ้นแล้วก็ตามแต่ก็ยังไม่ตรงกับความต้องการข้อมูลด้านความปลอดภัยไม่มีการเข้าไปทำความเข้าใจกับชาวบ้านในพื้นที่ริมแม่น้ำโขงแต่อย่างใด

การได้ข้อมูลด้านความเสี่ยงด้านต่างๆ นั้น ชาวบ้านในพื้นที่ริมแม่น้ำโขงก็มีชุดข้อมูลที่ได้รับจาก NGO มาบ้างแล้ว เมื่อได้รับทราบเนื้อหาของสารที่ส่งกรมทรัพยากรน้ำในฐานะผู้แทนจากสำนักเลขาธิการ (Mekong River Commission Secretariat: MRCS) ที่ส่งมายังผู้รับสารนั้นคือกลุ่มของชาวบ้านที่อาจจะได้รับผลกระทบข้ามพรมแดนจากการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีนั้นจึงไม่เป็นการที่เกิดประโยชน์ต่อประชาชนชาวไทยริมแม่น้ำโขงเลย อีกทั้งคนไทยมีประสบการณ์ด้านลบจากการ

ก่อสร้างเขื่อนต่างๆ ในไทยที่ไม่เกิดประโยชน์และส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่การก่อสร้างและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่อพื้นที่ท้ายเขื่อน จึงทำให้ต้องการและคาดหวังต่อเนื้อหาสาระจากสารที่กลุ่มผู้ส่งสารส่งมาอย่างมากว่าจะได้รับข้อมูลด้านความเสี่ยงต่างๆ เช่น ความปลอดภัยด้านท้ายเขื่อน ความมั่นคงทางอาหาร การดำเนินอาชีพประมงหรือปลูกผัก ที่จะส่งผลต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านต่อไป

3. ผู้ส่งสารเลือกใช้ช่องทางหรือสื่อใดให้ทำหน้าที่นำสารไปยังผู้รับสาร

ในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีมีช่องทางสื่อที่ผู้ส่งสารใช้ในการนำสารไปยังผู้รับสารมีเพียง 2 ช่องทางคือการจัดการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ทั้ง 3 ครั้ง ที่ อ.เชียงของจ.เชียงรายอ.เชียงคานจ.เลยและที่จ.นครพนมและช่องทางอินเทอร์เน็ตผ่านเว็บไซต์ www.xayaburi.com เท่านั้น ซึ่งน้อยเกินไปสำหรับพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำโขงที่อาจจะเกิดความเสียหายจากผลกระทบข้ามพรมแดน ที่จะส่งผลให้สูญเสียทั้งแผ่นดินที่เคยอาศัยและพื้นที่ที่เคยทำมาหากินไปหากการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีเสร็จสิ้นแล้ว ซึ่งผู้วิจัยแยกการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) การจัดการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ทั้ง 3 ครั้ง ที่ อ.เชียงของจ.เชียงรายอ.เชียงคานจ.เลยและที่จ.นครพนมนั้นในการประชุมแต่ละครั้ง ผู้ที่ทำหน้าที่ส่งสารในการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ทั้ง 3 ครั้ง คือกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารในฐานะของเลขาธิการ คณะกรรมการแม่น้ำโขง (MRC) เลือกที่จะไม่เชิญหรือแจ้งให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงทราบและเข้าร่วมฟังการปรึกษาหารือดังกล่าวโดยเฉพาะกลุ่มแกนนำการต่อต้านการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีเข้าร่วมนั้น เมื่อนำแนวคิดการสื่อสารความเสี่ยง (Risk Communication) เข้ามาประกอบกับวิธีการวิเคราะห์เพิ่มเติมมองว่ามีสาเหตุมาจากความกลัวว่าจะเกิดการประท้วงและความวุ่นวายที่เกิดจากการประท้วงระหว่างการประชุม ซึ่งเราจะสามารถพบเห็นได้แทบทุกครั้งที่มีการจัดการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) หลายๆ ครั้งที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

ในกรณีการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีนี้ ผู้ส่งสารหรือกรมทรัพยากรน้ำทราบดีว่าข้อมูลเนื้อหาที่สามารถชี้แจงได้มีไม่มากพอและถูกจำกัดการตอบคำถามหรือแม้แต่ให้ข้อมูลที่อยู่นอกเหนือจากข้อมูลที่เจ้าของโครงการคือสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ได้ชี้แจงไว้ต่อที่ประชุมคณะกรรมการแม่น้ำโขง (MRC) ซึ่งเป็นสิทธิ์ตามอำนาจอธิปไตย ที่ผู้ทำหน้าที่สื่อสารหรือกรมทรัพยากรน้ำเองจำเป็นต้องระวังอย่างมากที่จะไม่ก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ดังนั้น การจะตอบคำถามใดๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบข้ามพรมแดนที่อาจจะเกิดขึ้นให้กับผู้เข้าร่วมประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) จึงเป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้การประชุมที่ถูกจัดขึ้นจึงมีการจัดการอย่างรวบรัด และให้ข้อมูลเพียงผิวเผินไม่เพียงพอต่อการที่จะสร้างความเชื่อถือจากผู้รับสารได้ อีกทั้งยังมีข้อจำกัดทางด้านงบประมาณในการจัดงานและทีมงานที่จะเข้ามาทำงานนี้ไม่มีหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเรื่องนี้โดยตรง ที่จะรับหน้าที่โดยตรงในการจัดงานประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement)

สื่อที่กรมทรัพยากรน้ำใช้ทำหน้าที่นำสารไปยังผู้รับสารมีเพียง 2 สื่อ คือ แผ่นพับและ Powerpoint ที่ใช้ประกอบในการประชุมแต่ละครั้งนั้น ไม่เพียงพอต่อการสื่อสารที่มีเนื้อหาซับซ้อนและปริมาณข้อมูลที่มีจำนวนมากประกอบกับประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงซึ่งเป็นผู้รับสารในแต่ละครั้งนั้น มีความแตกต่างกันในด้านพื้นฐานความเข้าใจต่อเนื้อหาสารที่ได้รับนับว่าการใช้การประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) เป็นช่องทางสื่อสารไปยังกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่ก่อให้เกิดผล ตามที่ได้ตั้งเจตนาของข้อบังคับว่าด้วยการดำเนินกระบวนการภายใต้ระเบียบปฏิบัติเรื่องการแจ้งให้ทราบ การปรึกษาหารือล่วงหน้าและการตกลง (PNPCA) ของคณะกรรมการแม่น้ำโขง ซึ่งได้กำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องจัดให้มีการหารือกันล่วงหน้าเพื่ออภิปรายถึงผลกระทบข้ามพรมแดน ต่อประเทศเพื่อนบ้านจากโครงการพัฒนาบนแม่น้ำโขงสายหลัก ก่อนจะทำการตกลงใดๆ เพื่อดำเนินโครงการกระบวนการปรึกษาหารือนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องกันผลกระทบทางลบต่อชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงและสิ่งแวดล้อมด้านพื้นที่ปลายน้ำ

2) การสื่อสารผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ตผ่านเว็บไซต์ www.xayaburi.com ในช่องทางนี้ถือได้ว่าเป็นช่องทางการสื่อสารโดยตรงจากเจ้าของโครงการหรือผู้ดำเนินโครงการ เพราะผู้จัดทำเว็บไซต์คือ บริษัท ไชยะบุรี พาวเวอร์ จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อบริหารโครงการไฟฟ้าพลังน้ำไชยะบุรี โดยได้รับสัมปทานจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) โดยมีการลงนามในสัญญาสัมปทานเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2553 โดยบริษัท ไชยะบุรี พาวเวอร์ จำกัดเป็นผู้รับผิดชอบในการออกแบบ ดำเนินการก่อสร้าง และเป็นผู้บริหารงานโรงงานไฟฟ้าพลังน้ำไชยะบุรี หลังก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรีก่อสร้างเสร็จแล้วโดยมีสำนักงานใหญ่อยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์และมีสำนักงานผู้แทนในประเทศไทย

ในช่วงแรกของการก่อสร้างเว็บไซต์มีการให้ข้อมูลเพียงข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของโครงการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรี เช่น เจ้าของโครงการคือใคร ชนิดของโครงการ ประโยชน์ที่จะได้รับ หลังการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรีก่อสร้างเสร็จแล้ว ภายในเว็บไซต์มีการนำเสนอข้อมูลและ

รูปแบบในการนำเสนอแบบตัวหนังสือเป็นส่วนมาก มีรูปประกอบการอธิบายน้อยมาก เป็นเพียงการนำเข้าข้อมูลจำนวนมากมหาศาลที่มีทั้งคำศัพท์ทางวิชาการและวิศวกรรม เนื้อหาภายในเว็บไซต์ใช้ภาษาอังกฤษทั้งหมด จึงถือว่ายากต่อการเข้าไปหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อจะทำความเข้าใจต่อเนื้อหาที่นำเสนอในเว็บไซต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านริมฝั่งโขงที่มีความหลากหลายทางด้านที่มาและพื้นฐานความรู้ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งทางตรงและทางอ้อมจากโครงการเขื่อนไซยะบุรี ที่ไม่ได้จำกัดความเสี่ยงนี้เพียงพื้นที่ท้ายเขื่อนคือประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เท่านั้น แต่พื้นที่ปลายแม่น้ำโขงก่อนจะลงสู่อ่าวไทย อย่างกัมพูชาและเวียดนามจะได้รับผลกระทบข้ามพรมแดนนี้ด้วย

ดังนั้นการสื่อสารผ่านข้อมูลจำนวนมากมายี่ จึงไม่ควรที่จะชี้แจงทำความเข้าใจผ่านภาษาอังกฤษเพียงอย่างเดียว ถึงแม้ภาษาอังกฤษจะถือว่าเป็นภาษากลางในการสื่อสารทั่วโลกก็ตาม แต่การสื่อสารที่มีความจำเพาะของภัยคุกคาม ความเสี่ยงต่อวิถีชีวิตของคนจำนวนมากในหลายพื้นที่ จำเป็นต้องใช้มากกว่าเอกสาร ตามแนวทางการสื่อสารความเสี่ยงผู้สื่อสารควรทำความเข้าใจกับความคิดและเข้าใจถึงผู้รับสารที่มีพื้นฐานการรับรู้ที่แตกต่างกันอย่างมากเช่นในกรณีการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีนี้ ในภายหลังจากเกิดการประท้วงในหลายพื้นที่ อีกทั้งมีการกดดันจากประเทศสมาชิกที่อยู่ปลายน้ำ ทำให้มีการปรับเปลี่ยนทั้งรูปแบบการนำเสนอข้อมูลในเว็บไซต์ ด้วยการใช้การแบบ Infographics หรือ Information Graphic มาใช้ประกอบการนำเสนอเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีใช้ในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจ และมีการแปลข้อมูลของเขื่อนไซยะบุรีเดิมที่มีเพียงภาษาอังกฤษให้มีทั้งภาษาไทย ลาว และอังกฤษ แต่ข้อมูลทั้งหมดที่นำเสนอในเว็บไซต์นั้น ยังเป็นข้อมูลด้านดีและเป็นประโยชน์ จากการก่อสร้าง ไม่มีข้อมูลด้านผลกระทบด้านความเสี่ยง การป้องกันหรือแจ้งเตือนอุบัติเหตุที่อาจจะเกิดขึ้นได้กับพื้นที่ท้ายเขื่อน

จากทั้ง 2 ช่องทางการสื่อสารของโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีอันได้แก่ การจัดการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) และ ช่องทางอินเทอร์เน็ตผ่านเว็บไซต์ www.xayaburi.com นั้น ถือว่าเป็นความพยายามในการสื่อสารด้านความเสี่ยงที่ล้มเหลวไม่เพียงไม่สร้างการยอมรับการก่อสร้างจากประชาชนริมโขงที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงแล้ว ยังขยายตัวไปสู่การต่อต้านจากประชาคมเพิ่มอีกด้วย และเมื่อนำแนวคิดของกระบวนการสื่อสารความเสี่ยงมาเปรียบเทียบแล้ว จะพบว่า การประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) เป็นช่องทางการสื่อสารไปยังกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นั้น เป็นกระบวนการสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำหน้าที่ให้ข้อมูล (Informing) ที่จะสร้างให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับโครงการ และยังมีส่วนในการสร้างแรงจูงใจและโน้มน้าวใจเบื้องต้นต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งทางตรงและทางอ้อม (Stake Holder) ในการให้ความร่วมมือ หรือเปิดใจให้ทีม

ของผู้สื่อสารความเสี่ยงเข้าทำการสื่อสารในพื้นที่ได้ในภายหลัง เพราะการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี เป็นโครงการก่อสร้างใหญ่ที่จะส่งผลกระทบต่อทั้งในด้านดีและด้านลบ การสื่อสารผ่าน การประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) และเว็บไซต์ จึงไม่เพียงพอต่อการสร้างความเข้าใจในผลกระทบด้านต่างๆ ได้ จำเป็นต้องมีการเพิ่มช่องทางในการสื่อสารให้มากขึ้น เช่น นำเอาทฤษฎีการสื่อสารสองจังหวะ (Two - step flow theory) ของ Paul F. Lazarsfeld และคณะ เป็นต้น มาปรับใช้โดยเข้าหากลุ่มผู้นำชุมชนหรือ ผู้นำทางความคิด (Opinion leaders) เพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นเสียก่อน แล้วค่อยนำเสนอต่อกลุ่มประชาชน โดยการสื่อสารจะต้องมีความจริงใจและเชื่อถือได้ ผู้สื่อสารจึงจะสามารถสร้างทัศนคติที่ดี และการเปิดใจของผู้รับสารให้พร้อมที่จะรับฟังเนื้อหาของสารที่สื่อไป

4. ประเมินผลการตีความของผู้รับสาร

ในส่วนนี้การประเมินผลการตีความของผู้รับสารนั้น จะละเลยการศึกษาเรื่องของทัศนคติของผู้รับสารไม่ได้ เพราะประชาชนไทยขาดความเชื่อถือหรือไว้วางใจในส่วนราชการเป็นทุนเดิม เจกเช่น ในกรณีการก่อสร้างเขื่อนไม่ว่าจะกรณีการสร้างเขื่อนปากมูลหรือเขื่อนราษีไศล เป็นต้น ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนมากมีประสบการณ์การต่อสู้ด้านความถูกต้อง ประโยชน์ทับซ้อน ๆ กับหน่วยงานรัฐในแง่ลบเป็นทุนเดิม จึงเป็นความไม่ไว้วางใจที่แฝงอยู่ในความคิด ความเชื่อ ของชาวบ้าน เมื่อต้องประสบกับภาวะเสี่ยงต่อภัยคุกคาม ที่อาจจะเกิดขึ้นกับตนเองแล้ว แม้ไม่ได้ประสบสิ่งต่างๆ เหล่านั้นด้วยตนเอง แต่จากการรับข่าวสารด้วยตนเองหรือการบอกต่อจากหมู่บ้านหนึ่งไปยังหมู่บ้านหนึ่ง ทำให้ประชาชนมีทั้งความรู้ในเรื่องผลกระทบหลังการก่อสร้างเขื่อนที่มีความล้มเหลวและไม่เป็นไปอย่างที่ภาครัฐได้รับปากไว้

ด้วยเหตุการณ์ในอดีตเหล่านี้ จึงส่งผลกระทบต่อทัศนคติของประชาชนไทยโดยตรงที่จะมองข้อมูลจากหน่วยงานรัฐไปในด้านลบ และเมื่อมีการจัดประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ทั้ง 3 ครั้ง ที่ อ.เชียงของจ.เชียงรายอ.เชียงคานจ.เลยและที่จ.นครพนม นั้น ไม่ใช่ประเด็นหรือเนื้อหาที่ผู้รับสารต้องการทราบเกี่ยวกับภัยคุกคามด้านต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นแล้ว ยังมีความพยายามหลีกเลี่ยงที่จะเชิญกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง คือ ชาวบ้านที่มีบ้าน พื้นที่ทำกินริมโขง หรือผู้ประกอบการอาชีพประมงพื้นบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการถาม ตอบ ข้อซักถามต่างๆ ของโครงการเขื่อนไซยะบุรี ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อข้ามพรมแดนจาก สปป.ลาว มาสู่พื้นที่ปลายน้ำอย่างไทย กัมพูชา และเวียดนามได้ เช่น เมื่อเขื่อนสร้างเสร็จจะส่งผลกระทบต่อการอพยพย้ายถิ่นของปลาหรือไม่ การกัดเซาะของตลิ่ง

ในปัจจุบันชาวบ้านไทยริมแม่น้ำโขง มีความเชื่อว่าเขื่อนสามผาของจีนเป็นต้นเหตุที่ทำให้พื้นดินตรงบริเวณริมแม่น้ำโขงหายไปเรื่อยๆ หรือแม้แต่ไม่มีการให้ข้อมูลชาวบ้านเรื่องความ

ปลอดภัยของเขื่อนไชยะบุรี หากเกิดแผ่นดินไหวรุนแรงจนเกิดเขื่อนแตกจะมีการแจ้งเตือนการอพยพประชาชนริมแม่น้ำอย่างไร เนื่องจากตัวเขื่อนสร้างบนพื้นที่ที่เกิดการสั่นไหวรุนแรงบ่อยครั้ง ประกอบกับเนื้อหาส่วนมากเป็นภาษาอังกฤษและใช้คำศัพท์ทางเทคนิคด้านวิศวกรรมทำให้ผู้รับสารไม่สามารถตีความสารที่ส่งมาได้ ส่งผลให้เกิดและการที่ผู้ส่งสารเลือกจัดการประหม่นอกพื้นที่ที่จะมีความเสี่ยงต่อการเกิดผลกระทบด้วยแล้ว ยิ่งส่งผลให้เกิดความไม่พอใจแก่ประชาชนในพื้นที่ริมโขง และเมื่อกลุ่มแกนนำในการต่อต้านการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรีในพื้นที่ไม่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุม จึงส่งผลโดยตรงต่อความเชื่อใจ และไว้วางใจต่อเนื้อหาที่ผู้ส่งสารสื่อมายังประชาชนที่เข้าร่วมการประชุมและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียว่าจะมีวาระซ่อนเร้น

ในหัวข้อนี้การวิเคราะห์ผู้รับสารมีความจำเป็นเป็นอย่างมาก ผู้ส่งสารควรที่จะศึกษาประเมิน และเตรียมการป้องกันเหตุการณ์ที่อาจจะรุนแรงจนไปถึงการปะทะกันจากความไม่พอใจต่อการให้ข้อมูลของผู้ส่งสารได้ แม้จะไม่ถึงกับการนำพาไปสู่ การปฏิเสธรัฐ หรือ State Disobedience ได้ แต่การจะสื่อสารกับกลุ่มชาวบ้านที่มีความเชื่อในด้านลบไปแล้วนั้นเป็นการยากที่ผู้ส่งสารที่ไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารความเสี่ยง โดยเฉพาะจะสามารถทำให้ข้อขัดแย้งนี้ลดทอนลงได้ โดยเฉพาะเมื่อผู้ทำการสื่อสารหรือกรมทรัพยากรน้ำเอง ก็ความพื้นฐานทางด้านทัศนคติจากประสบการณ์ด้านลบจากการต่อต้าน คัดค้านจากโครงการอื่นๆ มาเป็นทุนเดิม ยิ่งทำให้ลดทอนความพยายามที่จะทำการสื่อสารให้ครอบคลุมและเข้าใจถึงความวิตกของผู้รับสาร ในกรณีการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรี ผลการตีความของผู้รับสารที่เข้าร่วมฟังการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) นอกจากไม่ก่อให้เกิดการรับรู้ข้อมูลใหม่ ไม่สามารถให้คำตอบต่อคำถามของผู้รับสาร ได้แล้วนั้น ยังก่อให้เกิดผลการตีความไปในทางลบต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ สร้างให้เกิดความไม่ไว้วางใจให้ลึกในใจผู้รับสาร ส่งผลต่อการที่จะทำการสื่อสารเพื่อขอความร่วมมือใดต่อไปในอนาคต

ส่วนที่ 2 ผลสะท้อนกลับจากการสื่อสารความเสี่ยงระหว่างคณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรีกับชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง

ผลสะท้อนกลับจากการสื่อสารความเสี่ยงที่เกิดขึ้นเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stake Holder) ที่ขยายตัวเพิ่มสมาชิกมากขึ้น มีการประท้วงและเรียกร้องให้ยุติการประชุมโดยชาวบ้านที่เข้าฟังการประชุม และภายหลังมีการรวมตัวกันเพื่อคัดค้านการก่อสร้างโครงการ ด้วยวิธีการดังนี้

1. ยื่นหนังสือคัดค้านต่อหน่วยราชการ รัฐบาล บริษัท ช การช่าง จำกัด(มหาชน) และธนาคารที่เป็นแหล่งเงินทุน

2. เครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขงรวบรวม 10,000 รายชื่อเพื่อยื่นจดหมายถึงนายทองสิง ทามะวง นายกรัฐมนตรีลาว แจ้งความกังวลใจและเรียกร้องให้มีการทบทวนโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี

3. จัดกิจกรรมแสดงการคัดค้านการก่อสร้าง เช่น ธรรมยาตรา ที่จังหวัดเชียงราย , การล่องเรือบนน้ำโขงฝั่งหนองคายตรงข้ามที่ประชุมอาเซียน เพื่อรณรงค์คัดค้านเขื่อนไซยะบุรี ฯลฯ

4. ตัวแทนเครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขงรวม 37 คน ในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากเขื่อนไซยะบุรี ได้ยื่นฟ้องหน่วยงานราชการ 5 หน่วย ได้แก่ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพข.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงพลังงาน และคณะรัฐมนตรี ต่อศาลปกครอง ฐานกระทำการโดยมิชอบในการทำสัญญาซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนไซยะบุรี สปป.ลาว

จากที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเพียงการยกตัวอย่างเหตุการณ์การรวมตัวกันเพื่อประท้วง คัดค้านการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีที่เป็นความพยายามของกลุ่มชาวบ้านที่รวมตัวกันจากคนหนึ่งคน ขยายไปสู่ การจัดตั้งกลุ่มแกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด ที่เป็นผลจากการรวมตัวกันของประชาชนริมแม่น้ำโขง ที่เห็นถึงภัยคุกคามที่อาจจะเกิดขึ้นภายหลังการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี และเขื่อนอื่นๆ ที่จะก่อสร้างบนแม่น้ำโขงสายหลัก ซึ่งการรวมตัวกันในลักษณะนี้เป็นไปตามความหมายหลักของประชาสังคมที่ว่า ประชาสังคม หรือ Civil Society เป็นแนวคิดที่มีเป้าหมายเพื่อการมีสังคมและชุมชนที่เข้มแข็ง ด้วยเป็นแนวคิดที่กว้าง จึงมีผู้ให้คำนิยามไว้หลากหลาย โดยทั่วไปประชาสังคมหมายถึง พื้นที่หรือส่วนของสังคมที่มีประชาชนเป็นผู้แสดงบทบาทหลัก พื้นที่ดังกล่าวจึงไม่ใช่ภาครัฐ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่โดยมีกฎหมายรองรับ และภาครัฐกิจเอกชนที่เน้นดำเนินงานโดยมุ่งแสวงหาผลกำไรในพื้นที่ประชาสังคม ประชาชนทั่วไปเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการที่เป็นอิสระจากภาครัฐ และอยู่นอกบริบทการแข่งขันทางการเมือง ซึ่งกลุ่มและผู้กระทำการทางสังคม อาจมีวัฒนธรรม วิถีชีวิต วิถีคิดอันหลากหลายมาร่วมกันในกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูล ตกเถียงแลกเปลี่ยนความคิด สร้างเอกลักษณ์และความเห็นร่วมกัน รวมถึงต้องมีจุดมุ่งหมายร่วมในการพิทักษ์หรือเพิ่มพูนผลประโยชน์สาธารณะบางประการให้กับสังคม โดยลักษณะของการพื้นที่ดังกล่าวสามารถเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ทางการเมือง และทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจระหว่างสามพื้นที่ดังกล่าวนี้ด้วย

ดังนั้น เมื่อประชาชนในพื้นที่มองว่าการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี คือภัยคุกคามที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของตนต่อไปในอนาคต จึงเกิดการรวมตัวกันขึ้น และมีการสื่อสารระหว่างกลุ่มเองและสื่อสารออกไปยังประชาคมภายนอก โดยมีกลุ่ม NGO ที่ทำงานด้านอนุรักษ์แม่น้ำโขงอยู่แล้วเข้ามามีส่วนร่วม ด้วยการให้ข้อมูลความเสี่ยงต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นหากการก่อสร้างเขื่อนไซยะ

บุรีเสด็จสิ้น โดยอาศัยการเชื่อมโยงข้อมูลจากเขื่อนอื่นๆ ที่ได้เคยมีการศึกษาผลกระทบภายหลังการก่อสร้างไปแล้วมาเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการนำเสนอไปยังประชาชนที่อยู่ห่างออกไปจากพื้นที่ให้ทราบถึงผลกระทบข้ามพรมแดนที่จะเกิดขึ้น ผ่านการสื่อสารมวลชน และมีการทำสื่อเฉพาะกิจเช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) เว็บไซต์ (Website) ไลน์กรุ๊ป (Line Group) เป็นต้น เข้ามาเป็นช่องทางในการสื่อสาร จะเห็นได้ว่า กลุ่มแกนนำเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด และ NGO มีความพยายามในการใช้ช่องทางการสื่อสารที่มีความหลากหลายมากกว่าที่เจ้าของโครงการหรือหน่วยงานรัฐใช้เพื่อตอบโต้การบิดเบือนข้อมูล เรียกร้องการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยง และร้องขอความชอบธรรมในการปกป้องชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สั่งสมมา

ส่วนที่ 3 แนวทางการบริหารจัดการการสื่อสารความเสี่ยงในการสร้างเขื่อนที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง

ในข้อนี้จะใช้การวิเคราะห์การปฏิบัติตามแนวทางของการจัดการการสื่อสารความเสี่ยงตามแนวคิดการสื่อสารความเสี่ยง (Risk Communication) มาใช้เปรียบเทียบกับการสื่อสารความเสี่ยงที่เจ้าของโครงการ ผู้จัดการโครงการ หรือคณะกรรมการแม่น้ำโขง (MRC : Mekong River Commissions) ทำการสื่อสารไปยังผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงและทางอ้อม (Stakeholders) ของไทยในเรื่องความเสี่ยงต่อผลกระทบข้ามพรมแดนหลังการสร้างเขื่อนไซยะบุรี ตามองค์ประกอบของการดำเนินการสื่อสารความเสี่ยงดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ในการสื่อสารความเสี่ยง

1.1 การสื่อสารความเสี่ยง ควรทำการสื่อสารเพื่อชี้แจงความยาก หรือปัจจัยที่ยังไม่รู้ หรือความขัดแย้งในเรื่องที่เกี่ยวกับ 'Risk' รวมถึงปัญหาของการดำเนินการ แต่ในการสื่อสารความเสี่ยงที่กรมทรัพยากรน้ำ ทำการสื่อสารไปยังประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงนั้น ไม่มีการระบุหรือกล่าวถึง ความเป็นไปได้ที่หลังจากการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีเสร็จสิ้นลง อาจจะก่อให้เกิดผลกระทบข้ามพรมแดนในด้านลบกับพื้นที่ปลายน้ำได้

1.2 การสื่อสารความเสี่ยง ควรทำการสื่อสารเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือความก้าวหน้าของความรู้ และทัศนคติต่อ 'ภัยคุกคาม and risk-taking' ซึ่งกรมทรัพยากรน้ำไม่ได้ให้ความรู้ หรือให้ข้อมูลใหม่เพื่อให้ประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงได้เข้าใจถึงเทคโนโลยีด้านต่างๆ ที่มีการพัฒนามาเพื่อแก้ปัญหาในด้านต่างๆ ที่เคยส่งผลกระทบด้านลบหลังการก่อสร้าง เช่น การไหลผ่านของตะกอนของแม่น้ำ ที่ในช่วงหลังทางเจ้าของโครงการได้ทำเป็นข้อมูลแบบ Infographics หรือ Information Graphic มาอธิบาย เทคโนโลยีที่จะทำให้อะกอนสามารถไหลผ่านตามปกติได้ เป็นต้น

1.3 การสื่อสารความเสี่ยง ควรทำการสื่อสารเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา (Hazard Mitigation) ด้วยการชี้แจงปัญหาหรือความเป็นไปได้ที่จะเกิดผลกระทบด้านลบใดบ้าง เปิดโอกาสให้ชาวบ้านริมฝั่งแม่น้ำโขงที่มีความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติของแม่น้ำโขงเป็นอย่างดี มาร่วมทำการวิจัยทางวิชาการเรื่องผลกระทบข้ามพรมแดนที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งกรมทรัพยากรน้ำเองได้ทำการจัดจ้างบริษัทเอกชนเข้ามาจัดการวิจัยและประเมินผลของผลกระทบข้ามพรมแดนที่อาจจะเกิดขึ้นหลังจากการสร้างเขื่อนไซยะบุรี

1.4 การสื่อสารความเสี่ยง ควรทำการสื่อสารเพื่อกระจายแนวทางปฏิบัติที่ทำให้เกิดความร่วมมือและลดภาวะขัดแย้งอันเนื่องมาจากการรับรู้ความเสี่ยงที่ต่างกัน ซึ่งในส่วนนี้กรมทรัพยากรน้ำ ในฐานะตัวแทน MRC สามารถลดการขัดแย้ง และสร้างความร่วมมือจากชาวบ้านริมฝั่งแม่น้ำโขงได้ ด้วยการสื่อสารข้อมูลที่ตรงต่อความต้องการของชาวบ้านริมฝั่งแม่น้ำโขง หรือชี้แจงถึงความจำเป็นที่ไม่สามารถชี้แจงถึงผลกระทบข้ามพรมแดนที่อาจจะเกิดขึ้น ให้ชาวบ้านริมฝั่งแม่น้ำโขงได้เข้าใจ และแสดงถึงความจริงใจที่จะร่วมมือกับชาวบ้านริมฝั่งแม่น้ำโขงที่จะหาข้อมูลความเสี่ยงต่อผลกระทบด้านลบที่อาจจะเกิดขึ้นมาเสนอในภายหลัง

1.5 การสื่อสารความเสี่ยง ควรทำการสื่อสารเพื่อพัฒนาระบบการจัดการที่เหมาะสมกับการเกิดภาวะวิกฤตต่างๆ เนื่องจากโครงการเขื่อนไซยะบุรี เป็นโครงการก่อสร้างบนอำนาจอธิปไตย ของ สปป ลาว ที่กรมทรัพยากรน้ำ หรือ คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง (MRC : Mekong River Commissions) ไม่สามารถคัดค้านให้ระงับการก่อสร้างได้ กรมทรัพยากรน้ำเอง ควรชี้แจงเหตุผลแก่ชาวบ้านริมฝั่งแม่น้ำโขง และร่วมมือกันป้องกันเหตุการณ์ร้ายในด้านต่างๆ เช่น หากเขื่อนไซยะบุรีได้รับผลกระทบจากแรงสั่นสะเทือนจากแผ่นดินไหวรุนแรง จนเขื่อนแตก ชาวบ้านควรปฏิบัติตนอย่างไรและภาครัฐควรจัดหาระบบในการแจ้งเตือนชาวบ้านริมฝั่งแม่น้ำโขงอย่างไรเพื่อให้ชาวบ้านสามารถอพยพหนีได้ทันต่อเหตุการณ์ เป็นต้น

จากการแนวทางการกำหนดวัตถุประสงค์เบื้องต้น จะเห็นได้ว่าการสื่อสารความเสี่ยงของกรมทรัพยากรน้ำ ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนจากคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง (MRC : Mekong River Commissions) ประเทศไทยในฐานะเจ้าหน้าที่ที่ทราบข้อมูล ระเบียบในการดำเนินการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี และเป็นผู้ให้ข้อมูลต่อประชาชนชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงทั้ง 3 ครั้ง ไม่ได้ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์เพียงพอต่อความต้องการข้อมูล ข่าวสาร เกี่ยวกับความเสี่ยงต่อภัยคุกคามด้านต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น ไม่มีแนวทางในการเยียวยาหากเกิดภัยใดๆ อันเนื่องมาจากผลกระทบข้ามพรมแดนของโครงการเขื่อนไซยะบุรี ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้สอบถามความข้องใจในเรื่องเทคโนโลยีที่นำมาใช้แก้ปัญหาการอพยพของปลา ฯลฯ การประชุมทั้ง 3 ครั้ง ที่เกิดขึ้น เป็นเพียงการให้ข้อมูลทั่วไปของโครงการที่ประชาชนทราบอยู่แล้ว จึงทำให้ไม่เป็นการปฏิบัติไปตามแนวทางของการ

จัดการการสื่อสารความเสี่ยงตามแนวคิดการสื่อสารความเสี่ยง (Risk Communication) เลย อีกทั้งยังก่อให้เกิดความขัดแย้งให้ขยายวงเพิ่มเติมขึ้น จากความพยายามรณรงค์การจัดงานให้เสร็จสิ้นไปตามกระบวนการเท่านั้น แสดงให้เห็นถึงความไม่จริงจังในการให้ข้อมูลโครงการเขื่อนไซยะบุรีแก่ประชาชน ถึงแม้จะเป็นสิทธิ์ตามหลักอธิปไตยของสปป.ลาว ก็ตามที แต่อย่างน้อยกรมทรัพยากรน้ำเองควรต้องอธิบายให้ประชาชนได้เข้าใจว่าเหตุใด จึงไม่สามารถให้ข้อมูลความเสี่ยงแก่ประชาชนได้ และทางราชการได้พยายามดำเนินการเพื่อเรียกร้องให้มีการเปิดเผยข้อมูลอยู่ และดำเนินการอย่างไรไปแล้วบ้าง เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และการให้ความร่วมมือจากประชาชนในการช่วยเหลือภาครัฐ

2. การเลือกใช้ช่องทางของการสื่อสารความเสี่ยงของกรมทรัพยากรน้ำ

การเลือกใช้ช่องทางการสื่อสาร ไปยังกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น มีเพียง 2 ทางคือ

2.1 เอกสารแผ่นพับ ไม่ก็หน้าไม่สามารถอธิบายข้อมูลปริมาณมาก เช่น ข้อมูลของวัสดุที่นำก่อสร้างเขื่อน ผลกระทบภายหลังการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีในด้านต่างๆ

2.2 เว็บไซต์ www.xayaburi.com มีแต่ภาษาอังกฤษ ที่นำมาอธิบายโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีที่มีผลกระทบต่อประชาชนนับสิบล้านคน ย่อมไม่เพียงพอต่อการสื่อสารหรือสร้างให้เกิดความเข้าใจต่อความเสี่ยงต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้

เมื่อช่องทางในการสื่อสารข้อเท็จจริงไปยังประชาชนมีน้อย เป็นการผลักดันให้ประชาชนที่ตื่นกลัวในภัยคุกคามที่อาจจะเกิดขึ้นกับตน ที่มีประสบการณ์หรือมีการรับรู้มาจากข่าวสารเหล่านี้มาบ้างจากเขื่อนที่ล้มเหลวในประเทศไทย และเมื่อประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงได้ข้อมูลจากกรมทรัพยากรน้ำไม่เพียงพอต่อการประเมินความเสี่ยงที่ตนและครอบครัวอาจจะต้องเผชิญ ทำให้ต้องออกไปหาข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่อาจจะได้ข้อมูลที่ผิดหรือไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดชุดข้อมูลในกลุ่มประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นผู้รับสารที่ยากยิ่งต่อการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกันได้ในอนาคต

3. เวทีที่จะสามารถดำเนินการสื่อสารความเสี่ยง

แนวทางการบริหารจัดการการสื่อสารความเสี่ยง ระบุว่าในเวทีที่จะสามารถดำเนินการสื่อสารความเสี่ยง ควรองค์ประกอบในการดำเนินการสื่อสารความเสี่ยงให้มีความครอบคลุมรอบด้านดังนี้

3.1 ตัวแทนของหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกรมทรัพยากรน้ำนั้น ถือเป็นตัวแทนของหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง

3.2 ผู้ให้ข้อมูลด้านกฎระเบียบ ข้อกำหนด หรือกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อของความเสียนั้น ๆ ในกรณีเช่น ไชยะบุรี ควรที่จะเชิญผู้มีความรู้เรื่องกฎหมายระหว่างประเทศมา ให้ข้อมูลเพิ่มเติม

3.3 เอกสารเผยแพร่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ให้ข้อมูลและเนื้อหาที่อธิบายถึงความเสียด้านต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น หรือการลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามที่อาจจะเกิดขึ้น

3.4 เวทีที่จะดำเนินการสื่อสารความเสี่ยงความเปิดให้มีโต้ตอบ และทำความเข้าใจระหว่างผู้ดำเนินการสื่อสารความเสี่ยง และผู้ที่เข้าร่วมงาน

แต่ในการสื่อสารความเสี่ยงของโครงการก่อสร้างเขื่อน ไชยะบุรีนั้น มีเพียงการจัดประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ที่ผู้ดำเนินการสื่อสารความเสี่ยงนั้น คือ กรมทรัพยากรน้ำ เพียงหน่วยงานเดียว และยังเป็นเพียงเวทีเดียวที่ใช้ในการดำเนินการสื่อสารความเสี่ยง ไปยังประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง โดยการประชุมดังกล่าวเกิดขึ้นแบบรวบรัด เพื่อหลีกเลี่ยงความยุ่งยากและการปะทะที่อาจจะเกิดขึ้นหากกลุ่มผู้คัดค้านการก่อสร้างเขื่อน ไชยะบุรีหรือกลุ่ม NGO ที่จะเข้าร่วมงานด้วย อีกทั้งข้อมูลที่ทำการนำเสนอในเวทีดังกล่าวยังถือว่าเป็นเพียงเวทีที่ให้ข้อมูลของโครงการเท่านั้น ไม่ใช่การประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ตามเจตนาของข้อบังคับว่าด้วยการดำเนินการกระบวนการภายใต้ระเบียบปฏิบัติเรื่องการแจ้งให้ทราบ การปรึกษาหารือล่วงหน้าและการตกลง (PNPCA) ของคณะกรรมการแม่น้ำโขง ซึ่งได้กำหนดให้เป็นการปรึกษาหารือ ไม่ใช่แจ้งให้ทราบถึงข้อมูลทั่วไปของการก่อสร้างเขื่อน ไชยะบุรี

4. กลุ่มเป้าหมาย (ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย)

การกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการสื่อสารความเสี่ยงของกรมทรัพยากรน้ำ ที่ต้องทำการสื่อสารความเสี่ยงเกี่ยวกับผลกระทบด้านลบหลังการก่อสร้างเขื่อน ไชยะบุรี คือ

4.1 ประชาชนไทยที่อาศัยพื้นที่ริมแม่น้ำโขงเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย และประชาชนไทยที่มีแหล่งทำกินติดริมแม่น้ำโขงซึ่งกลุ่มดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย ทางตรงของโครงการเขื่อน ไชยะบุรี เพราะเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะสูญเสียทั้งที่อยู่อาศัย และแหล่งทำกินเลี้ยงชีพ

4.2 ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย ทางอ้อมคือ ประชาชนที่อยู่พื้นที่แม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขง ประชาชนไทยในพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งรวมไปถึงประชาชนทั้งประเทศ เพราะหากเกิดผลกระทบข้ามพรมแดนตามที่นักวิชาการคาดการณ์ไว้จริง จะส่งผลกระทบต่อเหล่านั้นจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม การอพยพย้ายถิ่นฐาน และระบบนิเวศน์ของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของแม่น้ำโขง ซึ่งนับได้ว่าเราทุกคนคือผู้ที่อาจจะได้รับผลกระทบด้านลบทางอ้อมจากการก่อสร้างเขื่อน ไชยะบุรี

ดังนั้น เจ้าของโครงการเขื่อนไซยะบุรี คณะกรรมการแม่น้ำโขง(MRC : Mekong River Commissions) หรือ กรมทรัพยากรน้ำ ผู้เป็นตัวแทนในการสื่อสารความเสี่ยงต่อผลกระทบข้ามพรมแดนของเขื่อนไซยะบุรี ควรให้ความสำคัญในการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงในทุกๆ ด้านที่อาจจะเกิดขึ้น รวมถึงการเยียวยาหากเกิดภัยคุกคาม ต่อประชาชน อย่างจริงจังและจริงใจ แต่ในการจัดการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ทั้ง 3 ครั้ง ที่จัดขึ้น มีเพียงกลุ่มผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย ทางอ้อม คือประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ชั้นในของจังหวัดหรือแม่น้ำสาขา ซึ่งจะได้รับผลกระทบ โดยอ้อม ทำให้การสื่อสารความเสี่ยงดังกล่าวเป็นการสื่อสารที่ไม่เกิดประโยชน์ และส่งผลให้เกิดความคลางแคลงใจระหว่างผู้ทำการสื่อสารและกลุ่มเป้าหมายหลักของการสื่อสารความเสี่ยงในการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารความเสี่ยงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี ที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง” สามารถนำผลการวิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจในการอภิปรายผล โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

การอภิปรายผลการวิจัยส่วนที่ 1 คณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีมีการสื่อสารเรื่องความเสี่ยงเกี่ยวกับผลกระทบด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นหลังการก่อสร้างเขื่อนกับชาวบ้าน ได้ผลที่ล้มเหลว ไม่ตรงกับความต้องการข่าวสารหรือข้อมูลที่ชาวบ้านต้องการและขยายจากความต้องการข้อมูลการดำเนินการแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นไปสู่การต่อต้านโครงการ โดยผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการสื่อสารของทฤษฎีหน้าที่การสื่อสาร(Lasswell's Model of Communication) มาปรับเป็นองค์ประกอบหลัก และ แนวคิดการสื่อสารความเสี่ยง (Risk Communication) มาปรับเป็นองค์ประกอบรอง ในการอภิปรายผลการวิจัยในส่วนที่ 1 ดังนี้

1. ทฤษฎีหน้าที่การสื่อสาร (Lasswell's Model of Communication)

1.1 ใคร (Who) เป็นผู้ส่งหรือทำการสื่อสารในการวิจัยนี้ผู้ที่ทำหน้าที่ผู้ส่งหรือทำการสื่อสาร คือ กรมทรัพยากรน้ำ เจ้าโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีคือ สปป. ลาว และผู้ได้รับสัมปทานในการดำเนินการ คือ บริษัท ช. การช่าง ซึ่งมีขาดความใกล้ชิดและยังมีทัศนคติด้านลบกับกลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง

หากพิจารณาตามทฤษฎีหน้าที่การสื่อสาร (Lasswell's Model of Communication)กรมทรัพยากรน้ำ ถือว่าเป็นหน่วยงานที่เหมาะสมที่จะเป็นทำหน้าที่ส่งสารไปยังประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงแต่เมื่อนำแนวคิดการสื่อสารความเสี่ยง (Risk Communication) มาวิเคราะห์ประกอบเพิ่ม จะเห็นว่ากรณีที่กรมทรัพยากรน้ำซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านความเสี่ยงในกรณีก่อสร้างเขื่อนทำหน้าที่ส่ง

สารไปยังประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงที่มีความคาดหวังอย่างสูงว่าจะสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นภายหลังการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี กับประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงได้มากพอที่จะนำข้อมูลเหล่านั้นไปปรึกษาหารือกันในกลุ่มผู้ที่จะได้รับผลกระทบที่จะใช้ข้อมูลความเสี่ยงต่อผลกระทบข้ามพรมแดนมาทำการตัดสินใจในการเลือกวิธีหรือหามาตรการป้องกันความเสี่ยงต่อภัยคุกคามที่อาจจะเกิดขึ้นกับตนเองได้

1.2 พูดยอะไรด้วยวัตถุประสงค์อะไร (Says What, With What Purpose) ในการวิจัยนี้เนื้อหาของข่าวสารที่ส่งไปยังผู้รับสารนั้น ผู้ส่งสารมีวัตถุประสงค์ของการสื่อสารเพียงแต่ทำตามข้อบังคับว่าด้วยการดำเนินการภายใต้ระเบียบปฏิบัติเรื่องการแจ้งให้ทราบ การปรึกษาหารือล่วงหน้าและการตกลง (PNPCA) ของคณะกรรมการแม่น้ำโขง ที่ได้กำหนดไว้เท่านั้น ไม่ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสารความเสี่ยง ซึ่งตามแนวคิดการสื่อสารความเสี่ยง (Risk Communication) ได้ให้ความแตกต่างระหว่างการสื่อสารความเสี่ยง และการสื่อสารทั่วไป สามารถอธิบายด้วย 3 ภารกิจหลักของ **Risk Communication** ดังต่อไปนี้

1) การสื่อสารความเสี่ยงทำหน้าที่ให้ข้อมูล (Informing) เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในข้อมูลที่ส่งออกไป แต่การสื่อสารของกรมทรัพยากรน้ำมีเพียงการให้ข้อมูลเบื้องต้นของโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีและยังมีการใช้คำศัพท์ที่มีความหมายซับซ้อน ไม่สามารถทำให้ผู้รับสารหรือประชาชนที่เข้าร่วมการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) เข้าใจเนื้อหา ข้อมูล ที่กรมทรัพยากรน้ำสื่อสารได้

2) การสื่อสารความเสี่ยงทำหน้าที่สร้างแรงจูงใจและโน้มน้าว (Persuading) เพื่อสามารถเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมได้ การสื่อสารของกรมทรัพยากรน้ำถึงแม้จะให้ข้อมูลของโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับเช่น ได้กำลังไฟฟ้าสำหรับการใช้ในประเทศไทยเพิ่มขึ้น แต่ประโยชน์ดังกล่าวไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงที่ส่วนมากประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน และเกษตรริมโขง การยกเรื่องดังกล่าวจึงไม่สร้างแรงจูงใจและโน้มน้าว (Persuading) เพื่อสามารถเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมต่อประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงได้

3) การสื่อสารความเสี่ยงทำหน้าที่ให้คำปรึกษา (Consulting) เพื่อให้เกิดการปรึกษาหารือ (การมีส่วนร่วมนั่นเอง) ในการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) มีการเปิดให้ผู้เข้าร่วมฟังการประชุมสามารถสอบถามข้อสงสัยเรื่องต่าง ๆ ได้ ในภายหลังจากที่กรมทรัพยากรน้ำได้ทำการบรรยายเสร็จสิ้น ซึ่งเมื่อประชาชนที่เข้าร่วมการประชุมสอบถามถึงความเสี่ยงต่อผลกระทบข้ามพรมแดนที่อาจจะเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรน้ำ เลี่ยงที่จะตอบคำถามนั้นด้วยการระบุตาม สปป.ลาว ว่า ไม่มีผลกระทบข้ามพรมแดน

ดังนั้น การสื่อสารของกรมทรัพยากรน้ำในการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ทั้ง 3 ครั้งที่เกิดขึ้นจึงถือว่าเป็นเพียงการแจ้งให้ทราบไม่เกิดการสื่อสารในลักษณะการปรึกษาหารือ (การมีส่วนร่วมนั่นเอง)

1.3 ผู้ส่งสารทำการส่งข่าวสารโดยใช้วิธีการและช่องทางใด (By What Means, in What Channel) ผู้ส่งสารคือกรมทรัพยากรน้ำ เจ้าโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีคือ สปป. ลาว และผู้ได้รับสัมปทานในการดำเนินการ คือ บริษัท ช. การช่าง ใช้ในการสื่อสารข้อมูลจำนวนมากไปยังกลุ่มเป้าหมายคือ ประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง มีเพียงการประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ทั้ง 3 ครั้ง และ เว็บไซต์ www.xayaburi.com เท่านั้น ซึ่งไม่สามารถส่งสารที่มีปริมาณข้อมูล และเนื้อหาที่มีจำนวนมากไปยังผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายคือ ประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง ได้

1.4 ส่งไปยังใครในสถานการณ์อะไร (To Whom, in What Situation) กลุ่มเป้าหมายในการส่งสารนี้คือ ประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง ในสถานการณ์ที่มีความสำคัญต่อชีวิต ความเป็นอยู่ต่อไปในอนาคตของผู้รับสาร ที่อาจจะต้องสูญเสียทั้งแหล่งทำมาหากินและถิ่นที่อยู่อาศัย

เมื่อนำ แนวคิดการสื่อสารความเสี่ยง (Risk Communication) ที่ระบุถึงการสื่อสารความเสี่ยงที่ต้องเกี่ยวข้องกับข้อมูลจำนวนมาก เพื่อที่จะอธิบายถึงลักษณะของเพื่อที่จะอธิบายถึงลักษณะของภัยคุกคาม ความเสี่ยง และผู้ส่งสารหรือกรมทรัพยากรน้ำ จำเป็นจะต้องมีมากกว่าความเข้าใจทางวิชาการ แต่จะต้องเข้าใจถึงผู้รับสารคือ ประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งมีพื้นฐานการรับรู้ที่แตกต่างกันในเรื่อง เช่น ความเชื่อของท้องถิ่น ศาสนา ประสบการณ์ในอดีต ฯลฯ เพื่อที่จะสามารถเข้าใจได้ถึงระดับของความกังวล ความคิดเห็น หรือปฏิกิริยาของผู้ที่มีความเสี่ยงต่อผลกระทบกับภัยคุกคาม นอกจากนี้ยังรวมถึงกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกัน

การสื่อสารความเสี่ยงถือว่าการสื่อสารที่จะช่วยให้ผู้มีส่วนได้เสียทั้งทางตรงคือ ประชาชนไทยที่มีถิ่นอาศัยหรือแหล่งทำมาหากินอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง และทางอ้อม คือประชาชนไทยทั่วไป (Stake Holder) เข้าใจในความเสี่ยงที่ตนกำลังเผชิญดีขึ้น และมีความเป็นไปได้ที่จะสามารถตัดสินใจเลือกทางเลือกในการบรรเทาที่เหมาะสมกับปัญหามากที่สุด จะต้องดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสารความเสี่ยงเพื่อให้ไปถึงเป้าหมายของการสื่อสารความเสี่ยงที่ได้ตั้งไว้ และคงไว้ซึ่งความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ (Trust and Confident) ซึ่งในวัตถุประสงค์ของการสื่อสารความเสี่ยงที่กรมทรัพยากรน้ำ ทำการสื่อสาร ไปยังประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงในสถานการณ์ที่สุ่มเสี่ยงต่อการเกิดภัยคุกคามร้ายแรงนั้น ไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ (Trust and Confident) ให้เกิดขึ้นได้เลย

อย่างไรก็ตามความรู้เกี่ยวกับ ‘ภัยคุกคาม’ และ ‘ความเสี่ยง’ ในประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงในแต่ละกลุ่มนั้นยังไม่เท่ากันอันเนื่องจากปัจจัยหลายๆ ประการ ตามการอธิบายไว้ว่า เหตุที่มีผลต่อการรับรู้ในเรื่องของความเสี่ยง (Risk Perception) ในกลุ่มประชกรนั้นมีอยู่ 2 แบบตามจำแนกใน ตารางที่ 5.1 ได้แก่

ตารางที่ 5.1 ความแตกต่างระหว่าง Technical Rationality และ Cultural Rationality

Technical rationality	Cultural rationality
<ul style="list-style-type: none"> - เชื่อถือในหลักวิทยาศาสตร์ วิธีการ ต้องสามารถอธิบายได้ โดยมีเหตุผลสนับสนุน (Evidence Based) - ทำงานผ่านเจ้าพนักงาน และผู้เชี่ยวชาญ - การวิเคราะห์และตีความมีขอบเขตที่แน่นอน และมักเป็นในเจาะลึก (In-depth Interview) ที่มีประเด็นเฉพาะ - ความหมายของ ‘Risk’ บัญญัติขึ้นตามข้อมูล และเหตุผลทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น ไม่ขึ้นกับบุคคล - มุ่งเน้นอธิบายด้วยค่าในเชิงปริมาณ เช่น ค่าทางสถิติ ค่าทางคณิตศาสตร์ หรือความน่าจะเป็น - ให้ความสำคัญในเรื่องของความสม่ำเสมอและเป็นสากล - มักจะใช้หลักทางวิทยาศาสตร์ในแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง - ถ้าผลกระทบนั้นไม่สามารถพิสูจน์ได้ตามหลักทางวิทยาศาสตร์ ให้ถือว่าไม่มีความเกี่ยวข้อง (Irrelevant Evidence) 	<ul style="list-style-type: none"> - เชื่อถือในวัฒนธรรม การเมือง และวิถีแห่งประชาธิปไตย - อาศัยความเห็นของส่วนใหญ่ หรือธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมา - การวิเคราะห์ตีความมักเป็นในเชิงกว้าง และมักจะอิงกับเหตุการณ์หรือข้อความในอดีตที่เคยประสบความสำเร็จ - ความหมายของ ‘Risk’ ขึ้นกับบุคคล หรือกลุ่มคน - สนใจเฉพาะที่กระทบต่อตนเองหรือครอบครัว - มองเฉพาะเจาะจงที่จุดใดจุดหนึ่ง ไม่สนใจว่าการกระทำนั้นมีความสม่ำเสมอหรือไม่ - ไม่เป็นไปตามหลักทางวิทยาศาสตร์หลักเกณฑ์จากวัฒนธรรมของกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญ - ความเสี่ยงใดที่ไม่สามารถคาดเดา หรือทำความเข้าใจได้ต้องนำมาพิจารณาหมด (Relevant Evidence)

1) ข้อพิจารณาทางวิชาการ (Technical Rationality) จากการวิจัยพบว่าคือ NGO และกลุ่มแกนนำประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มแม่น้ำโขงบางท่านที่มีความรู้เกี่ยวกับด้านวิศวกรรมหรือประสบการณ์ต่อผู้ดำเนินการก่อสร้างเขื่อนในประเทศไทยมาก่อน

2) ข้อพิจารณาทางความเชื่อหรือแนวปฏิบัติ (Cultural Rationality) ในกลุ่มนี้จากการวิจัยพบว่าคือ กลุ่มประชาชนไทยที่อยู่ริมแม่น้ำโขงที่ไม่มีความรู้ด้านวิศวกรรมหรือประสบการณ์ต่อผู้ดำเนินการก่อสร้างเขื่อนในประเทศไทยมาก่อน ซึ่งกลุ่มหลังนี้มีจำนวนมาก

1.5 ได้ผลอย่างไรในปัจจุบันและอนาคต (With What Effect, Immediate and Long Term) ผลที่เกิดหลังจากการสื่อสารที่ผู้ส่งสารคือกรมทรัพยากรน้ำ เจ้าโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีคือ สปป. ลาว และผู้ได้รับสัมปทานในการดำเนินการ คือ บริษัท ช. การช่าง ที่สื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายคือ ประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง คือความขัดแย้งและความไม่ไว้วางใจต่อหน่วยงานรัฐที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นของประชาชนไทยริมฝั่งโขง จนเกิดเป็นการตอบโต้และแสดงอริยขัดแย้งด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเดินประท้วง หรือการใช้ความรุนแรงเพื่อล้มการนัดประชุม PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement)

ซึ่งผลการวิจัยในส่วนที่ 1 นี้มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พัชรมณี เย็นมันคง (2539) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารในภาวะความเสี่ยงของผู้รับสารในเขตที่จะมีการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังความร้อนจากขยะ จังหวัดเชียงใหม่” ดังนี้

1) ในเรื่องของแหล่งข้อมูล ความใกล้ชิดทางสภาพภูมิศาสตร์และความมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ทำให้สื่อบุคคลเป็นแหล่งข้อมูลที่ผู้รับสารเลือกเปิดรับและแสวงหาข่าวสารมากที่สุด เนื่องจากให้ข้อมูลที่ตรงกับความต้องการรับรู้ข่าวสารของผู้รับสารทั้งนี้ตรงกับกรณีของเขื่อนไซยะบุรีเพราะชาวบ้านให้ความเชื่อถือกับกลุ่มเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขง และกลุ่ม Non-Governmental Organization (NGO) ที่ลงพื้นที่สม่ำเสมอ มากกว่านักวิชาการที่จากกรมทรัพยากรน้ำซึ่งเข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวแทนเลขาธิการกรมทรัพยากรแม่น้ำโขงในการจัดประชุม PNPCA ทั้ง 3 ครั้ง ที่ไม่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มชาวบ้านผู้รับสาร

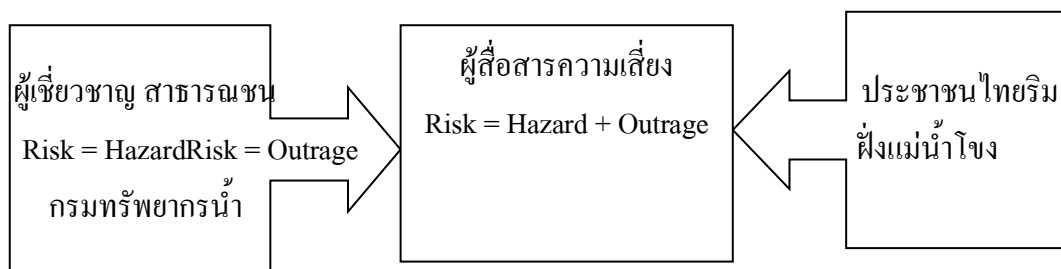
2) ผู้ส่งสารที่เป็นแหล่งข้อมูล 3 แหล่ง คือสื่อบุคคล สื่อมวลชนและกลุ่มคัดค้าน (ยกเว้นแหล่งข้อมูล กฟภ.) กลับเปลี่ยนแปลงท่าทีที่มีต่อการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังความร้อนจากขยะจังหวัดเชียงใหม่ จากจุดยืนที่ประนีประนอมมาเป็นคัดค้าน ทั้งนี้ตรงกับกรณีของเขื่อนไซยะบุรีเพราะจากเดิมที่ชาวบ้านต้องการข้อมูลว่าโครงการเขื่อนไซยะบุรีมีการป้องกันปัญหาต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นภายหลังการก่อสร้างเขื่อนอย่างไรบ้าง เช่น กรณีการอพยพของปลาชนิดต่างๆ เป็นต้น แต่กลับไม่ได้รับการชี้แจง หรือให้ข้อมูลเหล่านี้เพิ่มเติมทำให้เหตุการณ์ลุกลามไปสู่การต่อต้านการ

ก่อสร้าง และการฟ้องร้องต่อศาลปกครองเพื่อยุติการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีในผลการวิจัยทั้งคู่พบว่า ผู้รับสารมีความคิดและการแสดงออกที่รุนแรงขึ้นกว่าเดิม

การอภิปรายผลการวิจัยส่วนที่ 2 ผลสะท้อนกลับจากการสื่อสารเรื่องความเสี่ยงที่ คณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีต่อชาวบ้านคนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีนั้นผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการสื่อสารของ ทฤษฎีหน้าที่การสื่อสาร (Lasswell's Model of Communication) แนวคิดการสื่อสารความเสี่ยง (Risk Communication) และแนวคิด ประชาสังคม (Civil Society concept) มาปรับเป็น องค์ประกอบในการอภิปรายผลการวิจัยในส่วนที่ 2 ดังนี้

เมื่อนำผลการวิจัยมาวิเคราะห์ตาม ทฤษฎีหน้าที่การสื่อสาร (Lasswell's Model of Communication) จะพบว่า การที่ผู้รับสารหรือประชาชนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงไม่ได้รับสารหรือ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบข้ามพรมแดนที่อาจจะส่งผลกระทบต่อการค้ารังสีภายหลัง จากการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี จากกรมทรัพยากรน้ำ ซึ่งทำหน้าที่ผู้ส่งสาร ในการประชุม PNPCA ทั้ง 3 ครั้ง จึงส่งผลสะท้อนกลับจากการสื่อสารเรื่องความเสี่ยงที่คณะกรรมการแม่น้ำโขงในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีต่อชาวบ้านคนไทยริมฝั่งแม่น้ำโขงที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีนั้น ด้วยการคัดค้านการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีที่รุนแรง และขยายตัวเป็นวงกว้างขึ้นจากกลุ่มเล็กๆ ไปสู่การเป็นกลุ่มที่ใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ ผ่านการที่กลุ่ม เครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโขง และกลุ่ม Non-Governmental Organization (NGO) ในพื้นที่ได้มีการแสดงออกในคัดค้านโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีด้วยกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นทั้งในพื้นที่และผ่านสื่อสารมวลชนที่เข้าไปทำข่าว จนมีหลายองค์กรที่ยื่นมือเข้าช่วยเหลือชาวบ้านที่ทำการคัดค้านจนนำไปสู่การยื่นฟ้องศาลปกครองที่ยื่นฟ้องหน่วยงานราชการ 5 หน่วย ได้แก่ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพข.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงพลังงาน และคณะรัฐมนตรี ต่อศาลปกครอง ฐานกระทำการโดยมิชอบในการทำสัญญาซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนไซยะบุรี สปป.ลาว

แนวคิดการสื่อสารความเสี่ยง (Risk Communication) กล่าวถึงการแก้ไขเหตุการณ์ ชัดแย้งสูงลักษณะนี้ ด้วยการให้ผู้สื่อสารความเสี่ยงที่มีความรู้ด้านความเสี่ยงต่างๆ จากการก่อสร้าง เขื่อน และต้องความชำนาญด้านการสื่อสารเป็นอย่างดี เข้ามาเป็นตัวแทนการทำหน้าที่สื่อสารแทน กรมทรัพยากรน้ำ สปป.ลาว และ บริษัท ช การช่าง เพื่อทำหน้าที่ประสานงาน และลดข้อขัดแย้งที่ อาจจะเกิดขึ้นได้ (ภาพที่ 5.1)

ภาพที่ 5.1 ความเชื่อมโยงระหว่าง ผู้เชี่ยวชาญ – ผู้สื่อสารความเสี่ยง- สาธารณชน

และในการรวมกลุ่มกันของกลุ่มประชาชน 8 จังหวัด ลุ่มแม่น้ำโขง นั้นเป็นผลมาจากภาคสังคมหรือประชาชนที่มีความเข้มแข็งและก่อให้เกิดดุลยภาพทางสังคม ตามแนวคิด ประชาสังคม (Civil Society Concept) จากการที่ประชาชนไทยริมหิ้งแม่น้ำโขงมีวัตถุประสงค์ความหลากหลายของชุมชนทั้ง 8 จังหวัดริมหิ้งแม่น้ำโขง และชุมชนทั้งหมดต่างมีความเชื่อร่วมกันที่จะปกป้องถิ่นที่อยู่อาศัยของตน และความมั่นคงทางอาหารจากผลกระทบด้านลบข้ามพรมแดนที่จะเกิดขึ้นหลังการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเกิดการรวมตัวกันอย่างมีระบบในการจัดการในระดับกลุ่มมีการเรียนรู้ร่วมกัน ตามนัยยะของการพัฒนาที่ความเข้มแข็งของชุมชน (Community Strengthening) จนให้เกิดประชาสังคมที่เข้มแข็ง ที่แม้กลุ่มประชาชน 8 จังหวัด ลุ่มแม่น้ำโขง จะมีการประท้วงหรือรณรงค์คัดค้านการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีในวิธีการต่างๆ แต่ยังไม่รุนแรงจนถึงขั้นการปฏิเสธรัฐ (State Disobedience) ดังจะเห็นได้จากการยื่นฟ้องศาลปกครองที่ยื่นฟ้องหน่วยงานราชการ 5 หน่วย ได้แก่ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพข.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงพลังงาน และคณะรัฐมนตรี ต่อศาลปกครอง ฐานกระทำการโดยมิชอบในการทำสัญญาซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนไซยะบุรี สปป.ลาว

ซึ่งผลสรุปการวิจัยมีความสอดคล้องกับ รมณา คำดีเกิด (2554) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความตื่นตัวด้านสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง จังหวัดอุบลราชธานี จากโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนบ้านกุ่ม” ในเรื่องการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนบ้านกุ่ม เป็นการสร้างบรรทัดฐานใหม่ โดยรัฐจะต้องมีความรอบคอบต่อระเบียบวิธีที่ถูกต้องตามกฎหมายและให้ความสำคัญกับภาคประชาชนมากขึ้น ในส่วนของประชาชน ก็ควรเรียนรู้วิธีรับมือกับโครงการต่างๆ ของรัฐที่จะเข้ามากระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน และยังคงสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พวงพนา คุณวัฒน์ (2545) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล”

ซึ่งมีแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองและสิทธิชุมชน และแนวคิดเรื่องสิทธิในการสื่อสารของพลเมือง เป็นแนวทางในการศึกษา และผลการวิจัยพบว่า กลุ่มชาวบ้านมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อที่จะ สื่อสารกับรัฐบาลและสาธารณะในหลายแนวทาง ซึ่งทั้ง 2 งานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นสอดคล้องกับ ผลสะท้อนกลับของกลุ่มเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโจงหลังการสื่อสารความเสี่ยงผ่านการ ประชุม PNPCA ทั้ง 3 ครั้ง เนื่องจากชาวบ้านและกลุ่มเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโจง ที่ได้ เรียนรู้และมีประสบการณ์มาจากกรณีการก่อสร้างเขื่อนต่างๆในประเทศไทยที่ส่งผลกระทบต่อด้านลบ หลังการก่อสร้างเขื่อนนั้น ทำให้ชาวบ้านและเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด กลุ่มน้ำโจงร่วมมือกับ กลุ่ม Non-Governmental Organization (NGO)ในพื้นที่จัดกิจกรรมต่างๆ ที่แสดงถึงการคัดค้านการ ก่อสร้างเขื่อน ไชยะบุรีด้วยวิธีการต่างๆ และเลือกที่จะฟ้องศาลปกครองเพื่อให้เกิดการคุ้มครอง ชั่วคราวและอาจจะตั้งระงับการก่อสร้างหรือแม้กระทั่งยกเลิกสัญญาของโครงการก่อสร้างเขื่อน ไชยะบุรีได้ในอนาคต

การอภิปรายผลการวิจัยส่วนที่ 3 การปฏิบัติตามแนวทางของการจัดการการสื่อสารความเสี่ยงต่อผู้มีส่วนร่วม ทั้งทางตรงและทางอ้อม (Stakeholders) ในการสร้างเขื่อนไชยะบุรี ผู้วิจัยได้ นำเอาแนวคิดประชาสังคมเข้ามาเป็นองค์ประกอบในการอภิปรายผลการวิจัยในส่วนที่ 3 ดังนี้

จากผลสรุปการวิจัยแนวทางการจัดการการสื่อสารความเสี่ยงของผู้ที่ทำหน้าที่ผู้ส่งหรือ ทำการสื่อสาร คือ กรมทรัพยากรน้ำ เจ้าโครงการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรีคือ สปป. ลาว และผู้ได้รับ สัมปทานในการดำเนินการ คือ บริษัท ช. การช่าง ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามแนว ทางการสื่อสารความเสี่ยงตามหลักสากลที่จะต้องให้ความสำคัญต่อการสื่อสารความเสี่ยงไปยัง ประชาชนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งทางตรงและทางอ้อม นั่นคือประชาชนไทยริมแม่น้ำโจงและ ประชาชนไทยทั่วไป โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนไทยริมแม่น้ำโจงที่ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง ทางตรงเพราะกลุ่มบุคคลเหล่านี้คือผู้ที่มีความเสี่ยงที่จะสูญเสียถิ่นที่อยู่อาศัย อดกลืนภัย หรือแหล่งที่ ทำมาหากิน ไป หรือในกรณีที่เลวร้าย หากเขื่อนที่ก่อสร้างเสร็จไปแล้วนั้นเกิดแตก หรือชำรุด เสียหายจนไม่สามารถซ่อมแซมได้ทัน กลุ่มบุคคลเหล่านี้อาจจะเสียชีวิตได้จากการละลาย ไม่ใส่ใจ ต่อความเสี่ยงต่อผลกระทบด้านลบที่อาจจะเกิดขึ้นได้หลังการก่อสร้างเขื่อนเสร็จสิ้นไปแล้ว

ตามแนวคิดประชาสังคม (Civil Society Concept) การรวมตัวกันของภาครัฐหรือ “รัฐา นุภาพ” และภาคธุรกิจหรือ “ชนาภาพ” ที่ก่อนหน้านี้ทั้ง 2 ภาคส่วนมีความเข้มแข็งจนเกิดเป็น ความอ่อนแอของภาคประชาชน ซึ่งเรียกว่า “สังคมนุภาพ” และเมื่อการที่ประชาชนหรือชุมชน เกิดการรวมตัวกันอย่างมีระบบและมีความเชื่อมโยงต่อกันอย่างมีนัยยะ จนเกิดเป็นความเข้มแข็งที่ จะเข้ามาถ่วงดุลของ “สังคมนุภาพ” จนเกิดเป็นประชาสังคม (Civil Society Concept) แต่การจะ ขับเคลื่อนรู้และความเข้าใจของทั้ง 3 ภาคส่วนมาประสานกัน จนเกิดเป็นความร่วมมือเบญจภาคี

หรือ พหุภาคี เพื่อให้เกิดพลวัตในการผลักดันการพัฒนาและสร้างการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม

กรณีนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ สมใจ อรุณชาติตระกูล (2546) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความปลอดภัยของชุมชนท้ายเขื่อน : ศึกษากรณี ชุมชนท้ายเขื่อนศรีนครินทร์ บ้านแก่งแคบ ตำบลท่ากระดาน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี” ที่มีผลการวิจัยพบว่า องค์กรเจ้าของเขื่อนควรมีมาตรการหรือกิจกรรมในการปรับปรุงและนำแผนปฏิบัติการฉุกเฉินมาใช้ ควรมีการประสานงานระหว่างองค์กรต่างๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของประชาชนในพื้นที่ควรจัดทำแผนของตนเองและให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของกฟผ. ซึ่งกรณีเขื่อนไซยะบุรีเอง ก็มีความเชื่อมโยงกับการทำงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต(กฟผ.) ที่เป็นคู่สัญญาซื้อขายไฟฟ้ากับสปป.ลาว จึงมีหน้าที่หลักสำคัญที่จะให้ข้อมูลความเสี่ยงด้านต่างๆ โดยเฉพาะข้อมูลความปลอดภัยและการปฏิบัติตนหากเกิดเหตุร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นจากการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรีได้

5.3 ข้อจำกัดในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารความเสี่ยงการสร้างเขื่อนไซยะบุรี ที่มีผลกระทบต่อชาวไทยริมฝั่งแม่น้ำโขง” คือความซับซ้อนของกฎหมายระหว่างประเทศ ที่เข้ามามีส่วนสำคัญในการศึกษา เนื่องจากการให้ข้อมูลบางอย่างของกลุ่มเป้าหมายถูกกำหนดไว้ด้วยกฎหมายระหว่างประเทศและส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกด้วย ทำให้ข้อมูลบางเรื่อง บางส่วน ไม่สามารถเปิดเผยสู่สาธารณชนได้ และยังมีเรื่องของข้อพิพาททางด้านผลกระทบด้านลบที่บางเรื่องจำเป็นต้องใช้เวลานานปีในการที่จะพิสูจน์ให้เห็นผลของคำกล่าวอ้างต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น เขื่อนจิน(เขื่อนสามผา)คือต้นเหตุของน้ำที่ท่วมพื้นที่เกษตรกรรมริมโขงของชาวไทยริมฝั่งโขงจริงหรือไม่ หรือ การกล่าวอ้างของเจ้าโครงการที่ว่า โครงสร้างพลังน้ำไซยะบุรีก่อสร้างในรูปแบบ Run-of-River ซึ่งมีปริมาณน้ำที่ไหลเข้าเท่ากับปริมาณน้ำที่ไหลออกจาก โครงการ ไม่มีการกักเก็บน้ำ หรือ เบี่ยงน้ำออกจากแม่น้ำโขง ดังนั้น ปริมาณน้ำที่ไหลผ่านโครงการจะเป็นไปตามปริมาณน้ำตามธรรมชาติ เพราะไม่มีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เหมือนเขื่อนประเภทกักเก็บที่มีอ่างเก็บน้ำต่างๆ ไป การก่อสร้างจะทำให้ระดับน้ำในแม่น้ำโขงสูงขึ้นเฉพาะบริเวณที่ตั้งโครงการฯ ไปถึงตอนใต้ของเมืองหลวงพระบาง โดยมีระดับน้ำใกล้เคียงกับระดับน้ำสูงสุดในฤดูน้ำหลากตามธรรมชาติ ส่วนตอนล่างของแม่น้ำโขงจะมีระดับน้ำปกติตามธรรมชาติ นั้นจะสามารถทำงานได้อย่างคำกล่าวอ้างจริงหรือไม่ เป็นต้น เรื่องราวเหล่านี้ล้วนแต่เป็นข้อสันนิษฐานที่ต้องรอการพิสูจน์จากนักวิชาการ เพื่อใช้เป็นข้อเรียกร้องต่อการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงของผลกระทบข้ามพรมแดนที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งการพิสูจน์ตามหลักวิชาการเหล่านี้จำเป็นต้องใช้เวลาในการพิสูจน์ข้อเท็จจริง ซึ่งทำให้ เจ้าหน้าที่

ของกรมทรัพยากรน้ำ ระวังอย่างมากในการให้ข้อมูลที่ยังรอการพิสูจน์หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงต่อภัยคุกคามด้านต่างๆ ของเขื่อนไซยะบุรีที่อาจจะเกิดขึ้น และในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยเข้าไปสัมภาษณ์กลุ่มเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัด นั้น เป็นช่วงเวลาที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ออกประกาศฉบับ 7 ห้ามชุมนุมทางการเมือง หรือมั่วสุมตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ ทำให้กลุ่มแกนนำต้องหยุดกิจกรรมต่างๆ ที่จะเข้าข่ายขัดกับประกาศฉบับนี้ การหาข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์ในกิจกรรมที่จะจัดขึ้น จึงต้องยุติลงทันที มีเพียงการประชุมกลุ่มผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย ที่ยื่นฟ้องต่อศาลปกครองเท่านั้นที่ได้รับอนุญาตให้จัดขึ้น โดยมีเจ้าหน้าที่ทหารเข้าร่วมสังเกตการณ์ด้วย

5.4 ข้อเสนอแนะ

5.4.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า หน่วยงานของกรมทรัพยากรน้ำเห็นถึงความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นของผลกระทบข้ามพรมแดน หากแต่ไม่สามารถให้ข้อมูลความเสี่ยงเหล่านั้นกับประชาชนทั่วไปได้ เพราะติดข้อกฎหมายระหว่างประเทศ และจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกด้วย หากข้อมูลเหล่านั้นเป็นเพียงข้อมูลที่เป็นการคาดการณ์ไม่มีหลักการทางวิชาการ หรือผลการวิจัยจากหน่วยงานที่มีความน่าเชื่อถือมารองรับ ทางกรมทรัพยากรน้ำ จึงยื่นเรื่องขอให้รัฐบาลอนุมัติงบประมาณในการศึกษาผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นได้ หากมีการก่อสร้างเขื่อนใดๆ ก็ตามขึ้นบนแม่น้ำโขงสายหลัก แต่การกระทำนี้ไม่ได้รับความเห็นด้วยจากประชาชน และกลุ่มแกนนำในพื้นที่ เนื่องจากความไม่เชื่อใจ ไม่ไว้วางใจ ในการทำงานของภาครัฐ ซึ่งเป็นอคติที่มีอยู่ตามประสบการณ์ของชาวบ้าน ที่เคยพบเห็นมาก่อนจากกรณีเขื่อนต่างๆ ในประเทศที่มีผลประโยชน์ทับซ้อนเข้ามาเกี่ยวข้อง และผลของความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันนี้ ทำให้ไม่เกิดความร่วมมือระหว่างกัน ซึ่งหากนำเอารูปแบบการทำงาน โดยใช้พลังแบบเบญจภาคี (ภาครัฐ/ภาควิชาการ/ภาคประชาชน/ภาคเอกชน/ภาคประชาสังคมและสื่อ) เข้ามาใช้ในกรณีนี้ จะทำให้เกิดความร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งในการปกป้องผลกระทบด้านลบที่อาจจะเกิดขึ้น เพราะผลกระทบด้านลบที่อาจจะเกิดขึ้นนี้ ไม่ได้ส่งผลกระทบเพียงแต่ชาวบ้านไทยริมแม่น้ำโขงเท่านั้น หากแต่ส่งผลกระทบอย่างเป็นลูกคลื่นต่อทุกพื้นที่และประชาชนอีกหลายสิบล้านคนอีกด้วย

5.4.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาการปรับตัวในการสื่อสารภายในของแกนนำกลุ่มผู้คัดค้านโครงการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี ถึงรูปแบบการสื่อสารระหว่างแกนนำ พฤติกรรมการปรับตัวเพื่อให้ทันกับเทคโนโลยีด้านการสื่อสารเพื่อที่จะสามารถเปิดรับสารหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

กับผลกระทบหลังการก่อสร้างเขื่อนทั้งที่เกิดขึ้นในเมืองไทย และต่างประเทศ และนำมาสื่อสารไปยังชาวบ้านและประชาชนทั่วไปเพื่อสร้างกลุ่มแนวร่วมในการคัดค้านโครงการเขื่อนไซยะบุรีที่มีการขยายตัวของกลุ่มผู้คัดค้านเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และมีความเข้มแข็งในการทำงาน อีกทั้งการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในแต่ละครั้งนั้นมีผลตอบรับดีจากกลุ่มสื่อสารมวลชน ซึ่งสังเกตได้จากการมีข่าวการจัดกิจกรรมผ่านสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ หรือข่าวโทรทัศน์ ที่เด่นชัดมาก ถือได้ว่าเป็นกลุ่มแกนนำที่มีการจัดการด้านการสื่อสารข้อมูลด้านวิชาการและการประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรรณิการ์ อัสวครเดชา)2553(.*การสื่อสารของมนุษย์*กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 กาญจนา แก้วเทพ , นันตาและคณะ ศุภางค์ ,อัจฉริยา เนตรเชย และคณะ และ นาศรี อรุณีวรรณ ,
)บุญประดิษฐ์และคณะ โสจิวัฒน์ ,คณะ2549). *แต่การสื่อสารเพื่อการบริหารจัดการ
 ทรัพยากรชุมชนในอนาคต*. กรุงเทพฯ.พริกหวานกราฟฟิคจำกัด บริษัท :
- กาญจนา แก้วเทพ)2552 .(*สื่อสารมวลชน:ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา*.กรุงเทพฯ:ห้างหุ้นส่วน
 จำกัดภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ)2539 .(*สื่อสองวัฒนธรรมกรุงเทพ..* กรุงเทพฯ :มูลนิธิภูมิปัญญา.
 คณะอนุกรรมการด้านข้อมูลข่าวสารและประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม)2553.(*อ่าน
 เพลินกับคิดปกครองสิ่งแวดล้อม*.กรุงเทพฯ:คณะอนุกรรมการด้านข้อมูลข่าวสารและ
 ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม สำนักงานศาลปกครอง.
 โครงการฟื้นฟูพื้นที่ในภูมิภาคแม่น้ำโขง (TERRA).(2553).*เขื่อนไชยะบุรี : ข้อเท็จจริงและข้อ
 วิพากษ์วิจารณ์*.สืบค้นเมื่อ 25กันยายน 2556จาก ,
prachatai.com/sites/default/files/Xayabouri_Jan2011_0.pdf
- เดวิด เมอเรย์. 25)36.(*เขื่อน:เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย*.กรุงเทพฯ:คณะกรรมการเผยแพร่ :
 .(ผสพ)และส่งเสริมงานพัฒนา
 นฉน์“(มกราคม ,2556) .*เขื่อนไชยะบุรีและอีก 11 พื้นที่เมื่อคนไทยเห็นแก่ตัว?* ”*Siamensis*.(1) 8,
 พวงพนา คุณวัฒน์ .(2545)*กระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล*.
 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย :
- พัชรมณี เย็นมันคง (2539).*การสื่อสารในภาวะความเสี่ยงของผู้รับสารในเขตที่จะมีการก่อสร้าง
 โรงไฟฟ้าพลังความร้อนจากขยะ จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ(.
 กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มูลนิธิโลกเขียว).2554.(*เขื่อนไชยะบุรีและกระบวนการรับฟังความคิดเห็น (ของประชาชนหรือของ
 ใคร?)*.สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2556 จาก ,
<http://www.greenworld.or.th/greenworld/local/1234>

แม่น้ำมีชีวิต: พันธมิตรนานาชาติเพื่อการฟื้นฟูแม่น้ำและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อน. สืบค้น

เมื่อ 2 สิงหาคม 2556 จาก , [http://www.livingriversiam.org/4river-](http://www.livingriversiam.org/4river-tran/network/wd_d1.htm)

[tran/network/wd_d1.htm](http://www.livingriversiam.org/4river-tran/network/wd_d1.htm)

รจนา คำดีเกิด .(2554)การศึกษาความตื่นตัวด้านสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการและปกป้อง

ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง จังหวัดอุบลราชธานี จาก

โครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนบ้านกุ่ม.(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิต). กรุงเทพฯ:

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สชญ ภู่งง).2555.(การวิจัยเชิงคุณภาพเบื้องต้นสืบค้นเมื่อ.16 มีนาคม 2557 จาก ,

<http://www.thaiblogonline.com/sodpichai.blog?PostID=42607>

สมใจ อรุณชาติตระกูล .(2546)ความปลอดภัยของชุมชนท้ายเขื่อน : ศึกษากรณี ชุมชนท้ายเขื่อนศรี

นครินทร์ บ้านแก่งแคบ ตำบลท่ากระดาน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

สืบนาถเสถียร .(2554) .บาป 7 ประการของการสร้างเขื่อน. สืบค้นเมื่อ 11 ตุลาคม 2013 จาก ,

<http://wwf.panda.org/?207997%2Fwwf-exposes-seven-sins-of-dam-building>

สำนักพัฒนานโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์ส่วนประเมิณผล)2555.(แนวคิดทฤษฎีต่างๆที่

เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารมวลชน.กรุงเทพฯ

สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต).2541(. คำประกาศวอล์คเกอร์ครีก (Walker Creek Declaration)

อุษา บิ๊กกินส์).2555.(การสื่อสารกับชุมชน : แนวคิดหลักเพื่อการพัฒนา.(เอกสารประกอบการสอน)

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

อุษา บิ๊กกินส์).2555.(ท้องถิ่นนิยมและประชาสังคม(เอกสารประกอบการสอน) กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

Downing &Thackray. (1971). *Reading Readiness*. London:University of London.

E. Bruce Goldsten. (2002). *Sensation and Perception*.USA: Wadsworth Group, 6th.

AnandSubramaniam (1997).Risk Management Framework: All Steps.Institute for Risk

Research,9(1-9)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – นามสกุล

สาวิตรี วิทยานุกรณ์

ประวัติการศึกษา

นิเทศศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ 2546

ตำแหน่งงานและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

เจ้าหน้าที่ฝ่ายขาย อาวุโส บริษัท เอส ไอ มีเดีย จำกัด

APU